

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Michaela Žáková

**První týden sametové revoluce ve vybraných
denících
(Rudé právo a Svobodné slovo)**

Bakalářská práce

Praha 2008

Autor práce: **Michaela Žáková**

Vedoucí práce: **PhDr. Jakub Končelík**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2008**

Hodnocení:

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM

ŽÁKOVÁ, Michaela. *První týden sametové revoluce ve vybraných denících (Rudé právo a Svobodné slovo)*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky, 2008. 86 s. 131 736 znaků (Úvod – Seznam příloh). Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jakub Končelík.

ANOTACE

Hlavním cílem této bakalářské práce je sestavit rešerši relevantních textů, které se týkaly sametové revoluce a objevily se v týdnu od 17. do 24. listopadu 1989 ve vybraných denících. Na základě analýzy jednotlivých příspěvků potom budu sledovat, jakým způsobem noviny informovaly o sametové revoluci a jaké stanovisko vůči ní zaujaly. Média výrazným způsobem přispěla k pádu komunismu v Československu, protože ovlivňovala veřejné mínění a poskytovala informace zejména mimopražským občanům. Výběr titulů jsem podřídila jejich politické orientaci. Předpokládám, že Rudé právo jako ústřední tiskový orgán KSČ bude důmyslně hájit ideologii dosavadního totalitního režimu. U Svobodného slova naopak očekávám, že se brzy odpoutá od tiskového dohledu a začne informovat otevřeně. Výsledkem bude sonda do rozvolnění totalitního systému řízení médií na příkladu konkrétních mediálních obsahů.

ANNOTATION

The main objective of this thesis is compiling background research of relevant texts concerning the Velvet Revolution, which appeared in the representative dailies in the week of 17th to 24th November 1989. Then on the basis of analysis of particular articles I will pursue how the newspapers informed about the Velvet Revolution and what attitude they took up to it. Media significantly contributed to fall of communism in Czechoslovakia, because they influenced the public opinion and they furnished citizens with information, especially those that did not live in Prague. I have subordinated the choice of titles to their political orientation. I suppose that Rudé právo as the central press authority of the Czechoslovak Communist Party will support ideology of the existing totalitarian regime. On the contrary, in the articles of Svobodné slovo I expect that they will unwind from the press supervision soon and they will start to inform relevantly. The

result will be a probe into liberalisation of totalitarian system of media supervision by means of the examples of particular medial contents.

KLÍČOVÁ SLOVA

Sametová revoluce, manifestace studentů, 17. listopad 1989, zákrok bezpečnostních jednotek, Národní třída, Rudé právo, Svobodné slovo, rešerše, analýza mediálních obsahů, osvobození redakcí.

KEYWORDS

The Velvet Revolution, the manifestation of students, 17th November 1989, crackdown of police troops, Národní Street, Rudé právo, Svobodné slovo, a background research, analysis of medial contents, liberalisation of editorial boards.

PROHLÁŠENÍ

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Vlastní text práce bez anotací a příloh má celkem 131 736 znaků s mezerami, tj. 73 normostran.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 30. 4. 2008

Michaela Žáková

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji konzultantovi PhDr. Jakubu Končelíkovi za rady a připomínky při psaní bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD.....	1
1. EVROPA NA KONCI 80. LET.....	4
2. HISTORIE A SOUČASNOST RUDÉHO PRÁVA (PRÁVA).....	6
3. HISTORIE SVOBODNÉHO SLOVA.....	10
4. 17. LISTOPAD 1939.....	13
5. PRVNÍ TÝDEN SAMETOVÉ REVOLUCE.....	15
5.1 Pátek 17. listopadu 1989.....	15
5.2 Sobota 18. listopadu 1989.....	19
5.3 Neděle 19. listopadu 1989.....	22
5.4 Pondělí 20. listopadu 1989.....	23
5.5 Úterý 21. listopadu 1989.....	25
5.6 Středa 22. listopadu 1989.....	27
5.7 Čtvrtek 23. listopadu 1989.....	29
5.8 Pátek 24. listopadu 1989.....	30
6. SAMETOVÁ REVOLUCE V TISKU.....	32
6.1 17. listopad v tisku.....	32
6.2 18. listopad v tisku.....	33
6.3 19. listopad v tisku.....	35
6.4 20. listopad v tisku.....	35
6.5 21. listopad v tisku.....	38
6.6 22. listopad v tisku.....	41
6.7 23. listopad v tisku.....	45
6.8 24. listopad v tisku.....	47
7. INTERPRETACE POZNATKŮ.....	51
ZÁVĚR.....	54
RESUMÉ.....	56
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	57
PRAMENY.....	58
SEZNAM PŘÍLOH.....	59
PŘÍLOHY.....	60
Příloha č. 1: Rešerše novinových textů: Rudé právo.....	60
Příloha č. 2: Rešerše novinových textů: Svobodné slovo.....	71
Příloha č. 3: Kresba Vladimíra Jiráňka (obrázek).....	86

ÚVOD

Rok 1989 se do moderní historie zapsal jako přelomový. Skončila studená válka mezi západem, kterému dominovaly USA, a východním socialistickým blokem ovládaným SSSR. Padla tzv. železná opona, evropské komunistické státy se vzepřely autoritářskému vedení a do konce roku zahájily transformaci režimu. Sovětské impérium se definitivně zhroutilo. V Československu proces destrukce komunismu probíhal pozvolna. Občasné demonstrace nebo protesty písemného charakteru vláda tvrdě pronásledovala (agenti StB – Státní bezpečnosti, tj. tajná politická policie – shromažďovali informace o všech osobách, které se podobných akcí zúčastňovaly, a pozorně je sledovali). Události se daly do pohybu po 17. listopadu 1989, kdy VB (Veřejná bezpečnost, tj. policie) násilně potlačila studentskou manifestaci na Národní třídě. Tento střet, výjimečný svou brutalitou, katalyzoval dění. Začala tzv. sametová revoluce. Nejprve do stávků vstoupili pražští studenti a divadelníci, postupně se k nim přidávali středoškoláci, zaměstnanci různých podniků i političtí představitelé z celé republiky. Masové demonstrace na Václavském náměstí dávaly jasně najevo, že obyvatelé Československa chtějí radikální změnu. Komunisté nejprve zákrok na Národní třídě obhajovali. Studentskou akci prezentovali jako předem připravenou provokaci, k čemuž využívali zejména médií. Na přelomu roku KSČ ztratila moc. Pro sametovou revoluci bylo typické vyvolávání dezinformací. Už v sobotu 18. 11. 1989 se mezi lidmi začala šířit fáma o smrti jednoho ze studentů. I když tato informace nebyla pravdivá, výrazným způsobem přispěla k formování dalších protestů a stávek. Komunisté nezůstali pozadu. Chtěli překazit generální stávkou, takže rozšířili falešnou zprávu o jejím předčasném ukončení. Kvůli napjaté situaci navíc do hlavního města povolali Lidové milice (ozbrojené dělníky-komunisty), které měly dalším protestům zabránit. Jenže demonstrace byly tak masové a Československo se mezitím stalo předmětem zájmu zahraničních médií, že k zákroku nedošlo. Sovětský svaz už se do záležitostí ostatních komunistických zemí nevměšoval, takže nehrozila intervence jako v srpnu 1968. Revoluce probíhala bez násilí (odtud název „sametová“). Média se postupně začala odpoutávat od komunistického dohledu. Zvláště deníky sametovou revoluci popisovaly otevřeně a bez zábran. Protože komunisté nad jednotlivými redakcemi ztráceli moc a zároveň se obávali, že noviny k masovým protestům strhnou také venkovské obyvatele, znemožňovali distribuci

celostátních deníků tím, že konfiskovali výtisky.¹ Venkov tak zůstal odtržen od dění v Praze. Současně nastala informační válka mezi stranou a stávkujícími občany. Studenti i umělci se rozjeli do všech koutů republiky, aby lidem osobně vysvětlili vzniklou situaci. Média hrála v revolučním procesu důležitou roli. Ovlivňovala veřejné mínění, iniciovala stávkové hnutí, a výrazným způsobem se tak podílela na pádu komunismu v Čechách.

Hlavním cílem této bakalářské práce je sestavit rešerši relevantních textů, které se týkaly sametové revoluce a objevily se v týdnu od 17. do 24. listopadu 1989 v denících Rudé právo a Svobodné slovo. Sametovou revoluci jsem přitom definovala jako souhrnný pojem pro všechny revoluční události včetně zákroku na Národní třídě. Do přílohy zařadím pouze příspěvky, které se revolucí zabývaly důkladně, tzn. nebudu zohledňovat texty s nízkou mírou relevance – příspěvky, kde byly revoluční události zmíněny jen krátce (např. jednou větou). Cílem je vytvořit kompletní soupis odpovídajících článků včetně jejich označení a stručné anotace. Metodou práce bude sběr materiálu, jeho utřídění, studium a interpretace. Zároveň jsem stanovila dva základní okruhy výzkumného záměru:

O1: Jak vybrané deníky interpretovaly zákrok na Národní třídě? Liší se náhled na události nabízený Rudým právem od náhledu Svobodného slova? Pokud ano, jak?

O2: Lze charakterizovat změny tematické a ideové agendy i výrazových prostředků sledovaných deníků? Pokud ano, jak?

Tyto okruhy se pokusím nahlédnout na základě rozboru sledovaných textů. Nepoužiji složité metodologické koncepty, pouze jednoduchou kvantifikaci tematické agendy, náčrt vývoje ideového zakotvení výkladu událostí a výrazových prostředků. Obrazovou složkou se zabývat nebudu. Výběr titulů jsem podřídila jejich politické orientaci, respektive tomu, která politická strana je vlastnila.

Vzhledem k omezením použité metody neformuluji hypotézu, nicméně předpokládám, že Rudé právo jako ústřední tiskový orgán KSČ bude důmyslně hájit ideologii dosavadního totalitního režimu. Zpravodajství z Národní třídy přizpůsobí požadavkům strany, tzn. sametovou revoluci zobrazí s negativní konotací. U Svobodného slova naopak předpokládám, že se brzy odpoutá od tiskového dohledu (vzhledem k tomu, jakým způsobem se ČSS před rokem 1948 vymezila vůči komunistům) a začne psát

¹ Viz např. HORÁČEK, Michal. *Jak pukaly ledy*. Vyd. 1. Praha : Ex libris, 1990.

otevřeně. Způsob informování Svobodného slova by se tak měl lišit od postupu Rudého práva.

Téma zasadím do historického kontextu, protože média vždy odrážela dobové události a reagovala na ně. Podklady pro tyto kapitoly budu čerpat především z českých pramenů.

V první kapitole stručně popíšu poměry v Evropě na konci 80. let, evropské dění totiž výrazným způsobem ovlivnilo také převrat v Československu. V dalších částech se budu věnovat historii vybraných titulů – zaměřím se na jejich vznik a vývoj, sestavím základní profil. Krátce se zmíním o 17. listopadu 1939, kdy nacisté uzavřeli české vysoké školy. Studentská manifestace 17. listopadu 1989 totiž odkazovala právě na toto výročí. Podrobně rozeberu jednotlivé dny v týdnu od 17. do 24. listopadu 1989, abych zjistila, kterým podnětům se deníky věnovaly, a které naopak opominuly. Zaměřím se především na pátek 17. listopadu a následující víkend, kdy se odehrály všechny důležité události formující stávkové hnutí. K popisu použiji mj. autentické výpovědi účastníků sametové revoluce. Presentaci výsledků analýzy jednotlivých článků založím na citacích. Výsledkem by měla být sonda do rozvolnění totalitního systému řízení médií na příkladu konkrétních mediálních obsahů, tedy obraz, jakým způsobem vybrané deníky informovaly o sametové revoluci a jaké stanovisko vůči ní zaujaly.

1. EVROPA NA KONCI 80. LET

V březnu 1985 se novým vůdcem sovětské komunistické strany stal Michajl Gorbačov, který začal prosazovat „perestrojku“ (společenskou přestavbu) a „glasnost“ (politiku otevřenosti, přístup občanů k informacím).² Přestože chtěl ostatním komunistickým státům dát větší volnost, změny probíhaly pomalu, a tak docházelo k silnější koncentraci opozičních skupin a následným demonstracím proti režimu. V Polsku vznikl nezávislý odborový svaz už v roce 1980. Dělník Lech Walesa tu založil Solidaritu, ke které se během krátké doby připojilo zhruba 10 miliónů lidí. Společně bojovali za právo na svobodné odbory. Protože masové demonstrace byly silné, polská vláda jim raději ustoupila. Solidarita si tak vynutila určité svobody, které byly ve východním komunistickém bloku ojedinělé (vydávala např. vlastní noviny). V únoru 1981 se ale předsedou vlády stal generál Jaruzelski a nastolil v zemi vojenskou diktaturu. Obával se totiž, že by do Polska mohli vtrhnout sovětsí vojáci, tak jako do Československa v srpnu 1968 nebo do Maďarska v roce 1956. Solidarita se stala nelegální organizací a její členové byli pronásledováni SB (polská obdoba StB). Lecha Walesu chtěli komunisté zabít, když ale v roce 1983 získal Nobelovu cenu za mír, od svého plánu upustili.

Přesto se v letech 1989 až 1990 evropský komunistický blok definitivně zhroutil. Jednou z příčin byla skutečnost, že centrálně plánované hospodářství zdaleka nedosahovalo takových úspěchů jako západní ekonomika. Gorbačov uvolnil poměry v SSSR a umožnil lidem více vyjadřovat své názory. Nejprve režim padl v Polsku. V roce 1988 Solidarita obnovila svoji činnost a znovu se pustila do masových demonstrací. V únoru 1989 začala vyjednávat s vládou (tzv. jednání u kulatého stolu). Podařilo se jí získat některá práva a svobody. Komunisté nakonec Solidaritu zlegalizovali a v roce 1990 uspořádali volby. Solidarita v nich vyhrála a Walesa se stal prezidentem.

Společenská přestavba propukla také v NDR. Na podzim 1989 vláda povolila občanům východního Německa volně cestovat (což bylo dříve nemyslitelné) a 9. listopadu padla tzv. Berlínská zeď, která dělila NSR (západ) od NDR (východ): *„Ve 21,35 hod. dorazili první obyvatelé východního Berlína do západního Berlína. Následující*

² Perestrojka zahrnovala zejména systém ekonomických reforem, které měly pozvednout hospodářství v SSSR a dalších socialistických zemích. Společenské změny komunisté prováděli tak, aby byl zachován socialismus a vedoucí úloha strany. Do procesu přestavby spadala i glasnost, tedy maximální možná politická otevřenost a omezené potlačování svobody slova a informací. Společnost se ekonomicky a politicky liberalizovala.

*víkend jely 4 milióny občanů NDR na západ.*³ Berlínská zeď představovala jeden z hlavních symbolů komunismu. Její zánik přispěl k odstranění režimu v dalších socialistických zemích.

Do konce roku vláda odstoupila v Maďarsku, Československu, Rumunsku i jinde. V Polsku a Maďarsku proběhl převrat mírově, komunisté byli ochotni se domluvit. V Československu a Bulharsku se vedení pokusilo demonstrace násilně potlačit, ale nepodařilo se mu to. V Rumunsku docházelo k brutálním střetům mezi demonstranty a tajnou policií. Prezident Nicolae Ceausescu chtěl masové protesty za každou cenu zastavit, proto nařídil, aby tajná policie do účastníků střílela. Armáda po čase dezertovala na stranu manifestujících. Během revoluce zemřelo několik set lidí. Ceausescu chtěl utéct ze země, ale byl dopaden, odsouzen a 25. prosince 1989 s manželkou zastřelen.

³ BEIEROVÁ, Brigitte a kol. autorů. *Kronika 20. století*. Vyd. 1. Bratislava : Mladé letá, 1999. s. 316.

2. HISTORIE A SOUČASNOST RUDÉHO PRÁVA (PRÁVA)

Rudé právo bylo založeno v roce 1920, tedy 2 roky po vzniku samostatného Československa. Rozpor uvnitř sociální demokracie předznamenal oddělení radikálního jádra strany a vznik nového politického subjektu – Komunistické strany Československa (KSČ), která byla oficiálně ustavena v roce 1921. První číslo Rudého práva vyšlo 21. září 1920,⁴ tehdy ještě jako orgán levicového křídla sociální demokracie.⁵ Předchůdcem bylo Staré právo lidu, existovalo však pouze 2 dny, 18. a 19. září 1920. Paralelně vycházelo i Právo lidu, deník Československé sociálně demokratické strany dělnické (ČSDSD). Rudé právo se osamostatnilo až 19. května 1921, po ustavujícím sjezdu KSČ, kdy s definitivní platností začalo fungovat jako ústřední orgán komunistů. Prvním šéfredaktorem se stal Bohumír Šmeral, hlavní spoluzakladatel KSČ a předseda strany.⁶

S nástupem nacismu se v Československu začala radikalizovat početná německá menšina, která sympatizovala s hnutím Adolfa Hitlera a podporovala odtržení Sudet od zbytku země. K němu došlo 29. září 1938 na základě tzv. mnichovské dohody. Do té doby bylo Rudé právo několikrát zastaveno.⁷ V období druhé republiky⁸ narůstal antisemitismus (židé byli považováni za příčinu nepříznivého stavu)⁹ a vláda zpřísnila cenzuru (omezovala zejména protiněmecké tendence). Z obavy před nacistickým Německem bylo zakázáno několik politických stran (včetně vydávání jejich ústředních deníků) a společnost se postupně totalizovala. Činnost KSČ, která aktivně bojovala proti nacismu, byla oficiálně zastavena 20. října 1938, za krátkodobé vlády armádního generála Jana Syrového. Zároveň vyšlo poslední legální číslo Rudého práva. Stranu jako takovou rozpustil až následující premiér Rudolf Beran, a to 27. prosince téhož roku.

⁴ Tento den se v pozdějším totalitním systému označoval jako „Den tisku, rozhlasu a televize“ a v socialistickém kalendáři představoval významnou událost. Slavil se ve velkolepém stylu – v Parku kultury a oddechu Julia Fučíka (dnešní Výstaviště) byl pro návštěvníky připraven bohatý víkendový program, během kterého se mj. udělovaly novinářské ceny.

⁵ Stranická opozice, která se přikláněla k marxismu – mezi hlavní zastávce patřil např. Bohumír Šmeral.

⁶ Ačkoliv byl nejprve členem sociální demokracie, která podporovala vznik samostatného Československa, on sám až do konce první světové války nevěřil v rozpad Rakouska-Uherska a na veřejnosti prezentoval své protiautonomní tendence. Obával se, že nově vzniklé státní útvary nebudou dostatečně velké na to, aby si udržely dlouhodobou samostatnost. Za tento názor byl kritizován i stranickými kolegy.

⁷ Nejprve v roce 1928, potom 1929, 1931, 1933 a 1934.

⁸ Od Mnichova (29. září 1938) po vyhlášení protektorátu (15. března 1939).

⁹ Na mediální scéně se vzrůstající antisemitismus projevil vznikem několika nových periodik – mezi nejvíce extremistické patřil Árijský boj, ve kterém Rudolf Novák naváděl občany k udávání židů.

Za protektorátu se českoslovenští novináři rozdělili do dvou protikladných skupin. První otevřeně sympatizovala s nacismem a podporovala probíhající okupaci,¹⁰ druhá se angažovala v odboji. Rudé právo v té době fungovalo jako nejvýznamnější domácí ilegální periodikum, na kterém se podíleli např. Jožka Jabůrková nebo Julius Fučík. Server *Fronta.cz* na svých webových stránkách uvádí následující informace: „*Na počátku okupace vycházelo v protektorátu 2125 českých novin a časopisů (z toho 85 deníků, 10 obdeníků a 258 týdeníků) a několik desítek německých. Celkem 1887 českých periodik bylo během války postupně zastaveno – jak z důvodů politických, tak z důvodů hospodářských.*“¹¹

Po druhé světové válce se československá mediální scéna opět změnila. Svoji činnost obnovily deníky vycházející za první republiky. Vznikla řada nových periodik. Až do roku 1989 platilo pravidlo, podle kterého noviny vydávaly výhradně politické strany nebo různé společenské organizace.¹² Po „vítězném únoru“ 1948 KSČ převzala vedoucí úlohu v zemi a média zcela přizpůsobila svým potřebám. V červnu téhož roku se sloučila se sociální demokracií, což vedlo k zániku Práva lidu, do té doby stranického deníku sociálních demokratů. Rudé právo přebralo jeho čtenáře a stalo se nástrojem propagandy. Média byla podřízena tvrdé cenzuře a požadavkům komunistických funkcionářů. Mnoho titulů bylo zakázáno, nová periodika procházela zdlouhavým schvalováním. Systém tisku vhodně popisuje např. sovětská (komunistická) teorie tisku.¹³ Podle ní mají média „*sloužit zájmům lidu, pokud je stát výrazem existence beztrždní společnosti, respektive mají sloužit předvoji této společnosti, který se snaží stavu beztrždní společnosti dosáhnout. Od toho se odvozuje i předpokládaná role médií – mají socializovat jednotlivce k životu v takové společnosti vzděláváním, informováním, motivováním a mobilizováním.*“¹⁴ Rudé právo až do sametové revoluce vzorně plnilo požadavky autoritářského režimu.¹⁵ Z redaktorů, kteří se za protektorátu angažovali v odboji, komunisté udělali socialistické hrdiny a ikony – legendou se stal zejména Julius Fučík a jeho *Reportáž psaná na oprátce*.

¹⁰ Mezi aktivistické novináře patřili např. Karel Lažnovský (Lážnovský), Emanuel Vajtauer, Vladimír Krychtálek, Vladimír Ryba, Jaroslav Křemen, Václav Crha a Karel Werner = tzv. aktivistická sedmička.

¹¹ Viz [<http://www.fronta.cz/dotaz/cesky-tisk-v-protektoratu>] 9. 5. 2008.

¹² Jednu z mála výjimek tvořil např. Václav Černý a jeho neziskový Kritický měsíčník.

¹³ Jedna ze „čtyř teorií tisku“ = „*souhrn představ, nároků a očekávání spojovaných s fungováním médií v soudobých společnostech, zvláště pokud jde o jednání médií vůči státu a o převažující očekávání spojená s rolí médií ve společnosti.*“ (REIFOVÁ, 2004, s. 36) V roce 1956 formulovali mediální analytici Fred S. Siebert, Theodor Peterson a Wilbur Schramm.

¹⁴ REIFOVÁ, Irena a kol. autorů. *Slovník mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2004. s. 37.

¹⁵ Výjimku tvořil rok 1968, kdy se tiskové poměry začaly uvolňovat i v redakci Rudého práva. Strana zareagovala výměnou šéfredaktora – Oldřicha Švestku nahradil Jiří Sekera.

Posledním komunistickým šéfredaktorem Rudého práva byl Zdeněk Hoření. Po revoluci ho ve funkci nahradil Zdeněk Porybný, současný šéfredaktor a většinový majitel vydavatelství Borgis a. s. Ačkoliv je Porybný nejdéle sloužícím šéfredaktorem v polistopadovém Československu (České republice), v roce 1992 čelil trestnímu stíhání a dokonce byl na krátký čas zatčen. Na podzim 1989 totiž převzal spolu s novinami i vedoucí pozici ve Vydavatelství Rudé právo, které se později přejmenovalo na Florenc. V září 1990 ale založil akciovou společnost Borgis a. s., v rámci které začal o 2 měsíce později¹⁶ vydávat vlastní levicový deník pod stejným názvem. Přemysl Blahák z Vydavatelství Florenc kvůli tomu na Porybného podal trestní oznámení. V něm ho mj. obviňoval z trestného činu „*porušování závazných pravidel hospodářského styku, porušování povinnosti při správě cizího majetku a podvodu.*“¹⁷ Porybný totiž ke spolupráci přemluvil několik redaktorů z původního Rudého práva. Miloš Čermák tuto situaci komentoval slovy: „*Počátek devadesátých let byl v novinářské branži ve znamení velké generační výměny, proměny tradičních a vzniku nových médií. Český mediální konzument se ukázal jako velmi konzervativní, takže mnohá dříve normalizační média proplula úspěšně i do devadesátých let. V některých z nich proběhla divoká privatizace (rozuměj tomu tak, že některé deníky či týdeníky byly fakticky "ukradeny" částí zaměstnanců bývalému majiteli). Ano, z dnešního pohledu se "vlastnické převraty" v některých redakcích mohou zdát na hraně zákona nebo minimálně nemravné, ale taková byla doba.*“¹⁸ Na začátku roku 1991 se Porybný přesto stal prvním soukromým vydavatelem v zemi a podtitul „Deník KSČ“ změnil na „Levicový list“. Závěrečný transformační krok uskutečnil 18. září 1995, kdy se z Rudého práva stalo Právo – „Nezávislé noviny“. Přejmenováním tak naznačil definitivní odklon od komunistů. Do redakce potom nastoupila nová generace novinářů – často signatářů Charty 77 (např. Petr Uhl, Pavel Dostál nebo Jiří Hanák).

Právo je v současnosti třetím nejčtenějším celostátním deníkem v České republice.¹⁹ Šéfredaktorem (a vydavatelem) zůstává Zdeněk Porybný. Ve vydavatelství Borgis a. s. vlastní 91,4 % akcií.²⁰ K původnímu Právu se postupně přidávaly jednotlivé suplementy (samostatně neprodejné) – Magazín s televizním programem, Dům a bydlení, Styl pro ženy.

¹⁶ Konkrétně 16. listopadu 1990.

¹⁷ Viz [<http://www.cibulka.net/noviny/nn1991/nn0391/obsah/46.htm>] 9. 5. 2008.

¹⁸ JIRÁK, Jan a kol. autorů. *10 let v českých médiích*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2005. s. 43.

¹⁹ Denně zhruba 458 000 čtenářů. Viz Media projekt 2007, [<http://www.uvdt.cz/Upload/536.pdf>] 9. 5. 2008.

²⁰ BENDA, Jaroslav. *Vlastnictví periodického tisku v České republice v letech 1989-2006*. Vyd. 1. Praha : Karolinum, 2007. s. 130.

Právo má i svoji vlastní internetovou mutaci (na <http://pravo.novinky.cz/>) a podílí se na zpravodajském serveru *Novinky.cz* (<http://www.novinky.cz/>), který vydává společně s portálem *Seznam.cz*.

3. HISTORIE SVOBODNÉHO SLOVA

Svobodné slovo se původně jmenovalo České slovo a bylo založeno ještě před první světovou válkou – v roce 1907. Od počátku se profilovalo jako ústřední orgán národních socialistů. Česká strana národně sociální (ČSNS) vznikla v roce 1897, kdy se programově i formálně oddělila od zbytku sociální demokracie.²¹ Prvním předsedou a hlavním spoluzakladatelem strany byl Václav Jaroslav Klofáč.²² Stranickým deníkem nového politického subjektu se nejprve měla stát Česká demokracie,²³ protože ale nebyla příliš úspěšná a oproti původním plánům vycházela jako týdeník, nahradilo ji České slovo. První číslo vyšlo 1. března 1907. Vlastníkem listu byli národní socialisté, vydavatelem potom silný tiskový koncern první republiky – Melantrich.²⁴ Na rozvoji nakladatelství se výrazným způsobem podílel jeho dlouholetý generální ředitel Jaroslav Šalda. Díky němu Melantrich rozšířil československou mediální scénu o řadu nových periodik.²⁵ Šalda také spolupracoval na vydávání Českého slova a prakticky stál u jeho zrodu.²⁶ Velký úspěch zaznamenalo i Večerní České slovo šéfredaktora Lud'ka Stránského (od roku 1921). Ačkoliv jeho ranní obdoba patřila ČSNS, večerník spadl pod Šaldův Melantrich a dosahoval 10x vyššího nákladu:²⁷ „*Na velké rozšíření Večerního Českého slova mělo vliv několik faktorů. Především to bylo pohotové, pestré, stručné a přehledné zpravodajství. Za druhé to, že začalo pravidelné sportovní zpravodajství, jemuž pro usnadnění orientace vyhradilo poslední stranu listu. Novinkou byly proti dosavadním perokresbám a reprodukcím obrázků také autotypie a konečně si list získal značnou popularitu zaváděním mutačních stránek.*“²⁸ České slovo mělo mnoho regionálních mutací (včetně Moravského slova). V roce 1921 začala vycházet i jeho slovenská verze – týdeník Slovenské slovo.

²¹ ČSNS vycházela z hnutí Tomáše Garrigua Masaryka, které se vyznačovalo silným vlasteneckým cítěním a zastávalo ideály humanismu.

²² Mj. redaktor Národních listů a přispěvatel Národní politiky.

²³ Pod vedením Klofáče.

²⁴ Původně Tiskárna národně sociálního dělnictva, která vznikla souběžně s ČSNS – tzn. v roce 1897.

²⁵ Např. Pražský ilustrovaný zpravodaj (= první bulvární časopis), Mladý hlasatel, Eva (= módní časopis), Hvězda, Telegraf, Ahoj ad.

²⁶ Redaktorem Českého slova byl od roku 1911 i Jiří Stříbrný – Šaldův největší konkurent ve vydavatelské činnosti, který spolu s bratrem v roce 1926 založil tiskový koncern Tempo a zaměřil se s ním především na bulvární časopisy (např. Polední list, Expres ad.).

²⁷ Až 500 000 výtisků – Josef Schrabal z *Newyorských listů* uvádí dokonce přes milion kusů – viz [<http://www.columbia.edu/~js322/nyl/melantrich/SlovoUzNeniSv.html>] 9. 5. 2008.

²⁸ BERÁNKOVÁ, Milena a KŘIVÁNKOVÁ, Alena a RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky III*. Vyd. 1. Praha : Novinář, 1988. s. 162.

Protektorátní správa České slovo nezakázala, takže mohlo (s nezbytnými textovými úpravami) fungovat i během druhé světové války. Josef Schrabal k tomu na stránkách *Newyorských listů* dodává: „*Přestože v době nacistické okupace všechny noviny musely otiskovat to, co jim bylo nařízeno, České slovo a jeho psaní "mezi řádky" se stalo světlem naděje.*“²⁹

Po válce se České slovo přejmenovalo na Svobodné slovo (i když transformace názvu byla poměrně složitá – od 6. května 1945 deník vycházel jako Osvobozené České slovo, 12. května se přejmenoval na Českou pravdu a teprve 16. května vyšel poprvé jako Svobodné slovo). Vlastníkem listu zůstali národní socialisté, i tady ovšem došlo k drobné změně – od roku 1926 vystupovali pod názvem Československá strana národně socialistická. Vydavatelem byl stále Melantrich. Protože ČSNS nesouhlasila s komunistickou politikou, na stránkách Svobodného slova často zveřejňovala své kritické názory a postoje: „*V dobách poválečné Národní fronty Svobodné slovo stálo v první řadě v boji proti komunistické diktatuře a stalo se terčem komunistů v jejich únorovém převratu 1948.*“³⁰ Po zatčení některých stranických funkcionářů (24. února 1948) Svobodné slovo přestalo na krátký čas vycházet. Poté, co komunisté převzali vedoucí úlohu v zemi, se z ČSNS stala Československá strana socialistická (ČSS), která byla plně pod vlivem KSČ. Tomu odpovídal i profil „nového“ Svobodného slova – jako ostatní tiskoviny podléhalo požadavkům komunistické ideologie. Z té se vymanilo až na začátku sametové revoluce, kdy pravdivě informovalo o zákroku na Národní třídě a v nezkresleném zpravodajství pokračovalo i nadále.

Transformaci Svobodného slova po listopadu 1989 popsal např. Milan Šmíd: „*Československá strana socialistická ztratila většinový podíl ve společnosti vydavatele deníku Svobodné slovo Melantrich a.s. ve prospěch Investiční a poštovní banky (IPB), která ztratový provoz Melantrichu úvěrovala. IPB později prodala svůj většinový podíl jedné z holdingových společností skupiny Chemapolu, která v roce 1998 postoupila vydavatelská práva firmě N-Tisk ve vlastnictví německého Mittelrhein Verlag (MRV). V roce 1997 se deník Svobodné slovo přejmenoval na Slovo, v rámci úsporných opatření se později jeho redakce sloučila s ČM Zemědělskými novinami, které MRV vlastnil již od roku 1993 a v roce 1996 je přejmenoval na Zemské noviny. Oba tyto celostátní deníky oficiálně zanikly koncem září 2001, když od 1. října namísto nich začalo vycházet Pražské*

²⁹ Viz [<http://www.columbia.edu/~js322/nyl/melantrich/SlovoUzNeniSv.html>] 9. 5. 2008.

³⁰ Viz [<http://www.columbia.edu/~js322/nyl/melantrich/SlovoUzNeniSv.html>] 9. 5. 2008.

*slovo jako regionální periodikum německé vydavatelské skupiny Verlagsgruppe Passau, která jeho vydávání zastavila s koncem roku 2001.*³¹

³¹ ŠMÍD, Milan a kol. autorů. *Media ownership and its impact on media independence and pluralism.* Kapitola věnovaná České republice. Ljubljana : Peace Institute, 2004. s. 7.

4. 17. LISTOPAD 1939

V protektorátním období byly veškeré protinacistické aktivity násilně potlačovány. Přesto se 28. října 1939 (výročí vzniku samostatné republiky) na území protektorátu uskutečnilo několik demonstrací, při kterých nacisté těžce zranili bližší nespecifikovaný počet protestujících. V Praze gestapo demonstraci rozešlo pomocí střelných zbraní. Na místě zůstal ležet dělník Václav Sedláček. Vysokoškolský student Jan Opletal na následky zranění zemřel o několik dní později – 11. listopadu. Jeho pohřeb se stal záminkou pro další studentské demonstrace. Historik Petr Koura obě protestní akce komentoval slovy: *„Je třeba zmínit především masové nepokoje českého obyvatelstva 28. října 1939, které jsou ve středoevropském (a možná i evropském) kontextu ojedinělé. V Praze se tehdy sešly desetitisíce lidí a provolávaly slávu Masarykovi, Benešovi a Československé republice. Česká policie, která měla tyto manifestace potlačovat, vyjadřovala demonstrantům sympatie. Když se přijel podívat na místo nepokojů státní tajemník K. H. Frank, byl davem zbit a okraden jeho osobní šofér. Nacisté proti demonstrantům nasadili jednotky SS a za pomoci ostré střelby dav rozešli, asi 400 lidí bylo zatčeno. Smrtelně byl tehdy zraněn Jan Opletal, jehož pohřeb 15. listopadu se stal bezprostřední záminkou k zásahu proti vysokým školám. Účastníci tichého rozloučení s Janem Opletalem na pražském Albertově se ale shodují, že toto protiněmecké vystoupení bylo vyprovokováno sanitkou, která najížděla do smutečního průvodu. Domnívám se, že skutečným důvodem zásahu proti českým vysokým školám bylo jednak zastrašení českého obyvatelstva, jednak eliminace jeho nejradikálnější složky – studentstva.“*³²

Na rozkaz Adolfa Hitlera nacisté 17. listopadu přepadli vysokoškolské koleje a říšský protektor Konstantin von Neurath nechal zavřít všechny české univerzity.³³ Do konce války už Němci školy neotevřeli – výjimku tvořily pouze teologické fakulty a Vysoká škola zemědělská v Brně.³⁴ Během zátahu gestapo popravilo 9 studentských funkcionářů (Josef Adamec, Marek Frauwirth, Jaroslav Klíma, Bedřich Koula, Josef Matoušek,³⁵ František Skorkovský, Jan Weinert, Jan Černý,³⁶ Václav Šaffránek) a zhruba 1200 náhodně vybraných vysokoškoláků bylo deportováno do koncentračního tábora

³² Viz [<http://www.cuni.cz/IFORUM-2430.html>] 9. 5. 2008.

³³ Původně na 3 roky, potom ale Hitler Neuratha kvůli jeho údajné „shovívavosti“ vůči odbojovým skupinám nahradil radikálním Reinhardem Heydrichem, který nařízení prodloužil na dobu neurčitou.

³⁴ Viz např. [<http://iforum.cuni.cz/IFORUM-2430.html>] 9. 5. 2008.

³⁵ Kolaborant – místopředseda Českého svazu pro spolupráci s Němci, kandidát na ministra školství v protektorátní vládě.

³⁶ Člen Vlajky – českého nacionalistického hnutí.

Sachsenhausen. Petr Koura k tomu dodává: „*Nechtěl bych v žádném případě snižovat utrpení těchto pronásledovaných a vězněných lidí, ale již jsem připomněl, že ne všichni perzekuovaní studenti byli skutečnými odpůrci fašismu. Málo se též ví, že studenti se z koncentračních táborů postupně vraceli, první skupina byla propuštěna již o Vánocích 1939. Poslední studenti z "akce 17. listopad" opustili koncentrační tábor v březnu 1943. Uvádí se, že zde celkem zahynulo z 1200 studentů asi 20 osob. V naší zemi panuje přesvědčení, že čeští studenti byli nejvíce postiženi ze všech okupovaných národů, přitom například perzekuce polských studentů byla daleko tvrdší.*“³⁷ Server *Totalita.cz* na svých webových stránkách uvádí následující čísla: „*Postiženo bylo 10 vysokých škol, 1 223 zaměstnanců a 17 556 studentů.*“³⁸ Co přesně nacisté tímto radikálním zákrokem sledovali, Petr Koura vysvětluje následovně: „*Kromě zastrašení obyvatelstva a eliminace studentů je třeba uzavření vysokých škol vnímat též v kontextu tzv. konečného řešení české otázky. Nacisté plánovali českomoravský prostor plně germanizovat a počítali do budoucna s vystěhováním části českého obyvatelstva na východ. Uvědomovali si samozřejmě, že nejnebezpečnější složkou českého národa je inteligence, nikoliv dělnická třída, jak se nám snažili namluvit v uplynulých letech komunističtí historici.*“³⁹ Sedmnáctý listopad byl už za války vyhlášen Mezinárodním dnem studentstva – konkrétně v roce 1941 na setkání zástupců studentů ze zemí bojujících proti fašismu, které se uskutečnilo v Londýně a kde bylo přijato *Prohlášení spojeneckých studentů k 17. listopadu*. Server *Válka.cz* na svých webových stránkách zveřejňuje úryvky z tohoto prohlášení: „*My, studenti Velké Británie, všech jejích dominií a Indie, Severní a Jižní Ameriky, Sovětského svazu, Belgie, Československa, Francie, Řecka, Číny, Holandska, Norska, Polska, Jugoslávie a všech svobodných zemí, abychom uctili památku popravených a umučených studentů, kteří jako první zvedli svůj hlas na znamení odporu proti nacistickým utlačovatelům roku 1939, prohlašujeme 17. listopad Mezinárodním dnem studentstva.*“⁴⁰

³⁷ Viz [<http://www.cuni.cz/IFORUM-2430.html>] 9. 5. 2008.

³⁸ Viz [http://www.totalita.cz/1989/1989_1117_dem_01.php] 9. 5. 2008.

³⁹ Viz [<http://www.cuni.cz/IFORUM-2430.html>] 9. 5. 2008.

⁴⁰ Viz [http://www.valka.cz/newdesign/v900/clanek_11824.html] 9. 5. 2008.

5. PRVNÍ TÝDEN SAMETOVÉ REVOLUCE

V příštích kapitolách podrobně rozeberu jednotlivé dny od 17. do 24. listopadu 1989.

5.1 Pátek 17. listopadu 1989

Od roku 1988 proběhlo v komunistickém Československu několik ilegálních protivládních demonstrací, které příslušníci VB násilným způsobem rozehnali.⁴¹ V říjnu 1989 se po Praze začal šířit leták s názvem *Vezmi s sebou květinu: „17. listopadu si připomeneme 50. výročí slavných i tragických událostí, k nimž došlo v souvislosti s pohřbem studenta lékařské fakulty UK Jana Opletala, smrtelně zraněného při protiokupantských demonstracích 28. října 1939. Zdánlivou tečku za tímto novým protinacistickým vystoupením znamenala okamžitá brutální perzekuce: 9 studentských předáků bylo popraveno, na 1500 studentů bylo odvečeno do koncentračních táborů a české vysoké školy byly uzavřeny. Současně se však ve světě zvedla vlna rozhořčení, která v brzkou dobu vedla k ustavení právě 17. listopadu za Mezinárodní den studentstva. Nechceme jen pietně vzpomínat tehdejších tragických událostí, ale chceme se aktivně přihlásit k ideálům svobody a pravdy, za něž jejich účastníci obětovali své životy. Neboť i dnes jsou tyto ideály vážně ohroženy a my se nechceme dát zahanbit svými vysokoškolskými kolegy, kteří za ně před 50 lety odvážně vystoupili. Proto dne 17. listopadu po 16. hodině půjdeme od patologického ústavu na Albertově, odkud vyšel pohřeb Jana Opletala, přes Karlovo náměstí, Štěpánskou ulicí do Opletalovy ulice, kde v parku před Hlavním nádražím položením květin pietní akt ukončíme.*⁴²

Tuto neoficiální manifestační akci chtěla uspořádat skupina vysokoškoláků, kteří nebyli členy Socialistického svazu mládeže (SSM) – Nezávislí studenti. Na konci října je ale kontaktoval zástupce Městské vysokoškolské rady SSM a navrhl jim spolupráci. Server *Totalita.cz* vzájemnou kooperaci vysvětluje slovy: *„Výročí smrti Jana Opletala komunistická strana pravidelně zneužívala k propagandě a svazáci chtěli ve stejném termínu uspořádat vzpomínkovou akci oficiální. Měli však obavy z nízké účasti. Zřejmě také dostali za úkol zabránit pochodu přes Václavské náměstí. Proto přišli s návrhem*

⁴¹ Např. v lednu 1989 bylo napadeno několik účastníků týdenní vzpomínkové akce k uctění památky Jana Palacha (tzv. Palachův týden) – studenta, který se 16. 1. 1969 upálil na protest proti sovětské okupaci. Tato manifestace zahájila proces destrukce komunistického systému v Čechách.

⁴² Viz [http://www.totalita.cz/1989/1989_1117_dem_letak.php] 9. 5. 2008.

uspořádat vzpomínkovou akci společně.⁴³ Nezávislí studenti spolupráci přijali především z taktických důvodů. Věřili, že na demonstraci, kterou bude organizovat SSM, represivní složky nezaútočí. Protože v oblasti kolem Václavského náměstí platil zákaz shromažďování,⁴⁴ museli přistoupit na částečnou změnu trasy.

Jaroslav Valenta v knize *Listopad '89* sestavil chronologický přehled nejvýznamnějších událostí sametové revoluce:

Pátek, 17. 11.

16 hodin – „před Patologickým ústavem na Albertově v Praze 2 se shromáždilo k uctění památky Jana Opletala na 15 000 studentů na manifestaci, povolené ONV Praha 2. Většina manifestujících má trikolóru, mnozí nesou československé vlajky a amatérsky zhotovené transparenty. Shromáždění bylo zahájeno studentskou hymnou *Gaudeamus igitur*. Hovořili: za studenty M. Pajerová, za Nezávislé studenty M. Klíma, za vysokoškolskou radu SSM J. Jaskmanický, za pedagogy akademik M. Katěvov, za pamětníky r. 1939 dr. Šárka. Shromáždění se s rozžatými svíčkami odebrali na Vyšehrad, kde jejich delegace položila na Slavíně květiny na hrob K. H. Máchy; po zazpívání státní hymny prohlásili pořadatelé shromáždění za ukončené;

po 17. hodině – většina účastníků manifestace odchází Vyšehradskou ke Karlovu náměstí, odtud na nábřeží k Národnímu divadlu. Ke studentům se připojují kolemjdoucí občané. Průvod skanduje hesla "Pust'te politické vězně", "Lidové noviny", "Zrušte milice", "Konec vlády jedné strany" apod.;

asi 19 hodin – kolem Národního divadla zatáčí na Národní třídu velmi pomalu se pohybující průvod už asi 5 000 lidí, který nadšeně aplauduje herce, mávající mu z oken divadla;

asi 20 hodin – na Národní narazil postupující průvod, směřující na Václavské náměstí, na bariéru příslušníků SNB. Většina účastníků demonstračního průvodu se rozešla. Postupně asi 1 600 příslušníků Pohotovostního pluku SNB č. 1 a "červených bareťů", členů protiteroristického oddílu federálního ministerstva vnitra, sevřelo dvěma hustými kordóny za pomoci obrněných transportérů asi 2 000 demonstrantů a znemožnilo jim odchod a rozchod.

⁴³ Viz [http://www.totalita.cz/1989/1989_1117_dem_02.php] 9. 5. 2008.

⁴⁴ Na základě mimořádného zákona z roku 1968 a vyhlášky Národního výboru hlavního města Prahy z října 1988, podle které se shromažďování v historické části města (= tzv. památková rezervace) umožňovalo jen oficiálně povoleným organizacím.

asi 21,15 – bezpečnostní jednotky zaútočily na namnoze sedící demonstranty a brutálně je bily. Cílem nebylo rozptýlení davu, ale exemplární ztrestání bitím, zastrašení, aby se už nikdy neodvážili demonstrovat. První úřední zprávy mluvily o 8, resp. 17 raněných; do 29. 12. bylo dokumentováno 167 raněných, dalších 124 případů se ještě prověřovalo. Úřední zpráva sdělila, že na MO VB bylo předvedeno 143 osob, z nichž bylo 9 zadrženo pro podezření a 70 zajištěno pro spáchané přečiny, pokutováno bylo 21 osob. Závěrečná zpráva z dubna 1990 uvedla 592 zraněných;

*po 22. hodině – několik zbitých studentů DAMU přišlo do Realistického divadla na Smíchově, kde se po premiéře Maryši zdržovala ještě většina souboru; informovali herce o masakru na Národní.*⁴⁵

Karel Pacner v publikaci *Osudové okamžiky Československa* uvádí následující fakta: „Po půl desáté vidí v Mikulandské ulici Mirka Litomiská, která pracuje jako pečovatelka, zmlácené děvče. Spolu se svým známým Kulhánkem zastavuje nákladní auto a odvázejí neznámou do nemocnice na Karlově náměstí. Litomiská obětavě doprovází dívku, která se představila jako Drahomíra Dražská, po celou dobu jejího ošetřování v nemocnici. Když ji o půl jedné doprovází k nočnímu autobusu, svěřuje jí nová známá, že jejího kamaráda zbili esenbáci do bezvědomí.”⁴⁶

Drahomíra Dražská se později výrazným způsobem podílela na rozšiřování fámy o smrti studenta Martina Šmída.

Martin Klíma, člen Nezávislých studentů, události 17. listopadu vylíčil v knize *Studenti psali revoluci*: „Atmosféra je fantastická. Dav je sebevědomý, lidi jdou prostředkem ulice, a to vědomí vlastní síly působí jako magnet. Lidé vyskakují z tramvají, vyběhají z domů a přidávají se k nám. Pak přišlo to, o čem jsme už tolikrát slyšeli. Proběhl jsem uličkou, příslušník OZU (oddíl Zvláštního Určení, protiteroristický) mě se slovy „Chod' po chodníku!” praštil pendrekem, a byl jsem venku. Oběhl jsem Národní divadlo a za chvíli jsem byl na rohu Ostrovní a Mikulandské. Kolem mne táhnou davy vyděšených lidí. Nemohu uvěřit tomu, co se stalo. Dívám se do jejich obličejů a jímá mě beznaděj. Tihle lidé už bojovat nebudou. Křičím: „Přátelé, toto není naše porážka, ale jejich! To je poslední křeč totality! Dnes se definitivně odrovnali!” Marně. Ani já tomu nevěřím ... Asi za dvě hodiny se jdu podívat znovu na Národní. Ve Spálené ulici potkávám Ondřeje Zacha

⁴⁵ PITHART, Petr a VALENTA, Jaroslav a VÍT, Jan. *Listopad '89*. Vyd. 1. Praha : Odeon, 1990. s. 159.

⁴⁶ PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. Vyd. 1. Praha : Themis, 1997. s. 465.

(FF UK) a Vojtěcha Melenovského (FVL UK), oba jsou členové STUHY.⁴⁷ Ondra říká: *"Stávka. To je jediná možnost." Národní třída připomíná bojiště. Krev a kusy šatstva. Množství policistů. Radši půjdu, říkám si.*"⁴⁸

Další ze studentských vůdců, Vlastimil Ježek, pocity z úvodní demonstrace popsal v dokumentárním filmu *Labyrintem k revoluci* (natočeno v roce 2006): *„Být najednou na povolené demonstraci, na povoleném setkání, kde se velmi hlasitě požadovala svoboda a propuštění politických vězňů, demokratizace celé společnosti, to byl zážitek, při kterém, nevím jak komu, ale mně určitě, běhal mráz po zádech. Ale takový ten příjemný. A pořád jsem se tak díval a čekal jsem, kdy vyrazí nějaké policejní sbory a rozpráší nás.*"⁴⁹

Monika Pajerová, studentská aktivistka, vylíčila atmosféru 17. listopadu následovně: *„Trikolóry, vlajky, kytky, svíčky – ono to od začátku mělo strašně jakoby takovou symbolickou až patetickou náladu, ve které vlastně z těch jednotlivců, myslím, že se vytvořil jakoby dav nebo společnost v tom dobrém slova smyslu a že i lidé, kteří se jednotlivě strašlivě vždycky předtím báli, tak najednou tam na tom Albertově jako kdyby se něco zlomilo.*"⁵⁰

Václav Bartuška, člen vyšetřovací komise událostí 17. listopadu, komentoval symboliku mezi oběma daty: *„Já jsem se během vyšetřování té parlamentní komise ptal mnoha představitelů KSČ i bezpečnostních složek, od Jakeše přes Štěpána po Kyncla, Vykypěla, Lorence, koho z nich, proboha, napadlo zmlátit studentskou demonstraci 17. listopadu 89'? Jestli ta paralela mezi 17. listopadem 39', zavřením českých vysokých škol náckama, a listopadem 89', jestli jako jim nepřišla...prostě nápadná? Já si dodneška myslím, že zmlátit studentskou demonstraci na 50. výročí nacistické zvůle, to je prostě dar z nebes. Jako kdybychom to neudělali v tom listopadu 89', tak kdy jindy, proboha? My jsme to datum dostali v podstatě naservírované na zlatém tácu.*"⁵¹

⁴⁷ Nezávislá struktura, která vznikla v létě 1989 a propojovala všechny fakulty prostřednictvím jednotlivých studentských zástupců.

⁴⁸ BENDA, Marek a kol. autorů. *Studenti psali revoluci*. Vyd. 1. Praha : Univerzum, 1990. s. 28-30.

⁴⁹ JEŽEK, autentická výpověď z dokumentárního filmu *Labyrintem k revoluci* (2006).

⁵⁰ PAJEROVÁ, autentická výpověď z dokumentárního filmu *Labyrintem k revoluci* (2006).

⁵¹ BARTUŠKA, autentická výpověď z dokumentárního filmu *Labyrintem k revoluci* (2006).

5.2 Sobota 18. listopadu 1989

Jaroslav Valenta jej charakterizoval následujícími okamžiky:

Sobota, 18. 11.

„na Národní třídě se objevují v místech večerního masakru studentské demonstrace první hořící svíčky, květiny, ručně psané výzvy a letáky; jsou tam dosud nesmyté stopy krve; deník Mladá fronta otiskl výzvu Českého ÚV SSM, aby se fakulní výbory SSM zasadily proti případným pokusům o postih studentů za účast na páteční manifestaci;

Mladá fronta referuje o studentské manifestaci 17. 11. pod mnohoznačným titulkem "A co je dneska statečnost?", z projevu pamětníka dr. Šárky cituje zásadu studentů z r. 1939 "Tvrdě do tvrdého". O dalším průběhu manifestace referuje pod záhlavím "Když skončil průvod"; ještě se tu zatím objevuje tvrzení, že studentského vystoupení zneužila "skupina osob známých z protispolečenských vystoupení", "známí exponenti z r. 1968", takže "pořádkové síly byly nuceny přijmout opatření k zajištění klidu a pořádku";

Studenti DAMU vydali prohlášení ke všem občanům, obsahující výzvu k týdenní protestní stávkce studentů a pedagogů a požadavek vytvoření vládní komise pro vyšetření brutálního policejního zákroku;

***asi 14 hodin** – student DAMU P. Chalupa čte z jeviště Realistického divadla, kde probíhá shromáždění pražských divadelníků, prohlášení studentů DAMU. Pražští divadelníci se připojují k požadavkům studentů DAMU, vyzývají ke generální stávkce 27. 11. od 12 do 14 hodin, nebude-li požadavkům vyhověno;*

***odpoledne** – u sochy sv. Václava na Václavském náměstí se shromáždilo asi 2 000 studentů, předčítá se výzva studentů DAMU;*

***17,30** – tři auta plná příslušníků VB v bílých přilbách rozptylují zástup kolem pomníku; lidé odcházejí po chodnicích na Národní třídu k místu masakru; v návratu na Václavské náměstí jim brání policejní kordón;*

***večer** – pražská divadla nekonají obvyklá představení; stávkové výbory divadel informují návštěvníky o herecké stávkce solidarity se studenty, informují o policejním masakru 17. 11. na Národní, nabízejí divákům vrácení vstupného. Hlediště a jeviště divadel se mění v diskusní tribuny. Pražští herci vyzvali mimopražská divadla, aby následovala jejich příkladu;*

v centru Prahy se rozšířila zpráva, zveřejněná nejprve českým zpravodajstvím BBC, že student Matematicko-fyzikální fakulty UK Martin Šmíd podlehl zraněním utrpěným při

policejním masakru. Zástupce Východoevropské informační agentury ing. Petr Uhl získal zprávu od přítelkyně M. Šmída. Později byla zjištěna mylnost zprávy; zatím nebyly plně objasněny pohnutky jednání Uhlovy informátorky.⁵²

Karel Pacner se fámou o zabitém studentovi zabýval důkladněji: „Dražská telefonuje Litomiské, jestli by ji nedoprovodila na lékařskou kontrolu, navíc jí musí něco říct. Po jedenácté hodině jedou obě dívky metrem do nemocnice na Karlově náměstí. Dražská se svěřuje, že jí volal bratr Šmída z Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy. Ráno prý jim oznámili příslušníci VB, že bratr je mrtvý. Litomiská později před vyšetřovací komisí Federálního shromáždění vypověděla, že Dražská poprvé použila příjmení Šmíd, ale nebyla si jista, jestli vyslovila i křestní jméno Martin. Litomiskou tím šokuje. Dražská opakuje tuto zvěst i sestřám v nemocnici. Odpoledne se opět šíří po Praze pověst o tom, že v pátek večer ubili studenta. Dražská, která pracuje na meziměstské centrále, mluví o Šmídovi s kolegyněmi. A ty pak předávají tuhle zprávu dál.“⁵³

Dražská mediím poskytla několik rozhovorů, ve kterých potvrdila smrt Martina Šmída, podrobnosti ale neuvěděla. Na Matematicko-fyzikální fakultě UK v té době studovali dva vysokoškoláci se shodným jménem – Martin Šmíd. Jeden pocházel z Prahy, druhý z Berouna. Oba byli naživu.

Karel Pacner původ fámy vysvětluje následovně: „Podle psychologického posudku trpí Drahomíra Dražská, rozená Habartová, sníženou věrohodností. Každému člověku, který se s ní setkal, napovídala nějakou závažnou informaci, která se ukázala vylhaná, například o smrti její matky, ale přitom směřovala k získání nějakého prospěchu. Třebaže pověst o smrti Šmída vyvrátili sami studenti už na začátku týdne, ještě 23. listopadu večer přišla Dražská k Paynům a zjišťovala, kde by mohla rozmnožit své písemné svědectví.“⁵⁴ Protože v příběhu Martina Šmída existovalo (a dosud existuje) mnoho nejasností, brzy se začala šířit informace o spolupráci Dražské s StB. Komise Federálního shromáždění (FS) tuto spekulaci vyvrátila: „Jako nepravděpodobná se jeví možnost, že by Dražská byla vybrána pro spolupráci při tradičním systému práce zpravodajských služeb, kdy verbování agenta předchází jeho důvěrná prověrka. Důležité rysy v osobnosti Dražské, jako je její sklon k toxikomanii, lhavost, neserióznost apod., prakticky vylučují, že by tuto osobu mohl někdo vybrat pro splnění jakéhokoliv úkolu...

⁵² VALENTA, 1990, s. 159-160.

⁵³ PACNER, 1997, s. 466.

⁵⁴ PACNER, 1997, s. 568.

*Dalším z faktů vylučujících vazby Dražské na StB je prokázaná skutečnost, že byla orgány StB pracně zjišťována a vyhledávána. Možnost nějakého vztahu Dražské k jiné složce podobného či příbuzného charakteru se nepodařilo naprosto vyloučit, nicméně se tato možnost jeví být velmi pochybná. Pokud by měla být smyšlenka Dražské někým iniciována k dosažení určitého cíle, zřejmě by ona sama nadále v uvádění této zveřejněné a posléze i oficiálně vyvrácené zprávy nepokračovala, což však činila nadále, jakmile se mohla v nějaké společnosti stát zajímavou. V případě připravené akce bychom mohli také čekat, že tato fáma bude šířena více zdroji. Nebyl však zjištěn jediný poznatek, že by někdo měl jakékoliv vědomí o konkrétním usmrceném studentu v takové době a místě, že by tento údaj mohl pramenit od jiné osoby než od Dražské.*⁵⁵ Milan Otáhal v publikaci *Studenti a komunistická moc v českých zemích 1968-1989* uvedl, že fáma o smrti jednoho ze studentů vznikla tímto způsobem: „Přes dohodu mezi vysokoškoláky a svazáckými orgány věnovala Bezpečnost studentskému hnutí stálou pozornost. Již před listopadem nasadila do studentského prostředí agenta Ludvíka Zifčáka alias Milana Růžičku. Pod jejím dohledem vytvořil dokonce nelegální organizaci Nezávislý svaz studentů, který sehrál jistou úlohu při přípravě manifestace 17. listopadu. Po jejím skončení se pokusil usměrnit demonstranty, aby se vydali nepovolenou trasou přes Václavské náměstí do Opletalovy ulice. Při zákroku na Národní třídě zůstal ležet na zemi, čímž vznikla fáma o mrtvém studentovi.”⁵⁶

Jiří Suk události 18. listopadu popsal stručně: „*Studenti pražských vysokých škol a herci pražských divadel zahájili týdenní okupační stávku a vyzvali všechny občany a organizace k účasti na generální stávce 27. listopadu od 12 do 14 hodin. V následujících dnech se k výzvě připojovaly mimopražské školy a divadla; herci a studenti pořádali výjezdy do regionů, kde informovali o důvodech a cílech stávek. Zahraniční média rozšířila zprávu, že při páteční demonstraci byl ubit student Matematicko-fyzikální fakulty Martin Šmíd. Až se čtyřadvacetihodinovým zpožděním československá režimní média prokázala, že zpráva – která mezitím významně akcelerovala stávkové hnutí – je nepravdivá.*”⁵⁷

⁵⁵ PACNER, 1997, s. 568-570.

⁵⁶ OTÁHAL, Milan. *Studenti a komunistická moc v českých zemích 1968-1989*. Vyd. 1. Praha : DOKOŘÁN, 2003. s. 126-127.

⁵⁷ SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce*. Vyd. 1. Praha : Prostor, 2003. s. 483.

5.3 Neděle 19. listopadu 1989

Nejdůležitější momenty podle Jaroslava Valenty:

Neděle, 19. 11.

„vyšetřovatel VB zahájil trestní stíhání ing. Petra Uhla za to, že 18. 11. předal zahraničním dopisovatelům zprávu o ubití studenta Martina Šmída při policejním zákroku 17. listopadu;

odpoledne – studenti a občané se shromažďují na Václavském náměstí, zvl. kolem pomníku, kam kladou květiny a zapálené svíčky. Městský pouliční rozhlas dementuje zprávu o smrti kohokoliv z demonstrantů 17. 11., dav skanduje, „Nelžete!“ Asi 50 000 osob se ubírá v průvodu na Národní na místo masakru, pak pokračuje přes most, na Újezdě je zastaven kordónem bílých přílb; posléze se dav rozchází;

na jednotlivých fakultách vysokých škol se tvoří stávkové výbory;

večer – Československá televize vysílá rozhovor se dvěma studenty stejného jména Martin Šmíd na důkaz, že student téhož jména nebyl ubit;

setkání studentů filozofické fakulty přerůstá v mítink zástupců všech pražských vysokých škol;

v koleji Hvězda zasedá koordinační stávkový výbor studentů pražských vysokých škol;

20 hodin – předseda vlády ČSR F. Pitra promluvil v televizi k současné situaci: nedistancoval se od brutálního masakru, studentskou demonstraci označil za pokus o „organizování destabilizace“ a za „zneužití vysokoškoláků a umělců“;

po 21. hodině – v Činoherním klubu bylo za účasti asi 450 osob ustaveno Občanské fórum (OF) jako mluvčí československé veřejnosti. Práce OF se zúčastňují: Charta 77, Čs. helsinský výbor, Hnutí za občanskou svobodu, Artforum, Obroda, Čs. občanská iniciativa, VONS, Nezávislé mírové sdružení, Čs. PEN-klub, Nezávislí studenti, Kruh nezávislé inteligence, jednotlivci z řad Čs. strany socialistické, Čs. strany lidové, někteří bývalí i současní členové KSC, členové tvůrčích svazů atd. Občanské fórum prohlásilo svou ochotu a způsobilost jednat okamžitě s vedením státu o řešení naléhavých požadavků. Současně vydalo prohlášení požadující: okamžité objektivní informování, zvl. v televizi; neprodlené odstoupení z funkcí osob spjatých s přípravou cizí intervence v srpnu 1968 a zodpovědných za stupňování represí proti občanům v poslední době a za masakr 17. 11.; neprodlené zřízení parlamentní komise se zastoupením OF k zjištění viníků masakru studentské demonstrace; neprodlené propuštění všech „vězňů svědomí“ a

neprodlené respektování svobody tisku a informací. OF vyzvalo občanstvo k výstražné dvouhodinové generální stávce v pondělí 27. listopadu;

bylo ohlášeno obnovení činnosti Československé sociálně demokratické strany.“⁵⁸

Jiří Suk 19. listopad shrnul slovy: „*V pražském Činoherním klubu ve večerních hodinách vzniklo Občanské fórum (OF), v němž se sjednotily nezávislé iniciativy, představitelé církví, uměleckých svazů a další občané usilující o pokojnou změnu režimu prostřednictvím vyjednávání se státní mocí. Neformální, všemi respektovanou hlavou hnutí se stal nejznámější československý disident Václav Havel. V bratislavské Umělecké besedě se na podvečerním veřejném shromáždění zástupců uměleckých svazů, kulturních institucí a vysokých škol ustavilo hnutí Verejnost' proti násiliu (VPN). Podobně jako Občanské fórum odsoudilo zásah proti studentské manifestaci a připojilo se ke stávce.*“⁵⁹

O šíření poplašných zpráv psal Michal Horáček: „*Na Václavském náměstí stojí skupinky, vyměňují si nejrůznější informace. Zprávu o Šmídovi prý schválně rozšířila StB, pod Petřínem umřeli čtyři studenti, nejméně dvě těla odvezl z Národní vůz bez jakékoli poznávací značky, šoupli je do igelitu, severočeské doly už stávkují, Šmíd je opravdu mrtvý, ale je to prý nějaký jiný Šmíd...*“⁶⁰

5.4 Pondělí 20. listopadu 1989

Jaroslav Valenta zaznamenal tyto události:

Pondělí, 20. 11.

„Čs. strana socialistická vydala jako první ze stran Národní fronty stanovisko k 17. listopadu 1989, v němž požadovala vyšetření zákroku a solidarizovala se s vysokoškolskými a divadelníky;

městský výbor SSM v Praze podpořil stávku vysokoškolských studentů a sedm bodů studentských požadavků;

vlády ČSSR, ČSR a SSR zaujaly stanovisko k napjaté vnitropolitické situaci, vyzvaly ke klidu a vyslovily souhlas s opatřeními, která měla za cíl obnovit pořádek, chránit majetek a životy občanů“;

⁵⁸ VALENTA, 1990, s. 160.

⁵⁹ SUK, 2003, s. 483-484.

⁶⁰ HORÁČEK, 1990, s. 50.

generální tajemník ÚV KSČ M. Jakeš prohlásil na aktivu SČSP mj., že pokusy o vyvolávání chaosu a anarchie a o manipulaci mládeže a kulturní fronty mohou ohrozit uskutečňování potřebných změn a "zavést společnost do krize s nepředvídatelnými důsledky";

předseda ÚV SSM a člen sekretariátu ÚV KSČ Vasil Mohorita mluvil k shromáždění z podstavce sochy sv. Václava, oznámil obsah prohlášení sekretariátu ÚV SSM a sdělil, že odstoupí ze své funkce, pokud by byli stávkující studenti stíháni a trestáni za stávku;

předsednictvo České národní rady vydalo prohlášení, v němž se staví "pevně za politiku ÚV KSČ", a tvrdilo, že studentského shromáždění 17. 11. bylo "zneužito částí účastníků k otevřenému vystoupení protisocialistických sil";

předsednictvo ÚV KSČ projednávalo politickou situaci v zemi, odmítlo výzvy k protestním stávkám studentů a "neuvážená rozhodnutí některých divadel narušit svou každodenní práci", vyzvalo učinit vše pro okamžité obnovení výuky na školách;

byly uzavřeny výstavní síně; Mánes, Galerie V. Špály a Galerie mladých se staly propagačními středisky Občanského fóra;

začínají manifestace a shromáždění v Bratislavě, Brně a dalších českých a slovenských městech;

koordinální stávkový výbor studentů pražských vysokých škol vydal provolání k dělníkům a rolníkům ČSSR, protestující proti brutálnímu policejnímu zásahu 17. 11., požadující zjištění a potrestání viníků represálií, vytvoření parlamentní vyšetřující komise, vyhlášující týdenní protestní stávku a poukazující na vážné morální, ekologické, ekonomické a politické problémy naší společnosti;

v přízemí obchodního domu Máj se začaly prodávat trikolóry; trikolórou se ozdobuje většina mládeže i dospělých;

16 hodin – na Václavském náměstí, zaplňujícím se už od dopoledních hodin, začal první spontánní tábor lidu, protestní manifestační shromáždění mládeže a občanů za účasti asi 150 000 osob. Po shromáždění se neuvěřitelně dobrovolně ukázněný dav valí po Národní třídě k Národnímu divadlu a dál po nábřeží k Domu umělců. Jednotky VB uzavřely Karlův most a Mánesův most; pochod se rozešel do staroměstských ulic s voláním hesla "Zítřejí zase ve čtyři!" Část průvodu ozdobila Husův pomník na Staroměstském náměstí československou státní vlajkou;

*v noci – vyšlo první číslo Informačního servisu, který pro potřeby OF a nezávislého informování občanů začalo vydávat Nezávislé tiskové středisko ve spolupráci s Východoevropskou informační agenturou v Galerii mladých.*⁶¹

Jiří Suk události 20. listopadu shrnul do krátkého odstavce: „*Federální a obě republikové vlády vyzvaly herce a studenty k okamžitému návratu k práci a studiu. O den později vystoupil v televizi s podobnou výzvou generální tajemník Komunistické strany Československa Miloš Jakeš. Na pražském Václavském náměstí spontánně demonstrovalo svůj odpor ke komunistickému režimu přes 100 tisíc občanů. Výbor Občanského fóra se na svém podvečerním zasedání usnesl, že se postaví do čela masových mítinků, a vyzval předsedu federální vlády Ladislava Adamce k zahájení politických rozhovorů státní moci s OF.*“⁶²

5.5 Úterý 21. listopadu 1989

Jaroslav Valenta vybral následující okamžiky:

Úterý, 21. 11.

„ke stávce vysokoškoláků se postupně připojují všechny pražské střední školy; středoškoláci zřizují školní stávkové výbory, udržují kázeň ve školních budovách, místo výuky diskutují s členy učitelských sborů o aktuálních otázkách i o dosud zamlčovaných problémech z nedávné i vzdálenější minulosti: o roce 1968, o padesátých letech, vzniku ČSR, atd.;

zaměstnanci závodu ČKD Polovodiče Praha přijali na veřejném shromáždění jako jeden z prvních velkých závodů prohlášení odsuzující brutální policejní akci 17. 11. a solidarizující se s požadavky studentů a divadelníků;

koordinální stávkový výbor pražských vysokých škol vydal stanovisko k prohlášení vlády z 20. 11., vyjadřující nejvyšší znepokojení nad otevřeným souhlasem vlády s brutálním policejním zásahem, který odhaluje „skutečný postoj oficiálních představitelů naší společnosti k řešení všech naléhavých společenských otázek“;

předseda federální vlády L. Adamec přijal zástupce studentských, uměleckých a občanských kruhů pražské veřejnosti, vyzval mj. studenty a divadelníky k ukončení stávky; slíbil, že státní moc už neužije násilí;

⁶¹ VALENTA, 1990, s. 160-161.

⁶² SUK, 2003, s. 484.

generální tajemník ÚV KSC M. Jakeš přijal delegaci kladenských závodů, požadující, aby byla přijata "rázná opatření proti silám, které chtějí vyvolávat napětí a rozvrat ve společnosti";

pracovníci pražských nakladatelství vyslovili zásadní nesouhlas se stanovisky vlády ČSSR, ČSR a SSR a předsednictva ÚV KSC z 20. 11., solidarizovali se s požadavky stávkujících vysokoškoláků a divadelníků;

MV KSC v Praze vydal prohlášení, tvrdící, že "program přestavby a demokratizace je ohrožen", že jde o "zneužití vzniklé vážné situace pro úzké osobní ambice, dosažení skutečné krize a převzetí moci reakcí", že prý "hrozí nebezpečí od (...) zkriminlizovaných živlů, kterým vyhovuje destabilizovaná situace";

do Brna a řady dalších venkovských měst došel na KV KSC dálnopis podepsaný generálním tajemníkem KSC a hlavním velitelem Lidových milicí, aby byly vyslány početné oddíly LM do Prahy a jejího blízkého okolí tak, aby tam dorazily v časných ranních hodinách 22. 11.;

Občanské fórum odeslalo G. Bushovi a M. Gorbačovovi dopisy stejného znění, upozorňující, že politika nevměšování do vnitřních záležitostí znamená v případě ČSSR podporu politického vedení, dosazeného v důsledku vojenské intervence v srpnu 1968, jehož odchodu se domáhá veřejnost;

pražský arcibiskup František kardinál Tomášek vydal po návratu z římských kanonizačních oslav sv. Anežky Přemyslovny prohlášení "Všemu lidu Československa", v němž poukázal na trvale neuspokojivé postavení církve a věřících v područí státní moci a solidarizoval se s hnutím občanské aktivity;

výbor Rómské občanské iniciativy odsoudil zákrok bezpečnostních složek dne 17. 11. a postavil se plně za požadavky Občanského fóra;

výlohy obchodů v centru města, stěny stanic metra se mění v plakátovací plochy, na nichž neustále přibývá ručně psaných, rozmnožených i tištěných plakátů, letáků a informací;

16 hodin – občanská manifestace na Václavském náměstí za účasti asi 200 000 osob, řečnickou tribunou je balkón vydavatelství Melantrich. Je přečteno svolání Občanského fóra, stanovisko Čs. strany socialistické k 17. 11., hovoří mj. V. Havel, horník M. Hruška, M. Kubišová zpívá "Motlitbu pro Martu" a čs. státní hymnu;

je oznámeno svolání mimořádného plenárního zasedání ÚV KSC na pátek 24. 11.;

20 hodin – M. Jakeš vystoupil v televizi s frázovitým projevem, nedistancoval se od brutálního zásahu policie; organizátory protestního hnutí označil za osoby manipulující částí mládeže, prohlásil, že "v sázce je věc pracujícího lidu, socialismus".⁶³

Jiří Suk 21. listopad popsal následovně: „Premiér Adamec poprvé jednal se zástupci protestující veřejnosti (včetně OF). Slíbil, že proti demonstracím nebude použito síly, a zdůraznil, že nastávající společenské změny nepřekročí rámec socialistického uspořádání. Každý den odpoledne se v Praze, Bratislavě a postupně i v dalších městech obou republik konaly za účasti statisíců lidí pokojné protirežimní manifestace, jež v Čechách a na Moravě organizovalo OF a na Slovensku VPN. Mítinky rozhodující měrou přispěly k rychlému pádu "starého režimu".“⁶⁴

5.6 Středa 22. listopadu 1989

Charakteristika Jaroslava Valenty:

Středa, 22. 11.

„Občanské fórum vydalo informaci doporučující vhodný postup pro uskutečnění protestní politické generální stávkou dne 27. 11., aby se zamezilo materiálním nebo jiným škodám; denní tisk zveřejňuje další ústavy, instituce a závody připojující se k požadavkům studentů;

výbor pro stranickou práci v ČSR na mimořádném zasedání za předsednictví K. Urbánka projednal současnou politickou situaci a plně podpořil vystoupení M. Jakeše, v němž je "realisticky ukázána cesta k překonání současné složité situace";

MV SSM v Praze vydal prohlášení ke krizové situaci, v němž se "distancuje od sil, které se snaží diskreditovat budování socialismu", ale požaduje: zprávu generální prokuratury o vyšetřování zásahu 17. 11. a zřízení parlamentní komise za účasti zástupců studentů a veřejnosti pro přešetření brutálního zásahu bezpečnostních sil; zhodnocení situace na zasedání ÚV KSČ, Federálního shromáždění a federální vlády; dodržování mezinárodních závazků na poli lidských práv, zveřejnění a přešetření případů všech politických vězňů; neprodlené dokončení ústavy; vyvození adresných závěrů v nejvyšších stranických a státních orgánech co do odpovědnosti za krizovou situaci;

⁶³ VALENTA, 1990, s. 161-162.

⁶⁴ SUK, 2003, s. 484.

zasedalo předsednictvo ÚV NF ČSSR, vyslovilo ochotu k celospolečenskému dialogu a projednávání alternativních návrhů;

ČTK oznámila, že prokurátor uvalil vyšetřovací vazbu na ing. Petra Uhla, zadržovaného už od 19. 11. pro trestný čin poškozování zájmů republiky v cizině;

tajemník MV KSČ v Praze M. Štěpán se setkal s Františkem kardinálem Tomáškem při jeho návštěvě primátora hl. města Prahy;

Občanské fórum vyslovilo zásadní nesouhlas se způsobem informování veřejnosti zvl. Čs. televizí o masových vystoupeních občanů v Praze a dalších městech. OF opakovalo požadavky: 1. odstoupení členů předsednictva ÚV KSČ spjatých s přípravou srpnové intervence 1968 a zodpovědných za stupňování společenského napětí; 2. ustanovení parlamentní komise za účasti zástupců OF pro zjištění viníků masakru 17. 11.; 3. neprodlené propuštění všech vězňů svědomí; 4. neprodlené respektování svobody tisku a informací;

pražští studenti a herci vyjíždějí do mimopražských podniků a informují o dění v Praze. Venkov je stále bez pravdivých zpráv, bez novin;

od 16 hodin – *masové shromáždění občanů na Václavském náměstí za účasti asi 250 000 osob, z balkónu moderoval V. Malý, zahájila opět M. Kubišová "Motlitbou pro Martu", hovořil mj. V. Havel, za olympioniky J. Odložil, akad. M. Katěvov, V. Šilhan přečetl pozdrav A. Dubčeka; byly přečteny pozdravné telegramy OF Novému fóru v NDR, Solidaritě v Polsku, Demokratickému fóru FIDESZ, Sociálně demokratické straně Maďarska aj.;*

19,30 – *Občanské fórum uspořádalo v sále divadla Laterna magica svou první tiskovou konferenci pro zahraniční novináře;*

po 20. hodině – *Informační servis č. 3 uveřejnil zprávu, že podle svědectví občanů přijelo 22. 11. do Prahy 17 autokarů příslušníků Lidových milicí z venkova;*

*zpravodajství Čs. televize ze shromáždění na Václavském náměstí bylo necitlivě a bezohledně zmanipulováno.*⁶⁵

Jiří Suk k 22. listopadu dodává: „Vedení KSČ odvolalo ve večerních hodinách ozbrojené jednotky Lidových milicí, které na příkaz generálního tajemníka ÚV KSČ přicestovaly z krajů do Prahy.“⁶⁶

⁶⁵ VALENTA, 1990, s. 162-163.

⁶⁶ SUK, 2003, s. 484.

5.7 Čtvrtek 23. listopadu 1989

Jaroslav Valenta upozornil na tyto události:

Čtvrtek, 23. 11.

„denní tisk uveřejnil výtahy dvou alibisticky obojakých usnesení vedení Svazu českých spisovatelů k situaci;

ředitelé ZV ROH a ZO KSČ Ústavu státu a práva ČSAV zveřejnili dopis generálnímu prokurátorovi ČSR JUDr. J. Krupauerovi, protestující proti jeho dezinformujícímu prohlášení z 22. 11. ohledně šetření okolností masakru studentů, v němž se předstírají protiústavní kroky;

Československá demokratická iniciativa vydala prohlášení vybízející k vytvoření přechodné vlády občanského soužití;

v gymnáziu Botičská (Praha 2) byl ustaven středoškolský koordináční stávkový výbor pro Prahu jako informační centrum;

v denním tisku byla uveřejněna předběžná zpráva Generální prokuratury ČSR o šetření ve věci policejního zásahu 17. 11., mj. sdělující, že zatím bylo trestní stíhání zahájeno pouze proti ing. P. Uhlovi;

denní tisk oznámil, že na pátek 24. 11. bylo svoláno mimořádné plenární zasedání ÚV KSČ;

dělníci závodu ČKD-Lokomotivka Sokolovo vypískali na nádvoří závodu pražského tajemníka MV KSČ M. Štěpána; pak se v počtu asi 10 000 zúčastnili občanského shromáždění na Václavském náměstí;

zaměstnanci Čs. televize vyjadřují nespokojenost s manipulací televizního zpravodajství a žádají pravdivost informací; napětí v Čs. televizi;

16 hodin – *masové shromáždění občanů na Václavském náměstí, účast odhadována na 300 000 osob, z ČKD asi 10 000. Moderoval V. Malý, hovořili J. Hromádka, R. Hrušínský st., V. Havel, V. Komárek. J. Škoda oznámil, že Čs. strana socialistická se považuje od pondělka za svobodnou a nezávislou politickou stranu;*

*v budově redakce Lidové demokracie se ustavilo Sdružení nezávislých novinářů.*⁶⁷

Jiří Suk 23. listopad shrnul slovy: *„V generálním štábu Československé lidové armády byly dokončeny přípravy k vojenskému zásahu proti opozičním centrům a*

⁶⁷ VALENTA, 1990, s. 163.

demonstrujícím občanům. Vedení KSČ se však o den později rozhodlo ozbrojené síly nepoužít a řešit situaci "politickými prostředky".⁶⁸

5.8 Pátek 24. listopadu 1989

Nejdůležitější okamžiky podle Jaroslava Valenty:

Pátek, 24. 11.

„deník Práce otiskl prohlášení ÚRO, ČOR, SOR proti chystané protestní generální stávce, kterou označuje za "hazard";

František kardinál Tomášek uveřejnil v tisku protest proti zkreslujícímu způsobu referování sdělovacích prostředků o jeho setkání a rozmluvě s M. Štěpánem; výslovně popřel, že by šlo o skutečný dialog;

Občanské fórum pracovníků Čs. rozhlasu vydalo provolání požadující odstoupení dosavadního vedení rozhlasu, které brání pravdivému informování občanstva o současném dění;

studenti AMU oznámili, že ve spolupráci se studenty dalších uměleckých škol uspořádají v neděli 26. 11. ve 14 hod. v Letenských sadech happening pod heslem "Žádné násilí" na podporu studentských požadavků a kuctění památky čínských studentů z náměstí Nebeského klidu v Pekingu;

stávkový koordináční výbor pražských vysokých škol kategoricky dementoval zprávu ministerstva školství, rozšířenou ČTK, o údajném ukončení stávky neděle 26. 11. Oficiální zpráva je hrubou dezinformací; platné bude pouze sdělení o ukončení stávky, které přednese v televizi M. Mejstřík, člen koordináčního stávkového výboru;

v Praze zasedá nepřetržitě plénum ÚV KSČ;

DP-Metro se připojuje ke generální stávce 27. 11., provoz vlaků a stanic metra bude od 12 hod. do 14 hod. přerušen;

k podpoře studentů a divadelníků se přidávají sportovci;

16 hodin – masové shromáždění občanů na Václavském náměstí, zatím špičková účast byla odhadována na více než 300 000 lidí. Šéfredaktor Svobodného slova navrhl vytvoření koalice všech politických stran, skupin a organizací, pro období do voleb vytvoření vlády národní dohody. Dále vystoupili s projevy A. Dubček, V. Havel, J. Hanzelka, V. Čáslavská, V. Chramostová, K. Moučková aj. P. Miller oznámil vytvoření stávkového

⁶⁸ SUK, 2003, s. 484.

výboru v ČKD. V. Malý pozval shromáždění k účasti na pouti ke svatořečení sv. Anežky v sobotu dopoledne ve svatovítské katedrále a na občanské shromáždění na Letné v sobotu ve 14 hod.;

bylo vytvořeno společné sdružení stávkových výborů průmyslových podniků;

20,25 – Čs. televize promítla jeden z videozáznamů o policejní masakru 17. 11. Došlo k zásadnímu obratu v informační politice ČsT, která začala s úspěchem objektivně informovat o dění zvl. v hlavním městě, ale i ve venkovských městech;

večer – Miloš Jakeš a ostatní členové předsednictva a sekretariátu dávají k dispozici své funkce. Po této zprávě propuká spontánní radost a veselí na Václavském náměstí;

v noci – zpráva o složení nového vedení ÚV KSČ, M. Štěpán zůstal ve vedení. ⁶⁹

Jiří Suk 24. listopad komentoval následovně: „Na mimořádném zasedání ústředního výboru KSČ rezignovalo jeho předsednictvo v čele s generálním tajemníkem Milošem Jakešem. Na jeho místo byl zvolen neznámý aparátník (šéf Výboru pro stranickou práci v ČSR) Karel Urbánek. Nové předsednictvo, složené z větší části ze zkompromitovaných a neoblíbených politiků, veřejnost nepřijala. KSČ upadla do ještě větších personálních a koncepčních zmatků a ztratila kontakt s překotným vývojem událostí. Přední aktivisté Verejnosti proti násilíu triumfovali ve večerním televizním dialogu nad zástupci Komunistické strany Slovenska. ⁷⁰

⁶⁹ VALENTA, 1990, s. 163-164.

⁷⁰ SUK, 2003, s. 484-485.

6. SAMETOVÁ REVOLUCE V TISKU

V následujících kapitolách se budu zabývat tím, jak vybrané deníky informovaly o sametové revoluci. Tu jsem vymezila jako souhrnný pojem pro všechny revoluční události včetně zákroku na Národní třídě.

6.1 17. listopad v tisku

Na základě rešerše relevantních textů lze vyvodit následující závěry. Oba deníky 17. listopad 1989 pojaly podobně. Raníky mají uzávěrku předcházející večer, takže se ve vydání ještě nemohly objevit informace o průběhu studentské manifestace ani zákroku bezpečnostních sil na Národní třídě. Stěžejním tématem se tak stalo 50. výročí 17. listopadu 1939 a Mezinárodní den studentstva. Šéfredaktorem Rudého práva byl Zdeněk Hoření, Svobodné slovo vedl Jaromír Mašek.

Rudé právo věnovalo nejvíce prostoru autentické vzpomínce na uzavření českých vysokých škol (rozsáhlý článek Jana Kazimoura *Studenti proti fašismu*). Ostatní zprávy informovaly o událostech, které se uskutečnily v souvislosti s Mezinárodním dnem studentstva (udělování Cen ministryně školství, mládeže a tělovýchovy, jednání mezinárodního studentského fóra, pietní akt na litovelském gymnáziu ad.). Krátká zmínka patřila také setkání členů ČSS. **Svobodné slovo** stejnou zprávu značně rozšířilo a umístilo na titulní stranu listu. Jinak se zabývalo vesměs shodnými událostmi jako Rudé právo. Rozdíl mezi oběma deníky představuje zejména stručná pozvánka Svobodného slova na odpolední studentskou manifestaci. Upozorňuje se v ní mj. na fakt, že jde o povolenou akci: „*Česká akademická mládež si dnes připomene průvodem se svíčkami a květinami památku obětí za lepší budoucnost svého národa z doby před padesáti lety. Městská vysokoškolská rada MěstV SSM požádala spolu s neorganizovanou mládeží ONV na Praze 2 o pietní akt s průvodem; žádosti bylo vyhověno. Průvod vyjde v 16 hodin z Albertova u patologického ústavu směrem k Vyšehradu – symbolu české státnosti.*“⁷¹

Oba deníky texty přebíraly z Československé tiskové agentury (ČTK), která podléhala komunistům a fungovala jako jeden z hlavních nástrojů propagandy. Tomu odpovídala forma zpráv, jejich obsah i použité výrazové prostředky (ideologické fráze, klišé). V pátečním vydání byla většina článků původních.

⁷¹ did: **Průvod se svíčkami.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 271, ze dne 17. 11. 1989, s. 4.

6.2 18. listopad v tisku

V sobotu oba deníky krátce informovaly o studentské manifestaci a následném průvodu centrem města. Reportáže se značně lišily obsahem i interpretací. Z kvantitativního hlediska nadále převažovaly zprávy spojené s Mezinárodním dnem studentstva.

Rudé právo text zařadilo na titulní stranu. Líčení průběhu demonstrace bylo neúplné a ideologicky zaujaté: „*Společná akce městské vysokoškolské rady a neorganizovaných studentů měla rozpornou tvář. Ukázala, jak studenti touží hovořit nahlas a otevřeně o svých problémech, že vyžadují rychlejší postup společenských přeměn a také, jak snadno se nechají strhnout k radikalismu. To se projevilo už při rušivých reakcích na projevy řečníků, zejména představitele městské vysokoškolské rady. Už na Albertově a potom během pochodu se na transparentech a ve skandovaných pokřicích objevovala a postupně převládla hesla, která napadala představitele KSČ, vedoucí úlohu komunistické strany, požadovala zrušení milicí, demisi vlády, svobodné volby a podobně. Na Vyšehradě mělo shromáždění s pietním aktem, který zde měl být ukončen, společného již málo. Postupně tu převládly hlasy, které požadovaly, aby se průvod přesunul do středu města. K udržení veřejného pořádku v centru města byli povoláni příslušníci Veřejné bezpečnosti. Ověřovali totožnost účastníků demonstrace a kolem sta osob bylo předvedeno na místní oddělení VB. Ve 22 hodin byl ve středu města obnoven klid.*“⁷²

V reportáži nebyla ani zmínka o použití násilí. Jakoby se Rudé právo snažilo brutální zákrok na Národní třídě utajit, přestože ČTK vydala oficiální propagandistické prohlášení, které otisklo např. Svobodné slovo či Mladá fronta. Mnohem větší prostor noviny věnovaly projevu Františka Pitry, ve kterém předseda vlády ČSR obhajoval přestavbu a demokratizaci společnosti. Další rozsáhlý článek patřil slavnostním ceremoniálům a událostem, které se uskutečnily v souvislosti s výročím 17. listopadu 1939.

Svobodné slovo reportáž ze studentské manifestace pojalo po svém. Šimon Pánek takový způsob informování komentoval následovně: „*Naproti tomu je více než povzbuzující nahlédnout do Svobodného slova nebo Lidové demokracie, oba tyto deníky jako by se během dvou dnů vymanily z desítky let trvajících područí diktatury, informují otevřeně a pravdivě o situaci 17. 11. i během dalších dní. V obou denících se objevuje*

⁷² lou: **Demonstrace studentů.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 272, ze dne 18. 11. 1989, s. 1.

odsouzení zákroku a požadavek na jeho prošetření. Zdá se tedy, že dvě tolik let komunisty uzurpované strany se probudily a stojí po našem boku.“⁷³

Reportérka Radka Kvačková otevřeně popisovala studentskou akci na Albertově. Nebála se zaujmout subjektivní stanovisko, vyjádřit vlastní názor: „*Byl to první skutečně zásadní pokus o otevřenou diskusi. Městská vysokoškolská rada MěstNV SSM v Praze požádala spolu s neorganizovanou mládeží obvodní národní výbor v Praze 2 o to, aby směla na obvodě uspořádat pietní akt s průvodem. Včera v 16 hodin se na Albertově sešly tisíce mladých lidí, aby si připomněly památku 17. listopadu 1939, a zároveň se přihlásily k myšlence svobody a demokracie. Vznikla z toho manifestace, o níž nelze říct, že by byla nevržená, ale zároveň manifestace, která nepostrádala konstruktivní myšlenky. ... (popis projevu M. Katěvova a J. Jaskmanického – v reportáži bylo uvedeno jméno J. Jastmanický) ... Včerejší shromáždění vůbec ukázalo, že mladí lidé nejsou ochotni akceptovat zdaleka všechno, co se jim předkládá. Chvillemi to vyjadřovali dosti tvrdě. Avšak i to se mi zdálo poučné. Za potěšitelné považuji skutečnost, že se podařilo, aby oficiální zástupci společnosti a ti, kdo si přejí jednat zcela nezávisle, vykročili stejnou cestou. Včera vedla z Albertova na Vyšehrad, ke hrobům velikanů našich dějin, kde podle programu organizátorů vyvrcholila.*“⁷⁴

Zároveň se redakce distancovala od oficiálního zpravodajství: „*V závěru zprávy ČTK, která informuje o studentském shromáždění, se praví: Akci i následný průvod zneužila skupina osob, nechvalně známých z různých protispolečenských vystoupení v minulém období. Vykřikovala hesla hanobící socialistický stát, ústavní činitele a představitele strany a státu. Znovu prokázala, že jí nejde o dialog, že jí nejde o přestavbu a demokracii, že jí jde o destabilizaci, narušení a rozvrat společenského života. Shromáždění chtěli zneužít pro své osobní ambice i někteří známí exponenti z období společenské krize 1968/69. Vzhledem k tomu, že pokusy o protispolečenské vystoupení pokračovaly i po skončení vzpomínkové akce, byly pořádkové jednotky nuceny přijmout opatření k zajištění klidu a pořádku.*“⁷⁵ Agenturní text obsahoval řadu ideologických frázi (např. akce zneužitá protisocialistickými skupinami/živly, pokus o destabilizaci společnosti, snaha narušit přestavbu a demokratizaci, záměrná provokace aj.), které se často opakovaly v dalších vydáních (zejména v Rudém právu).

⁷³ BENDA, 1990, s. 95.

⁷⁴ KVAČKOVÁ, Radka: **Vzrušeně, ale společně. Jak jsme viděli manifestaci pražských vysokoškoláků.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 272, ze dne 18. 11. 1989, s. 3.

⁷⁵ KVAČKOVÁ, Radka: **Vzrušeně, ale společně. Jak jsme viděli manifestaci pražských vysokoškoláků.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 272, ze dne 18. 11. 1989, s. 3.

V deníku jednoznačně převažovaly zprávy spojené se 17. listopadem 1939. Zejména víkendová příloha *Slovo na sobotu* sugestivně rozebírala poslední hodiny života nejmladšího popraveného studenta Václava Šaffránka. O sametové revoluci se podrobně začalo psát až v pondělí.

6.3 19. listopad v tisku

V neděli noviny nevycházely.

6.4 20. listopad v tisku

Po víkendu se noviny zaplnily autentickým zpravodajstvím z pražských ulic i texty, které více či méně souvisely se zákrokem na Národní třídě (různá stanoviska, komentáře, rezoluce). Naplno propukla tzv. sametová revoluce. Média v ní hrála důležitou roli, protože se stala jediným zprostředkovatelem situace mimopražským obyvatelům Československa, a mohla tak snadno manipulovat s veřejným míněním.

Toho využívalo zejména **Rudé právo**. V sobotu 18. 11. se po Praze začala šířit fáma o smrti studenta Martina Šmída, který zemřel při zásahu bezpečnostních jednotek. Skutečnost, že na Národní třídě nikdo nezahynul, nahrávala komunistům. Rudé právo v pondělním vydání neustále vyvracelo zprávu o zabitém studentovi a dodávalo, že ji záměrně rozšířily protisocialistické živly. Rozsáhlý komentář z titulní strany předkládal další odvážná tvrzení: „*V posledních dnech se různé skupiny osob snaží za aktivní podpory některých západních sdělovacích prostředků, zejména rozhlasových a televizních stanic vyvolat konfrontaci se státní mocí, destabilizovat politickou situaci, navodit ovzduší společenského neklidu v naší zemi. Záminkou se stala nepravdivá zpráva o údajné smrti jednoho a nebo podle francouzské agentury AFP dokonce čtyř účastníků páteční večerní manifestace pražských studentů, která byla zneužita k protistátní demonstraci v ulicích hlavního města. Jaká je skutečnost? Páteční shromáždění a průvod pražských studentů měly být pietní vzpomínkou památce Jana Opletala a dalších studentů, zavražděných před padesáti lety německými okupanty. Pietní akce však byla zneužita ke zcela jiným cílům. Početná účast zvláštních zpravodajů západních sdělovacích prostředků a fakt, že někteří z nich už předem ohlašovali, že se počítá s krveprolitím, dost jasně naznačuje, že šlo o*

*předem připravený pokus k vyvolání záměrné provokace.*⁷⁶ Na podporu těchto myšlenek Rudé právo otisklo *Očité svědectví* z Národní třídy: „Byl jsem v pátek večer jako zpravodaj Rudého práva svědkem událostí, které s odvoláním na chartistu Petra Uhla Svobodná Evropa vylíčila tak drasticky, že měly u každého, kdo zprávu slyší, okamžitě vyvolat bouře hněvu a rozhořčení. Byly však v rozporu s tím, co jsem viděl. Nesouhlasily také mnohé další "details". Především výzvy k rozchodu byly několikrát zřetelně opakovány. Shluk lidí na to odpovídal provoláváním hesel vyzývajících k odstranění vlády a podobně. Neviděl jsem použití slzného plynu ani nasazení psů, mezi zakročujícími příslušníky nebyli vojáci. Ke střetům a použití obušků docházelo, když konkrétní osoba kladla odpor při předvádění nebo zjišťování totožnosti. Ale mlácení a kopání do lidí, potoky krve, jak to líčili údajní svědkové v citovaných vysílačkách, jsem neviděl.“⁷⁷

Na titulní straně se dále objevilo prohlášení Františka Pitry, agenturní zpravodajství ČTK i jednostranné názory „obyčejných“ lidí. Důchodkyně Vlasta Sovová např. reagovala na fámou o smrti Martina Šmída: „Před chvílí jsem v televizi slyšela informaci o událostech ze shromáždění studentů a údajné smrti studenta Šmída. Manipulaci opozice s vědomím lidí a šíření nepravdivých zpráv považuji za sprostou. Takhle si zahrávat s city lidí, to je neslýchané. Autoři podobných zpráv snad nejsou ani lidé. Dovedu se vžít do situace rodičů studenta Šmída. Být mámou syna, kterého někdo prohlásil za mrtvého, tak bych mu něco řekla, co by si nemohl dát za rámeček. Moc mne to jako matku rozhořčilo.“⁷⁸

Do vydání se dostaly také stručné informace ze zahraničí. Nejdůležitějším argumentem na podporu komunistických teorií byla zpráva západní agentury Reuter, která pochybovala o pravdivosti vlastního sdělení, že při demonstraci v ČSSR zemřel student.

Všechny texty v pondělním Rudém právu týkající se sametové revoluce jednoznačně odsuzovaly studentskou manifestaci a prezentovaly ji jako předem připravenou provokaci. Tematicky zcela odlišné příspěvky (den otevřených dveří na pražském učilišti, festival účesů 89' ad.) měly čtenáře rozptýlit a vyvolat v nich dojem, že se nic podstatného neděje.

Svobodné slovo v pondělí otisklo především stanovisko ČSS k 17. listopadu 1989. Tomuto odvážnému kroku předcházela mj. návštěva StB v budově Melantrichu. Karel

⁷⁶ bez podpisu: **Rozhodně proti provokacím.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 1.

⁷⁷ KOHOUT, Jiří: **Očité svědectví.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 1.

⁷⁸ bez podpisu: **Slovo ke dni. Telefonovali do redakce.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 1.

Pacner k tomu dodává: „V redakcích *Mladé fronty*, *Svobodného slova* a *Lidové demokracie* se schází přes polovina redaktorů, což je na neděli, kdy tam bývá jenom několik služeb, neobvyklé. Všichni jsou pobouřeni a shánějí informace. ... Redakci *Svobodného slova* navštívili čtyři estébáci. Roztřeseného šéfredaktora žádají o obsahy stránek pondělního čísla. Zřejmě se dozvěděli, že deník má otisknout protest předsednictva Československé strany socialistické proti pátečnímu masakru. Dokument končí politickou výzvou: *“Nedopusťme, abychom promarnili tuto chvíli, kdy je poslední příležitost prosazovat zájmy lidu této země ještě demokratickými prostředky...”* Redaktorka Marta Bystrovová, která pomáhala toto provolání formulovat, utíká do Činoherního klubu pro ústředního tajemníka strany Jana Škodu. Když se oba vracejí, v redakci už nikdo cizí není. Soudruzi si vzali obsahy s sebou.“⁷⁹ Rozsáhlé prohlášení přesto vyšlo na titulní straně. Podepsaly jej Předsednictvo ÚV ČSS, Sekretariát ÚV ČSS, Kluby poslanců ČSS ve FS a ČNR, redakce *Svobodného slova* a redakce *Ahoje* na sobotu. Do novin se tak dostala jedna z prvních deklarácí radikálně protestující proti brutálnímu zásahu bezpečnostních sil. Její zveřejnění překvapilo i Michala Horáčka: „Do redakce *Svobodného slova* je obtížné proniknout. Dveře hlídá zvláštní služba a pouští dovnitř jen málokoho. Nám otvírá, jdeme dál. Chvíli na to máme v rukou prohlášení Československé strany socialistické k 17. listopadu. Čteme, co jsme v legálním českém tisku ještě nečetli. Jasně stanovisko, sebevědomé, rozhodné věty: *Radikální a okamžitý rozchod s minulostí. Pohled do budoucna – nikoli k demokratizaci, ale k demokracii. Tohle že opravdu vyjde? Už se zase ptáme: je to možné? ... Před Melantrichem je houf lidí, čtou prohlášení Československé strany socialistické k 17. listopadu. Tak to přece vyšlo!*“⁸⁰ Některé formulace přitom byly značně troufalé a rázné: „*Naše setrvalé úsilí, naše výzvy k dialogu, naše opakované zdůrazňování potřeby povolování pokojných demonstrací, zůstaly nevyslyšeny. Tváří v tvář národu, vědomi si názoru našich členů, vycházejíce z našich humanistických kořenů a tradic jsme nuceni jasně a veřejně vyjádřit svůj zásadní nesouhlas se zákrokem bezpečnostních složek proti účastníkům páteční manifestace konané k uctění památky studenta Jana Opletala. Požadujeme, aby řešení podobných událostí tímto způsobem se již nikdy neopakovalo. Zároveň důrazně požadujeme přešetření oprávněnosti i metod zákroku a vyvození nezbytných závěrů a v této souvislosti urychleně a naléhavě přezkoumat, zda zadržení v této situaci učiněná skutečně odpovídají trestnímu řádu i uplatnění ústavních práv. Plně chápeme rozhořčení,*

⁷⁹ PACNER, 1997, s. 468 a 470.

⁸⁰ HORÁČEK, 1990, s. 41 a 50.

kteřé tato událost vyvolala a našla svůj výraz v prohlášeních pražských studentů, českých divadelníků a dalších občanů i jejich organizací.“⁸¹ Tímto textem se Svobodné slovo odpoutalo od komunistického dohledu nad médii a začalo otevřeně informovat o vnitropolitických událostech.

V pondělním vydání zveřejnilo obsahově rozdílná stanoviska a prohlášení (např. ideologicky zaměřený projev Františka Pitry, oficiální zpravodajství ČTK, svědectví Alfréda Tutka z Národní třídy ad.). Na rozdíl od Rudého práva tak dalo prostor oběma skupinám, tzn. KSČ i stávkujícím studentům a umělcům. V této tendenci pokračovalo i nadále.

6.5 21. listopad v tisku

V úterý byly noviny zcela zahlceny různými prohlášeními k 17. listopadu 1989, rozporuplnými názory i naléhavými výzvami.

Rozdíl mezi **Rudým právem** a Svobodným slovem spočíval v tom, že komunisté do listu zařazovali pouze stanoviska pracovních kolektivů, organizací nebo jednotlivců, která zásadně nesouhlasila se situací v zemi, odmítala protestní stávky a hlasitě vyjadřovala podporu KSČ. Občas se sice v textech objevily náznaky opačného postoje, ve výsledku však úterní vydání působilo jednostranně a ideologicky zaujatě. Některé zprávy nezněly zrovna přesvědčivě: „*V sobotu jsme se jako bezplatní dárci krve a držitelé zlaté plakety profesora Janského zúčastnili představení v Krajském divadle v Příbrami. Vítala nás otevřená scéna. Chvíli jsme čekali a potom přišli herci v občanském oblečení. Jeden z nich oznámil, že se rozhodli představení zrušit. Mnozí z nás přijeli z nejbližších koutů okresu Příbram. Těžce jsme nesli, že za obětavost dárcovství krve jsme byli takto "odměněni". Je nám jasné, že šlo o organizovaný pokus vyvolání emocí. Ale k čemu slouží? Nepokoje a potíže, jaké mají například v Polsku, nechceme. A tam to také tak podobně začínalo.*“⁸² Manželka pana J. P. dokonce studenty obvinila z násilí. Její muž přišel domů s rozbitou hlavou. V metru se ho prý nějaký mladík zeptal, zda souhlasí s protestními stávkami. Když přiznal, že ne, student na něj zaútočil. V rozsáhlých článcích jednoznačně převažovala prohlášení odsuzující postup studentů a divadelníků – např. ze sedmi rezolucí figurujících na titulní straně všechny odmítly pokus protisocialistických sil

⁸¹ r: **Naše prohlášení k 17. listopadu 1989.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 1.

⁸² bez podpisu: **Měla to být odměna.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 1.

o destabilizaci společnosti. Dělník pražské Lokomotivky Josef Gelner připomněl funkci tisku v socialistické společnosti: „K tomu byste měli napomáhat i vy, novináři. Být pohotoví, pravdiví, vynalézaví a vždy alespoň půl kroku vpředu. Ideologicky ovlivňovat, formovat myšlení mladého člověka. Ne chytat krok s jinou propagandou.“⁸³ Jediným opačným stanoviskem, které Rudé právo stručně zmínilo, bylo Prohlášení ČSS k 17. listopadu 1989. Rozhovor s příslušníky SNB měl zase veřejnost přesvědčit o adekvátnosti zásahu na Národní třídě: „Znovu zdůrazňuji, že po dobu padesáti minut, kdy byly opakovány výzvy, mohl kdokoliv volně odejít směrem Spálenou, Národní třídou i ulicí Karolíny Světlé. Mnozí této možnosti využili. Byl uzavřen pouze vstup na Václavské náměstí. Velká část přítomných si však místo toho sedla a jasně dala najevo, že výzvy respektovat nebude. Část lidí reagovala i hesly „Přestaňte se bát“, „Je nás víc“, „Nemáme prázdné ruce“. Bylo jasné, že chtějí za každou cenu vyvolat střet. Pořádková jednotka se nejprve pokoušela vytlačit dav z Národní třídy. Proti ní však skupiny demonstrantů zaútočily žerděmi od vlajek a transparentů, snažily se prorazit kordon a dostat se na Václavské náměstí. Proto byla jednotka posílena a příslušníci předváděli z davu nejagresivnější provokatéry. Část demonstrantů se přesunula na lešení, odtud házeli láhve, kameny, kusy železa, zkrátka komu co přišlo do ruky. Bezpečnost použila ke zvládnutí situace obušků. Zákrok byl tvrdý. Ale byl vyvolán nadměrnou agresivitou davu, napadáním příslušníků, házením předmětů.“⁸⁴

Poznámka Jany Perglerové paradoxně označila způsob informování Svobodného slova a Mladé fronty za předpojatý. Na svých stránkách údajně zveřejňují pouze stanoviska podporující studenty, což může vést k manipulaci s veřejností. V zahraniční rubrice potom Rudé právo otisklo text, který reflektoval, jakým způsobem západní i východní média informovala o údajné smrti Martina Šmída a jak později přistoupila k vyvrácení této fámy. Nezapomnělo zkritizovat skutečnost, že nikdo nevěnoval pozornost úmrtí západoněmecké studentky Conny:⁸⁵ „*Jak o tragédii v Göttingenu informoval své čtenáře západoněmecký tisk? Deník Die Welt, ale také Bild (pět miliónů náklad) zprávu nepřinesly. Jiné ji zasunuly mimo exponované strany, jako například General-Anzeiger (předposlední, 28. strana). Frankfurter Allgemeine našel místo pouze*

⁸³ PERGL, Václav: **Co nám řekli dělníci v pražské Lokomotivce.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 1.

⁸⁴ WALTER, Karel: **Ještě k událostem z pátku. Rozhovor se dvěma příslušníky SNB.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 2.

⁸⁵ Podle Rudého práva zemřela při studentské demonstraci proti neonacismu v NSR (město Göttingen, 17. 11. 1989) čtyřiatřicetiletá Conny (příjmení nebylo uvedeno). Policie, která davy rozháněla, ji prý vehnala pod kola jedoucího automobilu.

pro několikařádkové sdělení. Prvořadá pozornost tisku byla zato věnována zprávě o údajné smrti čs. studenta v pražských ulicích.⁸⁶

Svobodné slovo pokračovalo v tendenci otevřeného informování. Na titulní straně vedle sebe zveřejnilo agenturní zpravodajství ČTK, ve kterém různé stranické organizace vyzývaly k uklidnění situace v zemi a odsuzovaly postup stávkujících studentů (např. prohlášení ÚV ČSSZ, stanoviska vlád ČSSR, ČSR a SSR, předsednictva ÚV KSČ ad.) i autentické reportáže z pražských ulic: „*Od ranních hodin se shromažďovali lidé před budovou Melantricha na Václavském náměstí a četli prohlášení vystavené ve výlohách i přibité na stromech. Podobná situace byla na náměstí Republiky u vývěsních skříněk Čs. strany socialistické. Mnoho lidí – zejména mladých – přišlo v průběhu dne do naší redakce se svými příspěvky o průběhu minulých dnů, s informacemi o tom, co se kde v Praze děje a také se žádostí o výtisk Svobodného slova. ... Tisíce lidí se zakrátko slily v jednolité proud, který zaplnil celé náměstí. Byli to především vysokoškoláci, středoškoláci a ostatní mládež. Hlava na hlavě, ohromné množství lidí se sešlo ke spontánní demonstraci, jakou Praha nezažila už desítky let. Předlouhý průvod procházel dolů po Václavském náměstí. Spořádaně, ukázněně se společnou myšlenkou: demokracie, svoboda, humanismus, nesouhlas se zásahem pořádkových sil po studentském průvodu na počest 17. listopadu.*“⁸⁷ Na nedostatek výtisků Svobodného slova si stěžovali zejména mimopražští občané. Objevily se důkazy, že distribuci novin narušují komunisté, aby znemožnili přísun informací do ostatních měst a především na venkov, kde se stále těšili velké podpoře. Redakce oznámila: „*Na četné dotazy našich čtenářů sdělujeme, že včerejší vydání našeho listu vyšlo v obvyklém pondělním nákladu. Byli jsme však upozorněni, že v některých místech nenašli předplatitelé náš deník ve schránkách – problémy s distribucí nebyly zaviněny námi.*“⁸⁸ Karel Pacner situaci komentoval slovy: „*Venkov neví, co se v Praze děje – uvědomují si v koordinačním centru OF. Do mnoha míst nedochází Svobodné slovo, Lidová demokracie a Mladá fronta, které se snaží pravdivě informovat. Rozhlas a televize jdou proti nám. Herci a studenti se přihlašují: Vyjedeme do vzdálených míst s letáky a novinami, budeme vysvětlovat lidem, o co jde. Na lidi nejvíc působí hvězdy, které znají z televize a filmů. Když nám tihle miláckové říkají, že už přišel čas vymést komunisty, musí mít pravdu! Zpočátku je nechtějí ředitelé a estébáci do většiny továren*

⁸⁶ kov: **Zabit student? Ano, v NSR.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 7.

⁸⁷ TŮMA, Ladislav a DENEMARK, Martin a ŽITNÝ, Zbyněk a ŠMÍDOVÁ, Jana a KNĚŽÍNKOVÁ, Ivana: **Včerejší den v Praze. Spontánní demonstrace na Václavském náměstí.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 1 a 4.

⁸⁸ rs: **Sdělení čtenářům.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 1.

*pouštět. Nakonec je tam přivádějí mladí lidé, často svazáci, zadními dvířky. Anebo si nadšenci z Občanského fóra počkají na osazenstvo v nejbližší hospodě.*⁸⁹ Michal Horáček připojil: *„Volá Jan Rejžek: „Právě zabavili celý náklad Mladé fronty. Pravděpodobně i Lidovou demokracii a Svobodné slovo, to ještě ověříme. Mladá fronta je ale tutovka; Adamec by o tom měl vědět.” Po přečtení těch dopisů mě zpráva o konfiskaci deníků nedokáže patřičně vyděsit; je to jen křeč těch, kdo dovedou pouze zakazovat a zabavovat – a ne podporovat a rozvíjet. Těch, co sami sebe odsoudili k porážce už dávno a teď ji pouze dovršují. Zabavili celostátní noviny! A přesto jdu spát s klidem, jaký jsem už dlouho nepocítil.*⁹⁰

Zkreslené informování Československé televize kritizoval na stránkách Svobodného slova také Ladislav Bátora, předseda OV ČSS: *„Při sledování včerejšího vydání Aktualit jsem si uvědomil, jak nadále přetrvává nedocení úlohy politických stran a považuji za zásadní nedostatek, že vedle ostatních prohlášení, která byla uvedena, ať už zkrácenou formou nebo celá, nebylo uvedeno jednoznačné prohlášení předsednictva ÚV Čs. strany socialistické, které bylo otisknuto v pondělním Svobodném slově a ve kterém jsme jasně a veřejně vyjádřili svůj zásadní nesouhlas se zákrokem bezpečnostních složek proti účastníkům páteční manifestace a ve kterém jsme jednoznačně upozornili na to, že v této chvíli je poslední příležitost prosazovat zájmy lidu této země ještě demokratickými prostředky.*⁹¹

Z kvantitativního hlediska Svobodné slovo do vydání zařadilo 21 zpráv souvisejících se sametovou revolucí, Rudé právo pouze 15. Zatímco zpravodajství Svobodného slova působilo vyváženě, Rudé právo se drželo jednostranného popisování skutečností.

6.6 22. listopad v tisku

Ve středu došlo k mírnému obratu ve způsobu informování Rudého práva. Do listu začaly pronikat názory chápající postup studentů, i když byly zcela ojedinělé a mnohdy nejasně formulované. Jednoznačná stanoviska podporující demonstranty otištěna nebyla. Svobodné slovo nadále věnovalo pozornost oběma stranám.

Rudé právo zveřejnilo mnoho příspěvků, které svorně odmítly blížící se generální stávkou. Mezi nimi figurovalo několik neutrálních názorů. Jaroslav Krba: *„Mládež byla*

⁸⁹ PACNER, 1997, s. 535 a 536.

⁹⁰ HORÁČEK, 1990, s. 95.

⁹¹ bez podpisu: **To jsem si uvědomil.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 3.

vždycky radikálnější. Je i dnes. Nemějme jí to za zlé.“⁹² Vlastimil Sus z kladenské ocelárny vnitropolitickou situaci komentoval slovy: „Někdo k nám přinesl papír s deseti požadavky vysokoškoláků. Některé jsou nesmyslné, ale některým dávám za pravdu. Protože chtějí lepší život v naší zemi.“⁹³ Lubomír Zvarík z žilinské Avie zase reagoval na probíhající stávky: „Mělo by se něco udělat, mělo by dojít k nějakým změnám, abychom se měli líp, třeba i v pracovních podmínkách.“⁹⁴ Rozsáhlý článek otištěný na 2. straně listu čtenářům předkládal pouze stanoviska, která plně podporovala politiku KSČ a nesouhlasila s narušováním veřejného klidu a pořádku protisocialistickými živly. Miloslav Hendrych z Kadaně pražské události komentoval následovně: „V televizi jsem slyšel, že MV SSM a vysokoškolský výbor požadují vyšetření a potrestání příslušníků SNB za zákrok při demonstraci 17. listopadu. Ale jak tyto orgány zajistily pietní akt? Jaká opatření udělají, aby se neopakovaly útoky proti straně, proti vládě a proti socialismu, našemu zřízení, které jim umožňuje vzdělání a životní úroveň, kterou nám mnozí závidí?“⁹⁵ Svědectví Miloslava Weisse z Prahy: „Události posledních dnů a měsíců nemohou nechat klidným nikoho. Provakace a demonstrace vážně narušují klidný chod naší společnosti a zpomalují probíhající přestavbu. Každý člověk má právo na svůj vlastní názor, ale jak si ho má utvořit, když naše sdělovací prostředky se neangažují tak, jak by měly, a mnohdy jen přilévají olej do ohně, jako např. článek v Lidové demokracii 20. 11. 1989 K pátečním událostem v Praze. Jak si mám vysvětlit, že novinář pustí do světa očividnou lež, nebo jen poloviční "pravdu". Proč nepíše o lešenářských trubkách a gumových hadicích v ruce některých účastníků oné "pokojné" demonstrace, proč nepíše o heslech Smrt komunistům, Pryč s vládou, Pryč s StB apod., která účastníci akce provolávali? Byl jsem přítomen a zaráží mě, jak se dají překroutit fakta. Připomíná mi to léta 1968 až 1969. Je na novinářích, aby o všech událostech psali pravdivě a nezaujatě. Jen tak zabrání šíření fám a pomohou straně získat důvěru všech lidí naší země.“⁹⁶ Na závěr textu Rudé právo otisklo: „Do redakce přišla rovněž celá řada stanovisek a prohlášení organizací i jednotlivců, která vyjadřují nesouhlas s postupem příslušníků

⁹² PERGL, Václav: **Dělnické slovo z kladenské ocelárny**. In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1.

⁹³ PERGL, Václav: **Dělnické slovo z kladenské ocelárny**. In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1.

⁹⁴ ZEMAN, Miroslav: **Názory z žilinské Avie**. In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1.

⁹⁵ bez podpisu: **Stanoviska, názory, prohlášení**. In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 2.

⁹⁶ bez podpisu: **Stanoviska, názory, prohlášení**. In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 2.

*Veřejné bezpečnosti 17. listopadu v Praze. Požadují vytvoření komise, která by prošetřila okolnosti, za nichž došlo k zásahu. Vyslovují se rovněž pro široký celospolečenský dialog. Některé z nich označují zpravodajství a komentáře k probíhajícím událostem za jednostranné.*⁹⁷ Žádné z nich ale redakce nezveřejnila. Přesto můžeme ve způsobu informování Rudého práva zaznamenat posun. Ve vydání se totiž objevily zprávy, které připustily nedostatky v socialistické společnosti. Některá sdělení dokonce kritizovala samotné Rudé právo. Téma sametové revoluce nově proniklo do sportovní rubriky (*Liga odložena*).

Vnitropolitické události začaly komentovat také známé osobnosti. **Svobodné slovo** zveřejnilo např. dopis Karla Gotta: „*Vážený pane předsedo vlády, obracím se na Vás se svými čerstvými pocity po pátečních událostech v pražských ulicích, které mnou otřásly. Víc než čtvrt století zpívám našemu publiku písně o lásce, přátelství a něžných vztazích, písně úspěšné nejen u publika, ale které přinesly i mně nakonec ocenění nejvyšší od naší vlády. Proto mi nemůže být lhostejné, když bylo použito neadekvátního tvrdého zásahu naší bezpečnosti proti pokojnému studentskému shromáždění. Prosím Vás proto, pane předsedo vlády, abyste zvážil a podnikl kroky k zabránění opakování podobných situací a pomohl umožnit ten slibovaný ohrožený celospolečenský dialog mezi všemi.*“⁹⁸ Důvod, proč stejný text neotisklo Rudé právo, je zřejmý – Karel Gott patřil mezi nejoblíbenější umělce (vystupoval téměř ve všech médiích, účinkoval v zábavných pořadech či estrádách), a mohl tak svými názory snadno ovlivnit velkou část populace. Jeho radikální stanovisko komunistickému tisku příliš nenahrávalo.

Do Svobodného slova se dostalo rovněž prohlášení známého atleta Josefa Odložila: „*Jsem členem Klubu československých olympioniků. Reprezentoval jsem tuto zemi na mnoha mezinárodních i světových soutěžích a snažil jsem se vždy bojovat ve smyslu fair play. Jsem pobouřen zákrokem bezpečnostních složek proti pokojné demonstraci studentů k uctění památky Jana Opletala, zavražděného fašisty před 50ti lety. Tento postup bezpečnosti je v rozporu s čestným způsobem boje a je zajisté také v rozporu se základními lidskými právy, zakotvenými ve Všeobecné deklaraci lidských práv, kde v čl. 20 se říká, cituji: "Každému je zaručena svoboda pokojného shromažďování a sdružování." Naše vláda ratifikovala tuto smlouvu a je povinna ji respektovat.*“⁹⁹ Středeční vydání znovu obsahovalo reportáže z pražských ulic a škol: „*Mimořádná*

⁹⁷ bez podpisu: **Stanoviska, názory, prohlášení.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 2.

⁹⁸ pak: **Dopis K. Gotta.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1.

⁹⁹ bez podpisu: **Výzva k čs. sportovcům.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 8.

atmosféra minulých dnů v Praze pokračovala i včera. V ulicích i dopravních prostředcích jsme potkávali bezpočet lidí s trikolórami i vlajkami na hrudi, kteří živě diskutovali o současné politické situaci, soustředěně pročítali noviny a odhadovali následující vývoj událostí. Budova našeho vydavatelství byla znovu obležena lidmi, kteří se zajímali o zprávy Svobodného slova a stanovisko členů Čs. strany socialistické k situaci ve společnosti.¹⁰⁰ Jako obvykle se na titulní straně objevil autentický popis manifestace na Václavském náměstí: „Včera odpoledne se Václavské náměstí opět zaplnilo statisícovým davem. Nad hlavami útočníků vlály státní vlajky, zvedaly se transparenty, v rukou mnoha mladých lidí zářily svíčky. Po čtvrté hodině promluvil z balkónu budovy, v níž sídlí naše vydavatelství Melantrich, zástupce Svobodného slova. Přečetl Prohlášení PÚV a sekretariátu Čs. strany socialistické, klubů poslanců ČSS ve FS a ČNR a redakci Svobodného slova a Ahoje na sobotu k událostem dne 17. listopadu 1989. Jeho slova byla často přerušována souhlasným potleskem a skandováním Svobodné slovo!“¹⁰¹

Mirka Spáčilová reflektovala situaci v Československé televizi: „Před osmnáctou hodinou, kdy vrcholil včerejší mítink na Václavském náměstí, jsme se zeptali M. Švehly, zástupce šéfredaktora Televizních novin, proč nebyl uskutečněn navrhovaný přímý přenos této události. Sdělil nám, že šlo o překážky ryze technické a provozní povahy; přenosový vůz vyžaduje přípravu a v současných podmínkách města je těžko pohyblivý, proto byly do centra vyslány dva mobilní štáby, které pořídily záznam.“¹⁰²

Svobodné slovo dále zveřejnilo agenturní zpravodajství ČTK nebo stanoviska MV KSČ, MSS a ÚV ČSTV. Z kvantitativního hlediska Rudé právo otisklo pouze 19 textů týkajících se sametové revoluce, Svobodné slovo 36.

¹⁰⁰ DENEMARK, Martin a ŽITNÝ, Zbyněk: **Lidé znovu v ulicích. Demonstrace pokračovaly v Praze i včera.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 4.

¹⁰¹ dk + T: **Demokracii a humanismus! Statisícové shromáždění občanů na Václavském náměstí v Praze. Zástupce naší redakce přečetl Prohlášení k 17. listopadu 1989. Vystoupení spisovatele Václava Havla.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1 a 3.

¹⁰² SPÁČILOVÁ, Mirka: **S kamerou v pražských ulicích.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 5.

6.7 23. listopad v tisku

Ve čtvrtek do **Rudého práva** proniklo několik dalších názorů, které vyjadřovaly pochopení se studenty, zároveň ale striktně odmítaly generální stávkou. Václav Husník, předseda stranické organizace v JZD Řisuty, dokonce kritizoval KSČ: „*Za nesprávné považujeme, že jsme podrobnější informace o pátečních událostech v Praze dostali pozdě a ve sdělovacích prostředcích nebyly zpočátku uvedeny správné údaje o počtu raněných apod. To považujeme za chybu v ideologické práci. Lidé na pracovištích mají plno otázek a očekávají od nás, komunistů, odpovědi.*“¹⁰³ V rozsáhlém úvodníku sama KSČ připustila některé chyby a nedostatky: „*Ukázalo se, že události předchozích měsíců a týdnů, kterých jsme byli svědky v sousedních zemích, v nemalé míře ovlivnily veřejné mínění u nás, zejména pak značnou část mladé generace. Nejen jimi však lze vysvětlit masové demonstrace těchto dní. Patrně dialog a jeho forma, kterou společnosti naše strana, vláda a Národní fronta nabízely, nebyl pro ni tak přitažlivý či tak otevřený, že by na něj přistoupila. Můžeme také říci: nevěřila nám. To by však měl být pro nás, komunisty, alarmující signál věcně a střízlivě analyzovat naši politiku a z této analýzy vyvodit důsledky. Za ideu se nikdy nebudeme stydět, komukoli omlouvat. Ale za praktickou politiku, ve které se projevovaly nejen úspěchy, ale chyby i omyly, se musíme umět podívat z očí do očí. ... Ano, socialismus v této zemi budeme chránit. To na druhé straně vůbec neznamená zastírat či přehlížet nedostatky, trpět nepořádky. Ne náhodou v mnoha tisících rezolucí, které přicházejí od pracovních kolektivů, stranických organizací i prostých občanů, se vedle ujištění podpory strany a žádosti nedopustit chaos a živelnost v naší zemi objevují i slova o tom, že se strana kritičtěji musí podívat na vlastní činnost a energičtěji řešit nazrálé problémy.*“¹⁰⁴ Zdrženlivou kritiku komunisté vyvažovali ideologickými frázemi. Zajímavě se profilovala také schůzka šéfredaktora Zdeňka Hořeni s pracovníky a redaktory Rudého práva: „*Začala diskuse. Překážky pro dialog padly, když soudruh Hořeni prohlásil, že zpravodajství z pátečních událostí redakce podcenila. Jeho odpověď nerozptyluje rozladění a nesouhlas. Profesionální selhání je možné, připouštějí ti, kteří vyrábějí noviny také pěknou řádku let, ale jednostranný výklad událostí je vážnou politickou chybou.*“¹⁰⁵ V Rudém právu se tak poprvé objevila kritika z řad vlastních

¹⁰³ VAŇORNÁ, Marcela: **S členy JZD o studentech.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1.

¹⁰⁴ bez podpisu: **Rozvahu.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1.

¹⁰⁵ kou: **Šéfredaktor mezi typografy.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 2.

zaměstnanců. Rozsáhlé i kratší texty měly společnou hlavní myšlenku: radikální odmítnutí generální stávkou.

Ve **Svobodném slovu** se kromě mnoha dalších stanovisek objevilo také prohlášení redakčních kolektivů ČTK: „*Všechny redakční kolektivy ČTK jednoznačně odsoudily zásah pořádkových sil proti demonstraci studentů 17. listopadu jako nadměrný a politicky neuvážený. Zdůraznily, že ignorování možnosti dialogu se všemi skupinami obyvatelstva poškozuje budoucnost socialismu a může ohrozit samu existenci této společnosti. Jednoznačně se přihlásily k tomu, že chtějí o dění v naší zemi informovat objektivně, otevřeně, bez jakéhokoliv zatajování nebo přikrašlování skutečnosti.*“¹⁰⁶ Z komunistického dohledu se tak vymanila další mediální instituce. Nechyběly autentické reportáže z manifestace na Václavském náměstí a pražských ulic. O situaci v Melantrichu informovalo krátké sdělení: „*Redakce Svobodného slova byla včera od časných ranních hodin obklopena zájemci o zpravodajství z úterní demonstrace. Mnoho set lidí marně žádalo o noviny – zásoby, které máme pro tyto účely k dispozici, velmi brzo došly. Pošta doručovala velké množství dopisů s rezolucemi, vyjádřením sympatií apod. Po desáté hodině jsme v mezaninu naší budovy otevřeli tiskové středisko, v němž obětavé pracovnice oddělení dopisů čtenářů i jiných oddělení vydavatelství přijímaly prohlášení organizací i občanů.*“¹⁰⁷ Znovu se objevilo téma nedostatku novin: „*V těchto dnech nám volá mnoho čtenářů, že k nim nebylo dodáno Svobodné slovo. Naše administrace oznamuje, že tyto problémy nevznikají u nás, ani v tiskárně, kde se Svobodné slovo tiskne v plném nákladu a tak je i předáváno k distribuci PNS. Prosíme proto naše čtenáře, aby případné závady v doručování Svobodného slova oznamovali okresním sekretariátům naší Čs. strany socialistické. Případy, které jsme zatím prošetřili, ukazují zatím pouze na skutečnost, že novin je přese všechno prostě málo.*“¹⁰⁸ Do kulturní rubriky svým svědectvím přispělo několik známých umělců. Ladislav Smoljak, herec a režisér: „*Potkal jsem včera cestou z divadla dva příslušníky VB. Jeden z nich měl na klopě trikolóru. A já jsem si uvědomil, že už bychom měli říct nahlas: Nedopusťme, aby nás v této chvíli na naší cestě k demokracii někdo rozdělil. Nestojíme proti těm, jejichž zákonné určení je hájit spravedlnost, právo a pořádek. Stojíme spolu s nimi. Poctivý policajt v demokratickém státě je čestné a správné povolání.*“¹⁰⁹ Novinář a spisovatel Petr Hájek zase reagoval na svědectví Miloslava Weisse z Národní třídy, které předcházející den otisklo Rudé

¹⁰⁶ r: **Redakční kolektivy ČTK.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1.

¹⁰⁷ dk: **Středisko v redakci.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 3.

¹⁰⁸ bez podpisu: **Novin je málo.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 3.

¹⁰⁹ šv: **Co viděli umělci.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 5.

právo:¹¹⁰ „22. listopadu jsem si přečetl v Rudém právu svědectví Miloslava Weisse z Prahy 4, týkající se policejního masakru ze 17. listopadu. ... Vzhledem k tomu, že stejně jako on jsem byl na celé manifestaci přítomen, a nic podobného jsem neviděl, ani neslyšel, a dosud jsem nezaznamenal podobné svědectví od žádného jiného účastníka páteční hrůzy na Národní třídě, jde viditelně o – zdvořile řečeno – neobvyklý hlas. Rád bych se s M. Weissem setkal, případně s ním udělal rozhovor. Je nezbytné, aby si tohoto svědka zjistila generální prokuratura pověřená vyšetřováním policejního zásahu proti manifestantům.“¹¹¹ Do čtvrtého vydání se dostal také rozhovor s protirežimní zpěvačkou Martou Kubišovou, pro kterou sametová revoluce znamenala návrat do veřejného života a na mediální scénu. Sportovní rubrika byla opět zaplněna prohlášeními známých sportovců a klubů, svoji výzvu připojila např. gymnastka Věra Čáslavská.

Zatímco Svobodné slovo otisklo předběžnou zprávu generální prokuratury o šetření událostí 17. listopadu 1989, Rudé právo do vydání zařadilo pouze předpojatý rozhovor s prokurátorem Jaroslavem Krupauerem, ve kterém nebyly uvedeny žádné výsledky. Z kvantitativního hlediska Rudé právo zveřejnilo 26 relevantních textů, Svobodné slovo 39. Potvrdilo tak dlouhodobý trend v podrobnějším informování o sametové revoluci.

6.8 24. listopad v tisku

Uplynul týden od zásahu bezpečnostních sil na Národní třídě. Svobodné slovo se za tu dobu definitivně odpoutalo od komunistického dohledu nad médii. Už v sobotu přineslo autentickou reportáž ze studentské akce na Albertově a nepřímou se distancovalo od oficiálního propagandistického zpravodajství. V pondělí pak díky Prohlášení ČSS k 17. listopadu 1989 odstartovalo novou etapu ve způsobu informování. Také Rudé právo prošlo v průběhu týdne změnou, i když ne tak zásadní jako Svobodné slovo – v jednotlivých vydáních se od středy začaly objevovat názory chápající postup studentů i opatrné kritiky KSČ a Rudého práva.

To v pátek otisklo především stanovisko redakcí **Rudého práva**: „Plně stojíme na pozicích socialismu a budeme je důsledně hájit. Rozhodnutí o zásahu bezpečnostních sil 17. listopadu v Praze považujeme za politicky chybné. Vyjadřujeme plnou podporu rozhodnutí prošetřit okolnosti, které k němu vedly, a zároveň jeho úměrnost. S výsledky

¹¹⁰ Viz s. 42.

¹¹¹ šv: **Co viděli umělci**. In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 5.

šetření je nezbytné neprodleně seznámit veřejnost a vyvodit z nich důsledky. Odmítáme všechny snahy o stupňování napětí v naší společnosti, zejména výzvy ke generální stávce. Jsme přesvědčeni, že je možné vytvořit takové podmínky, aby nynější problémy nebyly řešeny na úkor národního hospodářství a nás všech. Vždy jsme se snažili stát v popředí zápasu za přestavbu a rozvoj socialistické demokracie. Prosazovali jsme urychlení těchto procesů, protože jsme si vědomi, že způsob, jakým jsou uváděny do života, neodpovídá potřebám doby. Jsme rozhodnuti podporovat všechna opatření stranických a státních orgánů, která budou energicky a důsledně prosazovat politiku hospodářských a politických reforem. Je třeba, aby slova a činy byly vždy v souladu.“¹¹² V novinách se i tentokrát našlo místo na umírněnou kritiku: „Dveřmi naší redakce procházejí další a další lidé, převážně zástupci pracovních kolektivů. ... Mnozí vyjadřují názory nejen na aktuální vnitropolitickou situaci, ale i na obsah našeho deníku. Často velmi spontánně, a hlavně velmi různě. Přišli zástupci ČKD Sokolovo poděkovat za stanoviska, články, které v této složité době otiskujeme. Po ulici Na Poříčí však také šel průvod, který skandoval před budovami Tiskových podniků ÚV KSČ, že s námi nesouhlasí. Názory se různí téměř na vše, co prožíváme. Těžko reagovat na všechno. Jedni nás chválí za to, že dáváme slovo dělníkům, komunistům, jiní nás kritizují za nedostatečné informace. Snažíme se učit se každý den, kriticky hodnotíme svoji práci.“¹¹³ Rudé právo skutečně věnovalo hodně prostoru dělníkům a jejich názorům na vnitropolitickou situaci, ve všech případech ale respondenti zásadně odmítali bližící se generální stávku. Žádné ze stanovisek otevřeně nevyjadřovalo podporu studentům, takže vydání opět působilo jednostranně. Miloslav Hrabica, dělník strojní údržby Svitů Gottwaldov: „Na pracoviště našeho textilního provozu pronikla anonymní písemná výzva na podporu studentů a divadelníků vyhlášením stávky. Stávky však nejsou podle mého východiskem ze současné vnitropolitické situace, naopak, potřebujeme, aby se nešířily emoce a vášně. Se stávkou nesouhlasím.“¹¹⁴ Antonín Kolka, předseda ZO KSČ v JZD Chýně: „Nejsme tak bohatí, abychom si mohli dovolit nevyužívat pracovní dobu. Stávka by stála družstvo peníze a myslím si, že to samé platí i pro ostatní organizace.“¹¹⁵ Václav Bejlek, předseda JZD Chýně: „I stávkující studenti a umělci musí jíst a my jsme tu proto, abychom dodali potraviny pro všechny

¹¹² bez podpisu: **Stanovisko redakce Rudého práva.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 2.

¹¹³ jib: **Stovky stanovisek.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 2.

¹¹⁴ MF a zr: **Stávky nejsou řešením.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1.

¹¹⁵ HOFFMANN, Zdeněk. **Mezi družstevníky z JZD Chýně.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1.

naše obyvatele.“¹¹⁶ V dopisech se čtenáři vyjadřovali ke způsobu informování Rudého práva. Jaromír Šenkýř z Havířova: „*Váš deník, který se stále hemží slovy o přestavbě, novém myšlení a demokratizaci, by měl podle těchto metod pracovat. Jaká je ale skutečnost, ukazuje hlavně Rudé právo z 20. listopadu podávající zkreslené informace o páteční manifestaci pražských studentů a následném zásahu pořádkových sil. Ti, kteří je k tomuto dialogu poslali, propásli velkou šanci. V NDR se představitelé státní moci nebáli postavit před miliónový zástup a vést s ním dialog, u nás se zalekli pár tisíc studentů. Šanci jste propásli také vy.*“¹¹⁷ Miroslav Matoušek z Brna: „*Rudé právo vždy hájilo nebojácně zájmy všech pracujících a socialistickou společnost. V poslední době však ustupujete různým tlakům, asi abyste nebyli nařčeni z nedostatku tolerance, demokracie či dokonce z toho, že jste proti přestavbě. Přitom z druhé strany se nevybíravě útočí. Organizátorům demonstrací však nejde o demokracii, ale o rozvrat. V kapitalistických státech také demonstrují studenti a nedělají z toho žádnou tragédii. Nebudete možná s něčím souhlasit, ale tak to vidím já, obyčejný dělník, nečlen KSČ.*“¹¹⁸ Přes všechny negativní reakce, které útočily proti studentům, lze konstatovat, že Rudé právo zaznamenalo posun ve způsobu informování. Zatímco ze začátku týdne manipulovalo s veřejností prostřednictvím textů, které zkresleně popisovaly události v Praze, od středy do vydání zařazovalo i neutrální stanoviska, která sice studenty otevřeně nepodporovala, ale sympatizovala s nimi. Navíc se zde začaly objevovat texty kritizující stranu nebo samotné Rudé právo.

Svobodné slovo přineslo mj. svědectví o konfiskaci deníků. Jan Vaculík, filmový režisér-dokumentarista: „*V Praze je nedostatek vašich novin. Jaké bylo moje překvapení, když jsem zastavil ve středu k ránu pro poruchu automobilu u Bakova nad Jizerou. Byla noc a sháněl jsem pomoc. Kolem hrčel vlak, ze kterého padaly balíky novin. Opodál stál náklad'ák a traktor. Do pole se rozlétlo několik výtisků Svobodného slova. Postavy ve tmě sbíraly noviny a rychle je nakládaly na valníky. Jako bývalému novináři se mně taková distribuce denního tisku nelíbí. Viděl jsem to na vlastní oči.*“¹¹⁹ Další stručná informace: „*Nejsou lehké cesty Svobodného slova za čtenářem. Jak se dozvídáme, na trase Praha – Teplice kontrolovaly silniční hlídky VB soukromá vozidla a zabavují výtisky našeho listu.*

¹¹⁶ HOFFMANN, Zdeněk. **Mezi družstevníky z JZD Chýně.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1.

¹¹⁷ bez podpisu: **Z redakční pošty.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 3.

¹¹⁸ bez podpisu: **Z redakční pošty.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 3.

¹¹⁹ bez podpisu: **Viděl jsem na vlastní oči.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 3.

Věru zvláštní přístup k dialogu.“¹²⁰ Na titulní straně potom redakce zveřejnila nesouhlas ZV ROH, ZO KSC a ředitele Ústavu státu a práva s prozatímní zprávou generálního prokurátora. Rudé právo neotisklo žádnou reakci související s prohlášením generální prokuratury, zejména ne tu, kde oficiální průběh šetření kritizovaly stranické organizace. Svobodné slovo do vydání zařadilo mnoho stanovisek a rezolucí, které podporovaly stávkující studenty a divadelníky. Na jejich stranu se přidalo také JZD Slušovice, jeden ze symbolů komunistické propagandy. V novinách se rovněž objevila následující výzva: „*Všichni víme, jak snadné je překroutit historické události tak, aby se hodily do krámu určité skupině lidí. Právě v těchto dnech se píše významná stránka budoucích učebnic dějepisu. Aby nedošlo k jejímu zkreslení, vyzývá Skupina nezávislých historiků všechny občany a instituce: veškeré materiály související s událostmi posledních dnů zasílejte na adresu tiskového střediska Občanského fóra do Galerie mladých Vodičkova 10, Praha 1.*“¹²¹ Do kulturní rubriky znovu přispělo několik umělců. Vladimír Novotný, literární kritik: „*Pro úroveň naší kulturní politiky je typický jeden moment: ohání se frázemi o zmanipulování. Ale volání po demokratizaci společnosti podporují všichni studenti, tedy budoucí reprezentace národa, drtivá většina umělců i tvůrčí inteligence, dokonce i spisovatelský svaz se přidal, byť rozbředlým a mnohomluvným, nicneřikajícím prohlášením. Sečteno a zváženo, české kulturní myšlení je zajedno – a představa, že by mohlo vůbec být nějak zmanipulováno, je urážející a ponižující, znevažuje to důstojnost naší inteligence.*“¹²² Z opačných názorů Svobodné slovo otisklo prohlášení Československé lidové armády nebo výzvu Národního výboru hlavního města Prahy. Většinu pátečního vydání zaplnila stanoviska podporující studenty. Důkazem, že se Svobodné slovo definitivně odpoutalo od komunistické diktatury, byla kresba Vladimíra Jiráčka.¹²³ Před revolucí by ji strana s největší pravděpodobností cenzurovala.

Pokud bychom oba deníky porovnávali podle počtu relevantních textů, které otiskly v souvislosti se sametovou revolucí, Svobodné slovo po celý týden zveřejňovalo více zpráv než Rudé právo. Sametové revoluci se věnovalo mnohem důkladněji a podrobněji. Do pátečního vydání zařadilo celkem 43 článků, Rudé právo o deset méně.

¹²⁰ pak: **Ve stručnosti.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 6.

¹²¹ bez podpisu: **Pišme historii.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 5.

¹²² pak: **Co viděli umělci.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 5.

¹²³ Viz Příloha č. 3. In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 3.

7. INTERPRETACE POZNATKŮ

V týdnu od 17. do 24. 11. 1989 se v Rudém právu objevilo celkem 110 textů týkajících se sametové revoluce (tu jsem vymezila jako souhrnný pojem pro všechny revoluční události včetně zákroku na Národní třídě). Svobodné slovo ve stejném období otisklo 157 relevantních článků. Z toho vyplývá, že se sametovou revolucí zabývalo podrobněji. Předpokládala jsem, že ústřední tiskový orgán KSČ bude důmyslně hájit ideologii totalitního systému. U Svobodného slova jsem naopak očekávala, že se brzy odpoutá od tiskového dohledu. Zároveň jsem v úvodu definovala dva základní okruhy výzkumného záměru.

O1: Jak vybrané deníky interpretovaly zákrok na Národní třídě? Liší se náhled na události nabízený Rudým právem od náhledu Svobodného slova?

Na základě rozboru sledovaných textů jsem zjistila následující poznatky. **Rudé právo** nejprve komentovalo pouze studentskou manifestaci (sobota 18. 11. 1989). O brutálním zásahu policejních jednotek se vůbec nezmiňovalo, respektive uvedlo, že příslušníci VB ověřovali totožnost některých účastníků. Zpravodajství z Národní třídy omezilo na krátkou reportáž. Redakce zřejmě nepočítala s tím, že studentská akce vzbudí takový rozruch. V dalších vydáních už Rudé právo policejní zákrok obhajovalo. Interpretovalo jej jako prostředek nezbytný k nastolení klidu a pořádku v centru města. K manipulaci s veřejným míněním využívalo agenturní texty ČTK i fiktivní svědectví z Národní třídy (ta se značně lišila od výpovědí uvedených ve Svobodném slovu). Otištěné články shromáždění popisovaly jako akci zmanipulovanou protisocialistickými živly. Snažily se tak obyvatelé Československa přesvědčit o adekvátnosti zásahu. Z demonstrantů Rudé právo udělalo násilníky, policisty naopak vykreslilo jako ochránce, kteří bránili majetky a životy občanů. Deník se zabýval především reakcemi na zásah bezpečnostních jednotek. Přesto lze na základě sledování jazykových prostředků a tematické agendy analyzovaných článků konstatovat, že k interpretaci přistupoval předpojatě, tzn. s cílem prezentovat studentskou demonstraci jako činnost režírovanou ze zahraničí a ovládanou protispolečenskými skupinami, kterým policie musela zabránit v násilnostech. Rudé právo v tomto případě splnilo roli ústředního tiskového orgánu KSČ. Zákrok obhajovalo a prostřednictvím zkresleného informování manipulovalo s veřejností. **Svobodné slovo** situaci na Národní třídě interpretovalo odlišně. Nejprve sice otisklo agenturní zpravodajství ČTK, ale distancovalo se od něj a v následujících vydáních

přinášelo nezaujaté informace. Policejní zásah redaktoři prezentovali jako brutální akci, při které bylo zraněno mnoho demonstrantů i náhodně kolemjdoucích. Shromáždění probíhalo klidně do té doby, než studenti dorazili na Národní třídu, kde je VB zastavila a zaútočila na ně. Způsob interpretace Svobodného slova se tak lišil od postupu Rudého práva. Rozdílné náhledy na demonstraci logicky ovlivnily podobu dalších vydání. **Rudé právo** všemožně podporovalo oficiální verzi zákroku. Využívalo k tomu zejména fám o smrti Martina Šmída, kterou vydávalo za jeden z mnoha důkazů, že akce byla předem naplánovaná (včetně vyprovokování příslušníků VB). Z loajality vůči straně a vládnoucí ideologii do novin zařazovalo pouze stanoviska, která podporovala politiku KSČ, souhlasila se zákrokem na Národní třídě a odmítala generální stávku. **Svobodné slovo** po celý týden zveřejňovalo různorodá prohlášení, tzn. dávalo prostor KSČ i demonstrantům. Čtenářům předkládalo nejen agenturní zpravodajství ČTK, které bylo zkreslené a předpojaté, ale také původní reportáže, co otevřeně popisovaly atmosféru v Praze. Redaktoři bez zábrán komentovali vnitropolitické události, vyjadřovali své osobní názory a postoje.

O2: Lze charakterizovat změny tematické a ideové agendy i výrazových prostředků sledovaných deníků?

Rudé právo k zákroku bezpečnostních sil zaujalo kladné stanovisko, zároveň ale chtělo potlačit jeho rozsah. Do pondělního vydání proto zařadilo témata jako např. den otevřených dveří na pražském učilišti nebo festival účesů 89', která měla ve čtenářích vyvolat dojem, že se nic podstatného neděje. Zpočátku zveřejňovalo pouze rezoluce, které podporovaly KSČ i zákrok na Národní třídě (s výjimkou stručné informace o Prohlášení ČSS k 17. listopadu 1989). Ve středu 22. 11. 1989 došlo k mírnému posunu ve způsobu informování. Do listu začaly pronikat názory chápající postup studentů a divadelníků. Dokonce se tu objevovaly kritické postřehy vůči KSČ a Rudému právu. Žádné ze stanovisek ale nebylo radikální. Nikdo otevřeně nevyjádřil podporu studentům, naopak. Protože se blížila generální stávka (vyhlášená na pondělí 27. 11. 1989 od 12 do 14 hodin), všechny příspěvky měly společnou myšlenku: její zásadní odmítnutí. Přesto lze konstatovat, že Rudé právo částečně polevilo v zaujatém informování o vnitropolitických událostech, když zveřejňovalo kritická vyjádření vůči straně a jejímu ústřednímu deníku.¹²⁴ Nadále však plnilo požadavky KSČ tím, že do vydání zařazovalo pouze rezoluce odmítající generální stávku. Veřejnost tak mohla být ovlivněna jednostrannou

¹²⁴ Viz např. kou: **Šéfredaktor mezi typografy**. In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 2.

prezentací. **Svobodné slovo** se od pondělí téměř výhradně zabývalo sametovou revolucí. Jednotlivé rubriky byly zcela zaplněny různými deklaracemi (včetně kultury a sportu). Prohlášení ČSS uvolnilo cestu k vyvázání Svobodného slova z podpory linie KSČ. Deník začal otevřeně informovat o situaci v zemi. Zachoval si odstup a zveřejňoval jak negativní, tak pozitivní stanoviska. V každém vydání se objevily souhlasné i nesouhlasné reakce na zákrok VB, generální stávku apod. (převažovaly rezoluce proti zásahu bezpečnostních sil, které otevřeně podporovaly studenty i generální stávku), aby si čtenář mohl udělat vlastní názor a přiklonit se k jedné ze stran. Jakmile Svobodné slovo otisklo agenturní zpravodajství ČTK, dostaly se do vydání zabarvené výrazové prostředky, jako např. „akce zneužitá protisocialistickými živly, destabilizace společnosti, záměrná provokace, narušení klidu a pořádku protispolečenskými skupinami“ apod. Tyto jazykové prvky s negativní konotací byly spojeny s agenturními texty nebo prohlášeními oficiálních organizací, institucí a jednotlivců (např. ÚV ČSSŽ, stanoviska vlád ČSSR, ČSR a SSR, projev Miloše Jakeše, Františka Pitry, ad.). V původních textech se neobjevovaly. Rudé právo podobné výrazové prostředky využívalo jako součást manipulace s veřejností, takže je zařazovalo i do původních článků.

ZÁVĚR

První týden sametové revoluce (včetně zákroku bezpečnostních sil na Národní třídě) přispěl k zásadním změnám v československém mediálním systému. Autoritářský režim do té doby média přísně kontroloval. Obsahy, které poškozovaly vládnoucí ideologii, byly cenzurovány nebo upravovány. Nepřízpůsobiví novináři profesně likvidováni. Média hrála v průběhu sametové revoluce důležitou roli, protože informovala o vnitropolitických událostech a ovlivňovala veřejné mínění (zvláště mimopražské občany, kteří neměli k dispozici dostatek informací). Celostátní deníky zákrok komentovaly se zpožděním (v sobotu 18. 11. většinou otiskly agenturní zpravodajství ČTK, které prezentovalo oficiální verzi zásahu – redakční vyjádření se do novin dostala až v pondělí). Svobodné slovo 20. 11. 1989 na titulní straně zveřejnilo Prohlášení ČSS k 17. listopadu 1989, které kritizovalo politiku KSČ i společenské poměry. Vyvázalo se tak z reglementu režimního výkladu. Sametovou revoluci zobrazovalo s odstupem, tzn. dávalo prostor oběma stranám, KSČ i demonstrantům. V původních textech redaktori popisovali dění v Praze a otevřeně komentovali vnitropolitické události. Svobodné slovo čtenářům předkládalo nezkrácené zpravodajství. Díky němu se stalo důvěryhodným zdrojem informací. Rudé právo v prvním týdnu sametové revoluce udržovalo linii vedení KSČ – bylo loajální vůči straně a vládnoucí ideologii. Uvolňování tiskových poměrů ale umožnilo, aby do vydání pronikly názory chápající postup studentů i kritická vyjádření vůči straně, systému a Rudému právu.

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo sestavit rešerši relevantních textů, které se týkaly sametové revoluce a objevily se v týdnu od 17. do 24. listopadu 1989 v denících Rudé právo a Svobodné slovo. Sametovou revoluci jsem přitom definovala jako souhrnný pojem pro všechny revoluční události včetně zákroku na Národní třídě. Pracovala jsem s původními výtisky vybraných titulů a každý relevantní článek opatřila mj. stručnou anotací. Rudé právo za zvolené období otisklo celkem 110 článků týkajících se sametové revoluce, Svobodné slovo 157. Z toho vyplývá, že se událostmi zabývalo podrobněji. Na základě rozboru sledovaných textů jsem potom zkoumala, jak vybrané deníky interpretovaly zákrok na Národní třídě a jaké stanovisko zaujaly vůči sametové revoluci. Zjistila jsem přitom zásadní rozdíly.

Největší odlišnost spočívala v interpretaci studentské manifestace a následného policejního zásahu. **Rudé právo** k incidentu přistupovalo předpojatě, ve shodě

s oficiálním výkladem. Nejprve komentovalo pouze studentskou manifestaci, násilí na Národní třídě vůbec nezmiňovalo: „*K udržení veřejného pořádku v centru města byli povoláni příslušníci Veřejné bezpečnosti. Ověřovali totožnost účastníků demonstrace a kolem sta osob bylo předvedeno na místní oddělení VB. Ve 22 hodin byl ve středu města obnoven klid.*“¹²⁵ Později zákrok popisovalo jako prostředek nezbytný k nastolení klidu a pořádku. Do novin zařazovalo všední témata, která měla snížit důležitost situace. Aby ovlivnilo veřejnost a obhájilo adekvátnost použitého násilí, studentskou akci prezentovalo jako důkladně připravenou provokaci, režírovanou ze zahraničí a ovládanou protispolečenskými skupinami. K manipulaci s veřejností využívalo agenturní texty ČTK i vykonstruovaná svědectví z Národní třídy. K podpoře oficiální verze zákroku měly přispět také výrazové prostředky s negativní konotací (akce zneužitá protisocialistickými živly, pokus o destabilizaci společnosti, záměrná provokace ad.), které se v deníku často opakovaly.

Svobodné slovo zákrok na Národní třídě interpretovalo zcela odlišně. Studentskou manifestaci prezentovalo jako poklidnou akci, kterou narušil až brutální útok VB. Účastníci nechtěli vyvolat střet – ukazovali, že nejsou ozbrojeni. Bezpečnostní jednotky na ně přesto zaútočily a nekompromisně byly nejen demonstranty, ale i náhodně kolemjdoucí. Tato verze se diametrálně lišila od oficiální, kterou podporovalo Rudé právo.

Druhý zásadní rozdíl spočíval ve způsobu náhledu na vnitropolitické události. Přestože **Rudé právo** do novin zařazovalo mírné kritiky strany, vlastního způsobu informování nebo názory chápající postup studentů, všechny příspěvky zásadně odmítaly blížíci se generální stávkou. Tento způsob jednostranné prezentace mohl vyvolat dojem, že veřejnost je v otázce generální stávky sjednocená a že všichni lidé tuto formu protestu odsuzují. **Svobodné slovo** na vnitropolitické události nahlíželo s odstupem a snažilo se přinášet nestranné zpravodajství. V každém vydání se objevily protichůdné názory a rezoluce, takže si čtenář mohl vybrat, jaké stanovisko zaujmout. Ačkoliv informace nebyly úplně vyvážené (prostor dostaly obě strany, převažovaly ale hlasy na podporu studentů a generální stávky), **Svobodné slovo** nepředkládalo jednostranný výklad skutečnosti.

¹²⁵ lou: **Demonstrace studentů**. In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 272, ze dne 18. 11. 1989, s. 1.

RESUMÉ

I have compiled a background research of relevant texts concerning the Velvet Revolution, which appeared in the dailies of Rudé právo and Svobodné slovo in the week of 17th to 24th November 1989. Then on the basis of analysis of particular articles I pursued how the newspapers informed about the Velvet Revolution. I have found out basic differences. Rudé právo presented the crackdown of police troops in Národní Street as an aforethought provocation, controlled from abroad and provoked by anti-socialist groups. They only included the attitudes that basically refused the general strike. They manipulated the general public by means of distorted information. Svobodné slovo presented the crackdown as the incident evoked by **police troops**. They published both negative and positive resolutions in the newspapers.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BEIEROVÁ, Brigitte a kol. autorů. *Kronika 20. století*. Vyd. 1. Bratislava : Mladé letá, 1999.
- BENDA, Jaroslav. *Vlastnictví periodického tisku v České republice v letech 1989-2006*. Vyd. 1. Praha : Karolinum, 2007.
- BENDA, Marek a kol. autorů. *Studenti psali revoluci*. Vyd. 1. Praha : Univerzum, 1990.
- BERÁNKOVÁ, Milena a KŘIVÁNKOVÁ, Alena a RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky III*. Vyd. 1. Praha : Novinář, 1988.
- HORÁČEK, Michal. *Jak pukaly ledy*. Vyd. 1. Praha : Ex Libris, 1990.
- JIRÁK, Jan a kol. autorů. *10 let v českých médiích*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2005.
- KADAVÁ, Anna. *První týden sametové revoluce ve zpravodajství tiskové agentury AFP (17. – 24. listopadu 1989)*. Praha : FSV UK, 1999.
- OTÁHAL, Milan a SLÁDEK, Zdeněk. *Deset pražských dnů*. Vyd. 1. Praha : Academia, 1990.
- OTÁHAL, Milan a VANĚK, Miroslav. *Sto studentských revolucí. Studenti v období pádu komunismu – životopisná vyprávění*. Vyd. 1. Praha : Lidové noviny, 1999.
- OTÁHAL, Milan. *Studenti a komunistická moc v českých zemích 1968 – 1989*. Vyd. 1. Praha : DOKOŘÁN, 2003.
- PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. Vyd. 1. Praha : Themis, 1997.
- PITHART, Petr a VALENTA, Jaroslav a VÍT, Jan. *Listopad '89*. Vyd. 1. Praha : Odeon, 1990.
- REIFOVÁ, Irena a kol. autorů. *Slovník mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2004.
- SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce*. Vyd. 1. Praha : Prostor, 2003.
- ŠMÍD, Milan a kol. autorů. *Media ownership and its impact on media independence and pluralism*. Ljubljana : Peace Institute, 2004.

PRAMENY

deníky Rudé právo a Svobodné slovo z období 17 .listopadu 1989 až 24. listopadu 1989

dokumentární film *Labyrintem k revoluci*, natočeno v roce 2006

internetové zdroje: servery *Totalita.cz*, *Válka.cz*, *Fronta.cz*, *Newyorské listy*, *Cibulka.net*, *Median.cz*, *Cuni.cz* (i-Forum)

internetové adresy:

<http://www.fronta.cz/dotaz/cesky-tisk-v-protektoratu>

<http://www.cibulka.net/noviny/nn1991/nn0391/obsah/46.htm>

<http://www.columbia.edu/~js322/nyl/melantrich/SlovoUzNeniSv.html>

<http://www.cuni.cz/IFORUM-2430.html>

http://www.totalita.cz/1989/1989_1117_dem_01.php

http://www.valka.cz/newdesign/v900/clanek_11824.html

http://www.totalita.cz/1989/1989_1117_dem_letak.php

http://www.totalita.cz/1989/1989_1117_dem_02.php

<http://iforum.cuni.cz/IFORUM-2430.html>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Rešerše novinových textů: Rudé právo

Příloha č. 2: Rešerše novinových textů: Svobodné slovo

Příloha č. 3: Kresba Vladimíra Jiráňka (obrázek)

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Rešerše novinových textů: Rudé právo

17. listopad 1989

bez podpisu: **Z kalendáře.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 271, ze dne 17. 11. 1989, s. 1.

Krátká rekapitulace událostí, které vedly k 17. listopadu 1939 (demonstrace 28. října, pohřeb Jana Opletala).

nvk: **Ocenění absolventů vysokých škol.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 271, ze dne 17. 11. 1989, s. 2.

Stručná zpráva o udělování Cen ministryně školství, mládeže a tělovýchovy. Z rukou Jany Synkové ji převzalo 65 absolventů vysokých škol – za vynikající výsledky po celou dobu studia, společenskou angažovanost a další činnosti.

ada a ČTK: **Vysokoškoláci a dnešek. Jedná mezinárodní studentské fórum.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 271, ze dne 17. 11. 1989, s. 2.

Záznam z několika akcí, které se uskutečnily v souvislosti s výročím 17. listopadu – beseda M. Štěpána se zástupci vysokoškoláků, jednání mezinárodního studentského fóra, vzpomínková akce v Lidicích a pietní akt na litovelském gymnáziu.

kj: **Dálnopisem, poštou, telefonem...** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 271, ze dne 17. 11. 1989, s. 2.

Krátká informace o setkání členů ČSS (účastníků protifašistického odboje) k uctění památky 17. listopadu 1939.

KAZIMOUR, Jan: **Studenti proti fašismu. Moje vzpomínka nejen na listopadové dny roku 1939.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 271, ze dne 17. 11. 1989, s. 4.

Rozsáhlý článek o událostech, které předcházely 17. listopadu 1939. Vzpomínka na pohřeb Jana Opletala, studentské hnutí ve 30. letech.

18. listopad 1989

pos a sed a ČTK: **Odkaz 17. listopadu. Vystoupení soudruha F. Pitry v pražském Karolinu. Mezinárodnímu svazu studentstva předáno vysoké ocenění OSN. Setkání studující mládeže a zasloužilých pedagogů v Bratislavě. Svědectví „Kolonky“. Nová výstava v Památníku Terežín.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 272, ze dne 18. 11. 1989, s. 1.

Záznam ze zmiňovaných akcí. Popis slavnostního shromáždění v Karolinu a dalších výročních setkání.

lou: **Demonstrace studentů.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 272, ze dne 18. 11. 1989, s. 1.

Reportáž ze shromáždění na Albertově a následného průvodu centrem města. Popis studentské manifestace jako rozporuplné akce, ve které postupně začaly převládat rušivé hlasy a provokace. K řešení situace na Národní třídě byla povolána Veřejná bezpečnost, která ověřovala totožnost účastníků a kolem 100 osob zadržela. Ani zmínka o použití násilí.

Mezititulky RP: **Projev soudruha Františka Pitry.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 272, ze dne 18. 11. 1989, s. 2.

Plné znění. Vzpomínka na 17. listopad 1939 a zásluhy komunistů v boji proti fašismu. Obhajoba přestavby, dalšího budování socialismu.

20. listopad 1989

bez podpisu: **Rozhodně proti provokacím.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 1.

Redakční komentář k situaci. Demonstrace na Národní třídě označena jako předem připravená provokace. Důkazem jsou spekulace zahraničního tisku o krveprolití ještě před uskutečněním manifestace a následné rozšíření fámy o zabitém studentovi. Samotný zásah mělo vyvolat agresivní jádro demonstrantů. Výzva k rozhodnému odsouzení dalších provokací, odmítnutí připravované stávkovy.

KOHOUT, Jiří: **Očité svědectví.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 1.

Reportáž, ve které zpravodaj dementoval popis zásahu na Národní třídě a vylíčil vlastní verzi. Výzvy k rozchodu byly několikrát zřetelně opakovány, příslušníci nepoužili slzný plyn ani psy, k přímému střetu došlo tehdy, pokud někdo kladl odpor při zjišťování totožnosti. Rozhořčení nad tím, že ačkoliv média vyvrátila zprávu o zabitém studentovi, vzniklo několik improvizovaných pomníků na uctění jeho památky.

ČTK: **Výzva k rozvaze a občanské odpovědnosti. Prohlášení předsedy české vlády Františka Pitry.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 1.

Plné znění projevu. Vyvrácení fámy o zabitém studentovi, odsouzení provokací a protestních stávek. Výzva, aby veřejnost přispěla k obnovení pořádku v zemi.

bez podpisu: **Slovo ke dni. Telefonovali do redakce.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 1.

Vyjádření důchodkyně Vlasty Sovové – rozhořčení nad fámou o zabitém studentovi. Jaroslav Kubec zase nesouhlasil s přístupem umělců. Informoval, že Hudební divadlo v Karlíně stávkou ohlásilo až po zaplnění sálu. Vstupné nikomu nevrátili.

ČTK: **Pokus vyvolat společenský neklid. Domnělá oběť – student Karlovy Univerzity Martin Šmíd – před televizní kamerou. Zadrženi šířitelé provokační verze.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 1.

Vyvrácení zprávy o zabitém studentovi – prohlášení několika informačních zdrojů, projev Jany Synkové a Jaroslava Prokopce. Zpráva o zadržení Petra Uhla a jeho trestním stíhání.

ČTK: **Studenti proti fašismu.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 2.

Záznam z konference *Studenti proti fašismu a rasismu: včerejší poučení, dnešní úkoly*. Akce Mezinárodního svazu studentstva k 17. listopadu 1939. Popis jednotlivých hostů.

zr: **Reuter pochybuje o vlastní zprávě.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 7.

Zpravodaj agentury Reuter uvedl, že československá vláda popřela zprávu o zabití studenta. Policie podle něj zadržela „Drahomíru Draskou“, kterou disident Petr Uhl citoval jako svědkyni incidentu.

ve: **bez titulku.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 7.

Maďarská televize informovala o zabití čtyř demonstrantů. Zdroj nebyl uveden. V neděli rozhlas tvrzení upravil na jednu mrtvou osobu.

zr: **bez titulku.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 7.

Sovětské deníky zveřejnily informaci TASS o demonstraci v Praze. Večerní televizní zprávy uvedly, že mezi zadrženými byl také Alexandr Dubček.

21. listopad 1989

bez podpisu: **Zpráva ze zasedání předsednictva ÚV KSČ.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 1.

Předsednictvo odmítlo protestní stávky studentů a divadelníků, apelovalo na veřejnost, aby pomohla obnovit pořádek v zemi. Zároveň podpořilo zprávu z jednání vlád ČSSR, ČSR a SSR.

ČTK: **Dialog ano – konfrontace ne. Vlády ČSSR, ČSR a SSR k událostem 17. listopadu.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 1.

Prohlášení, ve kterém vláda obhajovala přestavbu a poukazovala na řadu dosažených změn. Souhlasila se zásahem na Národní třídě.

bez podpisu: **Chceme klid a pořádek. Z rezolucí adresovaných vedení strany.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 1.

Krátká vyjádření různých organizací a pracovních kolektivů. Všechny odmítly protestní stávky studentů a divadelníků, podpořily politiku KSČ i budování socialismu, požadovaly rychlé řešení situace.

PERGL, Václav: **Co nám řekli dělníci v pražské Lokomotivce.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 1.

Vyjádření několika zaměstnanců. Připustili, že plánovaná přestavba probíhá pomalu a společnost se nachází v krizi. V některých případech stávkující studenty chápali, většinou ale požadovali řešení situace jinou formou. Josef Gelner apeloval na novináře, aby mladé lidi ideologicky ovlivňovali a nechytali krok s jinou propagandou.

bez podpisu: **Měla to být odměna.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 1.

Údržbář Václav Šmejkal a kovomodelář Jiří Uzel ze závodu Praga Příbram si stěžovali, že jako bezplatní dárci krve navštívili za odměnu Krajské divadlo v Příbrami. Po zvednutí opony jim ale herci sdělili, že představení se ruší. Nespokojení návštěvníci vše označili za organizovaný pokus o vyvolání emocí.

cg: **Praha, 20. listopadu. Demonstrace 150 000 lidí v ulicích hlavního města. Divadla nehrají. Dělníci vyzývají ke klidu a žádají pravdivé informace.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 1-2.

Reportáž z ulice. Popis jednotlivých průvodů, transparentů. Líčení situace na vysokých školách. Spekulace o tom, že některé střední školy přestaly vyučovat pod nátlakem ze strany vysokoškoláků. Záznam z jednání MV KSČ, NVP a ROH s představiteli pražských divadel. Projev Miroslava Štěpána. V diskusi zazněla informace, že někteří herci působí i na nejmenší diváky (děti) – zrušená představení zdůvodňují tím, že byl zavražděn student.

ada: **Aktiv předsedů pražských stranických organizací.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 2.

Záznam ze setkání předsedů stranických organizací rozhodujících pražských podniků s funkcionáři MV KSČ. Rozporuplné názory na pracovištích – někteří zaměstnanci odsoudili zásah pořádkových jednotek, jiní naopak demonstraci, která jim předcházela.

WALTER, Karel: **Ještě k událostem z pátku. Rozhovor se dvěma příslušníky SNB.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 2.

Reakce na četné telefonáty do Rudého práva, které tvrdily, že svědectví reportéra Jiřího Kohouta z Národní třídy neodpovídá skutečnosti. Poručík Stanislav Mareš a nadporučík Vladislav Vávra uvedli, že zásah byl vyprovokován demonstranty. Manifestující měli 50 minut na opuštění prostoru Národní třídy, ale výzvu ignorovali. Poté došlo ke střetu. Agresivní jádro na pořádkovou jednotku zaútočilo žerděmi od vlajek a transparentů.

bez podpisu: **Stanoviska, názory, prohlášení.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 2.

Rozsáhlý článek sestavený z různých rezolucí – většinou vyjadřovaly podporu KSČ, budování socialismu a přestavbě. Nesouhlasily s protestními stávkami. Mezi nimi prohlášení ČSS.

LIPAVSKÝ, Jan: **Rozhovor u Dětského domu.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 2.

Otevřené povídání s budoucími dopraváky. Zjišťování důvodů k protestním stávkám.

jk: **Stalo se v metru.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 2.

Stručná zpráva o napadení pana J. P. studentem. Poté, co v metru nahlas nesouhlasil s protestními stávkami, ho vedle stojící mladík udeřil a rozbil mu hlavu.

jk: **bez titulku.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 2.

Krátká informace o nepovolené manifestaci v Brně.

PERGLEROVÁ, Jana: **Není čas rozumu?** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 2.

Poznámka, ve které autorka kritizovala, že Svobodné slovo nebo Mladá fronta zveřejňují pouze stanoviska podporující studenty.

kolektiv zpravodajů a ČTK a zr: **Zahraniční tisk o situaci v Československu. Řada západních listů nadále spekuluje s úmrtím studenta M. Šmída.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 7.

Rozsáhlý článek o tom, jak zahraniční média informovala o údajné smrti Martina Šmída a jak později přistoupila k vyvrácení této fámy.

kov: **Zabit student? Ano, v NSR.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 7.

Nesouhlas s tím, že západoněmecký tisk věnoval pozornost „smrti“ Martina Šmída místo toho, aby upozornil na studentku Conny, která zemřela při pronásledování policií během demonstrace v NSR. Vběhla pod kola osobního vozu.

22. listopad 1989

ČTK: **Projevme všichni vysokou občanskou odpovědnost, rozum a odvalu. Projev soudruha Miloše Jakeše v Československé televizi.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1.

Přepis televizního projevu generálního tajemníka ÚV KSČ. Obhajoba přestavby a budování socialismu. Výzva, aby veřejnost pomohla obnovit pořádek v zemi.

kolektiv zpravodajů a ČTK: **Pokračují demonstrace a studentské stávky. Výzvy k uklidnění situace v Praze nevyslyšeny. Na Václavském náměstí v úterý přes 100 000 osob. V průmyslu, zemědělství a službách se pracuje. Budou prošetřeny okolnosti zásahu pořádkových sil ze 17. listopadu.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1-2.

Rozsáhlý článek o manifestaci na Václavském náměstí, mimořádném zasedání MV KSČ v Praze (rozporuplné názory některých stranických příslušníků), setkání zástupců ČSS, diskusním fóru v Bratislavě a schůzi ve Slovenském národním divadle.

ČTK: **Delegace okresu Kladno u soudruha M. Jakeše.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1.

Pracovníci vyjádřili podporu KSČ a požadovali přijmout rázná opatření k řešení situace.

ČTK: **O poslání církví.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1.

Ladislav Adamec hovořil s předsedou Ekumenické rady církví v ČSSR a synodním seniorem českobratrské církve evangelické Josefem Hromádkou o poslání církví v této době.

bez podpisu: **Anarchie a rozvrat nejsou naším programem. Prohlášení městského výboru KSČ v Praze k současné společenskopolitické situaci v hlavním městě republiky.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1.

Plné znění prohlášení MV KSČ v Praze. Protestní stávky označeny za snahu protisocialistických sil o narušení procesu přestavby a reforem. Apelace na všechny složky veřejnosti.

PERGL, Václav: **Dělnické slovo z kladenské ocelárny.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1.

Rozporuplné názory dělníků z Poldi Kladno. Odsouzení generální stávky.

ZEMAN, Miroslav: **Názory z žilinské Avie.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1.

Stanoviska některých pracovníků. Odsouzení generální stávky.

ČTK: **L. Adamec se setkal s představiteli občanských kruhů.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1.

Záznam ze zasedání – představení jednotlivých účastníků, hlavních cílů a myšlenek. Adamec pověřil generálního prokurátora ČSSR vyšetřováním zásahu na Národní třídě.

jape: **Stav zraněných.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 2.

Doktor Michael Kopřiva z léčebně preventivního oddělení ministerstva zdravotnictví a sociálních věcí ČSR poskytl informace o zraněných osobách ze zásahu na Národní třídě. Popis zdravotního stavu hospitalizovaných.

bez podpisu: **Stanoviska, názory, prohlášení.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 2.

Rozsáhlý článek sestavený z názorů organizací i jednotlivců – všechny vyjádřily podporu KSČ a nesouhlasily s narušováním veřejného klidu a pořádku protisocialistickými skupinami. V závěru stručná informace, že do redakce přišlo i mnoho opačných stanovisek, které odsoudily zákrok na Národní třídě a vyjádřily podporu stávkujícím, žádné z nich však nebylo otištěno.

LIPAVSKÝ, Jan a MAREK, Václav: **Pět hodin na fakultě žurnalistiky.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 2.

Záznam ze zasedání vedení fakulty se zástupci vysokoškoláků. Debata o situaci na škole. Studenti se mj. kriticky vyjádřili ke způsobu informování některých médií, zejména Rudého práva. V závěru krátký rozhovor se studentskými zástupci.

SPIILKA, Michal: **Co je a co není demokratické.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 2.

Komentář k vnitropolitickým událostem – stávka označena jako ultimátum, výtky, že při posuzování zákroku na Národní třídě musí být prošetřeny obě strany, tzn. postup bezpečnostních jednotek i chování demonstrantů.

bez podpisu: **S plnou občanskou odpovědností.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 2.

Místopředseda Federálního shromáždění ČSSR a předseda Sněmovny lidu Vladimír Vedra apeloval ve svém projevu na „chlapce a děvčata“, aby se nenechali strhnout k akcím, které jsou vyvolávány protisocialistickými skupinami. Odsoudil protestní stávky a obhajoval přestavbu.

ČTK: **Z předsednictva ÚRO.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 2.

Předsednictvo na svém zasedání mj. přijalo stanovisko k současné situaci.

kolektiv zpravodajů a ČTK a zr: **Stále živí spekulace o smrti studenta Šmída. Zahraněční tisk k situaci v ČSSR.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 7.

Rozsáhlý článek o tom, jak zahraniční deníky informovaly o situaci v Československu – primární zaměření na téma smrti Martina Šmída.

KOVAŘÍK, Jan: **Cynismus? Ale koho!** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 7.

Krátké zamyšlení nad vybranými reakcemi zahraničního tisku. Kritika faktu, že se opět nikdo nezmínil o mrtvé západoněmecké studentce Conny.

ČTK: **Liga odložena.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 8.

Vedení výboru Fotbalového svazu ÚV ČSTV se po jednání s delegacemi fotbalistů Sparty a Dukly Praha rozhodlo odložit zbývající zápasy 12. kola první ligy. Důvodem je současná politická situace. Náhradní termín byl stanoven na 6. prosince.

ČTK: **Mimořádné zasedání vlády ČSR.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 8.

Záznam z jednání, na kterém vláda vyslechla průběžnou informaci generálního prokurátora o šetření zásahu na Národní třídě, vyzvala veřejnost, aby se nenechala strhnout k protestním stávkám.

ČTK: **Ze zasedání předsednictva ÚV KSS.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 8.

Souhlas s prohlášením vlád ČSSR, ČSR a SSR k událostem 17. listopadu 1989.

23. listopad 1989

bez podpisu: **Rozvahu.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1.

Stranický komentář k situaci. Komunisté připustili, že přestavba probíhá pomalu, řešením však nejsou masové demonstrace a protestní stávky, ale dialog, který lze uskutečnit pouze v klidném a rozumném prostředí. Obrana socialismu. Informace o pátečním zasedání ÚV KSČ.

ČTK: **Podpora dělné diskusi. V Praze zasedalo předsednictvo ÚV NF ČSSR.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1.

Záznam ze zasedání předsednictva ústředního výboru Národní fronty ČSSR. Prohlášení, ve kterém předsednictvo připustilo, že společenské změny probíhají pomalu, apelovalo na veřejnost, aby pomohla obnovit klid a pořádek v zemi.

bez podpisu: **Svolán ústřední výbor KSČ.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1.

Stručná informace o pátečním mimořádném zasedání.

RP: **Rozhoduje se o mnohém. Třetí den demonstrací na Václavském náměstí v Praze. Jednají stranické organizace téměř na všech pracovištích.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1.

Zpráva o rozporuplných debatách mezi stranickými organizacemi a pracovníky – informace, že studenti navštěvují podniky a snaží se zaměstnance získat pro generální stávku. Většinou se jim to nedaří. V závěru popis manifestace na Václavském náměstí, kde Václav Havel vyzval ke generální stávce.

VAŇORNÁ, Marcela: **S členy JZD o studentech.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1.

Rozhovor se zaměstnanci JZD v Řisutech na Kladensku. Ke studentům většinou zaujali kladné stanovisko, odmítli však generální stávku, zejména kvůli předpokládaným ekonomickým následkům.

gč: **Prospěšná výměna názorů. Představitelé SSR se setkali se zástupci bratislavských vysokoškoláků.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1.

Záznam z besedy. Popis jednotlivých řečníků a hlavních myšlenek jednání. Předseda vlády SSR Pavel Hrivnák požádal studenty, aby do stávek nezapojovali žáky ze středních a základních škol.

z: **Vyjádření obav.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1. Miloš Jakeš a Ivan Knotek přijali delegaci pracovníků z rozhodujících podniků Západočeského kraje (např. ČSLA, Pohraniční stráž nebo SNB). Účastníci setkání podpořili politiku KSČ a důrazně odmítli jakékoliv protisocialistické provokace.

ČTK: **Od argumentů síly k síle argumentů. Stanovisko výboru Svazu českých spisovatelů.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1. Plné znění prohlášení. Požadavek prošetření zásahu na Národní třídě a změny politické etiky – odsouzení použití síly a hrubého násilí proti slovu, vlastním názorům.

ČTK: **Setkání u L. Adamce.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1.

Krátká informace o setkání Ladislava Adamce s předsedou Svazu československých spisovatelů Miroslavem Válkem a literárním kritikem Jiřím Hájkem. Debata o vnitropolitické situaci.

WALTER, Karel: **O šetření událostí ze 17. listopadu. Hovoříme s generálním prokurátorem ČSR Jaroslavem Krupauerem.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1 a 3.

Záznam rozhovoru. Jaroslav Krupauer uvedl, že hlavním kritériem pro posuzování zákroku na Národní třídě je jeho zákonnost. Vyjádřil názor, že neustálé volání po řádném prošetření příčin může být prostředkem manipulace veřejného mínění, protože prokuratura se tak závažnou událostí musí zabývat z úřední povinnosti.

ČTK: **O prohloubení spojení v Národní frontě. Vedoucí představitelé KSČ v čele s M. Jakešem se setkali se členy předsednictva Čs. strany socialistické.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1.

Zpráva ze zasedání.

ČTK: **Přijetí V. Lomakina.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1.

Stručná informace o přijetí velvyslance SSSR u Miloše Jakeše. V rozhovoru se navzájem informovali o situaci v obou zemích.

bez podpisu: **Stanoviska, názory, prohlášení.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 2.

Rozsáhlý článek sestavený z různých rezolucí – některé odsoudily zákrok na Národní třídě i způsob informování v médiích, jiné vyjadřovaly podporu komunistům a budování socialismu.

kou: **Šéfredaktor mezi typografy.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 2.

Záznam ze schůze v Rudém právu, na kterou byl pozván i šéfredaktor Zdeněk Hoření. Ten připustil, že redakce podcenila zpravodajství z pátečních událostí. Způsob informování Rudého práva o zásahu na Národní třídě mnozí pracovníci označili za jednostranný výklad skutečnosti.

ČTK: **Jedna hodina stávkou v Praze by stála 35 miliónů Kčs. Soudruh I. Knotek v Avii Letňany.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 2.

Tajemník ÚV KSČ Ivan Knotek navštívil zaměstnance závodu Avia Letňany. V diskusi mj. uvedl, že generální stávka by republiku připravila o 750 miliónů Kčs za hodinu.

zr a ČTK: **bez titulku.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 2.

Tajemník ÚV KSČ František Hanus besedoval s pracovníky Poldi Kladno.

LIPAŤSKÝ, Jan a LOUČKOVÁ, Eva + KUZMIAK, Michal a BAREŠ, Jiří: **Mezi stávkujícími studenty.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 2.

Záznam z debaty na střední průmyslové škole chemické v Praze, kde studenti redaktorům vysvětlovali své požadavky a důvody ke stávce. Zároveň kritizovali způsob informování Rudého práva. Záznam z besedy na Vysoké škole ekonomické v Praze. Na obou místech studenti neodmítali socialismus.

kolektiv zpravodajů a ČTK: **Dialog, ale po práci. Studentské delegace vyzývající ke stávce odmítnuty ve Škodovce. Fáma o Slovnaftu.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 2.

Náměstek podnikového ředitele Zdeněk Bezděk z plzeňské Škodovky uvedl, že do závodu přišli studenti, on je však nepustil dovnitř, protože zaměstnanci nesouhlasí s generální stávkou a vyjadřují přesvědčení, že besedovat se má až po práci. Vyvrácení fámy o tom, že Slovnaft vstoupil do stávky. Zprávy z dalších podniků, kam studenti nebyli vpuštěni, protože pracovníci odmítají generální stávku.

KLIMENT, Jan: **Uchraňme děti.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 2.

Poznámka, ve které autor pozitivně hodnotil změnu atmosféry – demonstranti se podle něj stále více řídí rozumem, ne emocemi. Zároveň požádal, aby do politických problémů nebyly zatahovány děti ze základních škol.

bez podpisu: **Z jednání výboru pro stranickou práci v ČSR.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 2.

Prohlášení – plná podpora vystoupení generálního tajemníka ÚV KSČ Miloše Jakeše, požadavek obnovy klidu a pořádku v zemi, odmítnutí generální stávky.

NĚMCOVÁ, Miroslava: **Slovo předsedkyně ÚV Čs. svazu žen.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 3.

Rozsáhlé prohlášení, ve kterém Němcová zopakovala, že studentská manifestace byla zneužita protisocialistickými skupinami. Zároveň apelovala na mládež, aby přispěla ke klidnému prožití blížících se vánočních svátků.

PERGL, Václav: **Váhání není na místě.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 3.

Záznam rozhovoru se zaměstnanci Závodů Vítězného února Hradec Králové. Odsouzení generální stávky, názor, že se strana musí znovu sjednotit a zabránit opozičním silám v převzetí moci.

ČTK: **V zájmu společného dobra. M. Štěpán se setkal s kardinálem F. Tomáškem.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 3.

Záznam ze setkání Miroslava Štěpána s kardinálem Františkem Tomáškem. Hlavní myšlenky jednání.

per: **Lidové milice nasazeny nebyly. Na dotaz čtenáře.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 3.

Informace o tom, že ve středu do Prahy přijelo několik mimopražských jednotek Lidových milic, nebyly však použity k zásahu proti demonstrantům a ještě ten den se vrátily domů. Vyjádření několika milicionářů, kteří vyvrátili spekulace, že připravují zásah proti manifestujícím.

bez podpisu: **K aktuální úloze spisovatele.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 5.

Plné znění dokumentu. Odmítnutí stávek, které mají katastrofální důsledky na ekonomiku země a přispívají k destabilizaci společnosti. Budoucnost je v socialismu.

kolektiv zpravodajů a zr: **Informace a úvahy. V zahraničí o situaci v Československu.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 7.

Výběr témat ze zahraničního tisku. Nejvíce se psalo o masových demonstracích na Václavském náměstí nebo o setkání Ladislava Adamce se zástupci občanských kruhů.

24. listopad 1989

ČTK: **Jednala vláda ČSR. Vyslechla zprávu generálního prokurátora ČSR o postupu šetření příčin, které vedly k zásahu pořádkových sil 17. listopadu. Návrh na vytvoření samostatného ministerstva životního prostředí. Podpora urychlené úpravě společovacího a shromažďovacího zákona.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1.

Záznam z mimořádného zasedání. Vláda požádala veřejnost, aby generální prokuratura co nejdříve poskytla materiály, které urychlí vyšetřování zásahu na Národní třídě. Ocenila podpurné dopisy a stanoviska.

ČTK: **Podpora úsilí o nastolení klidu a pořádku. Shromáždění vedoucích funkcionářů ČSLA.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1-2.

Prohlášení Československé lidové armády. Podpora KSČ, odmítnutí anarchie a protisocialistických provokací, obhajoba přestavby, socialistického státu. Projev ministra národní obrany ČSSR armádního generála Milána Václavíka v Čs. televizi a Čs. rozhlasu. Podpora KSČ, obhajoba přestavby i demokratizace. Kritika mládeže a studentů.

ČTK: **Horníci SHD proti rozvratu. Soudruh Miloš Jakeš se setkal s představiteli Severočeských uhelných dolů.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1.

Miloš Jakeš přijal delegaci Severočeských uhelných dolů. Představitelé tamějších stranických organizací vyjádřili podporu KSČ i přestavbě. Odmítli generální stávkou a požadovali zajištění klidu ve společnosti.

ČTK: **Zástupci vysokoškoláků informováni o šetření.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1.

Zpráva ze setkání náměstka generálního prokurátora ČSR Jiřího Lokajíčka s představiteli Městské vysokoškolské rady SSM. Jiří Jaskmanický náměstkovi předal jména nových svědků a slíbil, že studenti prokuratuře předloží videozáznam z Národní třídy.

ČTK: **Zabraňme narušení výroby. Jednali představitelé ROH.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1-2.

Záznam ze zasedání. Hlavní myšlenkou rázné odmítnutí generální stávky, která by měla katastrofální ekonomické následky. Plné znění prohlášení.

MF a zr: **Stávky nejsou řešením.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1.

Názory zaměstnanců Svitů Gottwaldov – všichni odmítli generální stávkou. Stejně stanovisko zaujala také krajská nemocnice v Českých Budějovicích.

MUCHA, František. **Práci pro přestavbu. Dělník ze Slovaftu o situaci v zemi.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1.

Krátký rozhovor s Františkem Klihou – uznal požadavky studentů, odmítl však protestní stávkou jako adekvátní a rozumné řešení.

ČTK: **M. Jakeš přijal zástupce ČVUT. Vzniklou situaci je třeba řešit politickými prostředky.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1.

Záznam ze setkání Miloše Jakeše se zástupci stranických organizací ČVUT. Obě strany se shodly na dalším budování socialismu a aktivnějším dialogu s veřejností.

kolektiv zpravodajů a ČTK: **Dnes se schází mimořádné zasedání ÚV KSČ.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1.

Zpráva poskládaná z různých informací – upozornění na mimořádné zasedání ÚV KSČ, popis manifestace na Václavském náměstí i v Bratislavě, stanovisko Národního výboru Brno (odmítnutí protestních stávek).

HOFFMANN, Zdeněk. **Mezi družstevníky z JZD Chýně.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1.

Zemědělci sice uznali požadavky studentů, protestní stávky však odmítli.

ZA: **Plynulá dodávka energie.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1.

Stanovisko Českých energetických závodů – dodávka energie nebude za žádných okolností přerušena.

ČTK: **Výzva k obnovení pořádku.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 2.

Rada Národního výboru hlavního města Prahy vyzvala veřejnost k návratu na pracoviště a do škol.

bez podpisu: **Stanovisko redakce Rudého práva.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 2.

Plné znění prohlášení – obhajoba socialismu, odmítnutí zásahu na Národní třídě i generální stávky, podpora KSČ, přestavby a společenských reforem.

per: **Televize nebyla obsazena.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 2.

Ředitel sekretariátu ústředního ředitele Čs. televize Jan Hubáček vyvrátil fámu o obsazení Kavčích hor. Uvedl, že příslušníci SNB pouze pomáhají závodní ostraze chránit vchod do budovy.

bč: **Cíle stávkového výboru studentů.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 2.

Záznam z tiskové konference koordinačního stávkového výboru pražských vysokých škol. Hlavním cílem – dialog.

jib: **Stovky stanovisek.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 2.

Informace o tom, že do redakce přichází mnoho rozporuplných prohlášení – hodnotí nejen současnou politickou situaci, ale také Rudé právo.

ČTK: **Setkání s pracujícími okresu Chomutov.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 2.

Tajemník ÚV KSČ Ivan Knotek přijal delegaci pracujících okresu Kladno. Účastníci setkání odmítli generální stávku, vyslovili se pro dialog. Zároveň vyzvali veřejnost k návratu na pracoviště a do škol.

ař: **Vyšší náklad Rudého práva. Na dotaz čtenáře.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 2.

Stručná informace o zvýšení počtu výtisků Rudého práva.

fm a ČTK: **Klid pro tvořivou práci. Zasedal městský a krajský výbor strany.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 2.

Záznamy z jednání. Projevy jednotlivých řečníků, hlavní myšlenky. Obhajoba přestavby a demokratizace společnosti. Odsouzení protisocialistických provokací.

RP a ČTK: **Dementí.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 2.

Primátor Prahy Zdeněk Horčík vyvrátil informaci celouťvarového výboru SSM Správy SNB hlavního města Prahy a Středočeského kraje, že pořádkové jednotky byly na žádost Národního výboru Praha vyzvány k nastolení klidu (otištěno v Rudém právu, 21. 11. 1989). Tiskové oddělení Úřadu vlády SSR zase dementovalo zprávu o přítomnosti předsedy vlády SSR Pavla Hrivnáka na manifestaci v centru Bratislavy.

kul: **Dálnopisem, poštou, telefonem...Krátké nohy Svobodného slova.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 2.

Rozhořčení nad lživou informací, která byla otištěna v brněnském vydání Svobodného slova, že se pracovníci Jihomoravského průmyslu masného připojují ke generální stávce.

bez podpisu: **Z redakční pošty.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 3.

Rozporuplná vyjádření čtenářů k současné vnitropolitické situaci.

NIELSEN, Erik: **Hra s ohněm.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 3.

Komentář dánského novináře Erika Nielsena. Názor, že socialismus se v těchto chvílích buďlepší, nebo nadobro zlomí.

bez podpisu: **Z prohlášení, stanovisek a dopisů.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 3.

Rozsáhlý článek sestavený na základě rozporuplných názorů pracovních kolektivů, organizací i jednotlivců.

CINGER, František: **Vládnou emoce nad rozumem. Názor spisovatele zasloužilého umělce M. Černíka.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 5.

Reakce předsedy Svazu českých spisovatelů Michala Černíka na to, že někteří členové nesouhlasí s dokumentem K aktuální úloze spisovatele v současné situaci.

kolektiv zpravodajů a ČTK a zr: **Objektivně i lživě. Zahraniční tisk o vývoji v ČSSR.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 7.

Výběr témat ze zahraničních deníků – nejvíce se psalo o masových demonstracích na Václavském náměstí. Také se spekulovalo o mimořádném zasedání ÚV KSČ a jeho pravděpodobných závěrech.

zpravodaj ČTK: **Demokratizace potřebuje pořádek.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 7.

První tajemník leningradského městského a oblastního výboru KSSS Boris Gidasov označil situaci v sovětské společnosti za kritickou. Zdůraznil, že proces demokratizace lze uskutečnit pouze tehdy, když nebude v rozporu s upevňováním pořádku.

ČTK: **Dialog bude pokračovat. Beseda soudruha M. Tomana se studenty VŠZ.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 8.

Záznam z debaty Miroslava Tomana na Vysoké škole zemědělské. Studenti požadovali objektivní vyšetření zákroku na Národní třídě i záruku, aby už k podobné události nedošlo. Ne vždy s Tomanem souhlasili, několikrát však jeho odpovědi odměnili potleskem.

ada: **Obtížné diskuse. M. Štěpán na mítinku v ČKD Lokomotiva.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 8.

Reportáž z besedy. Popis jednotlivých řečníků, nesouhlasné reakce davu. Líčení atmosféry setkání.

KLIMENT, Jan: **Za čest pražského arcibiskupa.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 8.

Rozhořčení nad prohlášením kardinála Františka Tomáška, které otiskla Lidová demokracie – podle autora nebylo pravdivé, protože obsahovalo příliš radikálních a neuvážených výroků proti KSČ. Důkazem je nedávné setkání Tomáška se Štěpánem, které proběhlo v klidu a ve shodě.

kul: **Stranický aktiv divadelníků.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 8.

Záznam z jednání stranických organizací pražských divadel. Usnesení na rezoluci Národního divadla, ve které se mj. poukazuje na to, že dávno před 17. listopadem někteří komunisté upozorňovali na nedostatky ve straně a společnosti, nikdo ale jejich připomínky nebral vážně.

ČTK: **Z předsednictva ÚV ČSTV.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 8.

Předsednictvo ÚV ČSTV potvrdilo stanovisko sekretariátu ÚV ČSTV k událostem 17. listopadu 1989 a vyjádřilo přesvědčení, že mimořádné zasedání ÚV KSČ vyřeší situaci v zemi.

FELT, Karel: **V neděli chceme hrát. S Ivanem Haškem o názorech fotbalistů.** In *Rudé právo*. Ročník 70, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 8.

Krátký rozhovor s hráčem Sparty Praha. Vyjádření podpory studentům, ale nesouhlas s protisocialistickými hesly a požadavky. V závěru zmínka o prohlášení sportovních kolektivů i jednotlivců. Společným motem – odsouzení zákroku na Národní třídě.

Příloha č. 2: Rešerše novinových textů: Svobodné slovo

17. listopad 1989

kl: **Uctění památných dnů. Odbojáři jsou svědomím našeho národa.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 271, ze dne 17. 11. 1989, s. 1.

Zpráva ze zasedání ČSS, na kterém si účastníci (odbojáři z 2. světové války a zároveň členové strany) připomněli 50. výročí 17. listopadu 1939 a 71. výročí vzniku Československa. Parafráze jednotlivých projevů a hlavních myšlenek.

čtk: **Prostor mladým. Akce k Mezinárodnímu dni studentstva.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 271, ze dne 17. 11. 1989, s. 1.

Rekapitulace několika oficiálních akcí k výročí 17. listopadu 1939 – pietní akt za Jana Opletala (litovelské gymnázium), jednání mezinárodního studentského fóra v Praze a přijetí vysokoškoláků u M. Štěpána.

zč: **Pietní akt v Lidicích.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 271, ze dne 17. 11. 1989, s. 1.

Krátká informace o vzpomínkové akci k 17. listopadu 1939 v Národním památníku Lidice.

ŠTĚPANÍK, Jaroslav: **Listy z podzimu roku 1939. Nechtěli žít pouze proto, aby žili.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 271, ze dne 17. 11. 1989, s. 3.

Vzpomínka na mrtvé studenty a účastníky odboje. Rozsáhlý článek sestavený na základě autentických výpovědí – použití deníkových záznamů a dalších dobových materiálů z Archivu Univerzity J. E. Purkyně v Brně.

did: **Průvod se svíčkami.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 271, ze dne 17. 11. 1989, s. 4.

Krátká pozvánka na studentskou manifestaci. Mezi základními informacemi (místo konání, čas) se upozorňuje také na fakt, že jde o povolenou akci.

18. listopad 1989

zč: **Pokrokový odkaz. Slavnostní zasedání k 50. výročí 17. listopadu 1939.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 272, ze dne 18. 11. 1989, s. 1 a 3.

Rozsáhlá zpráva informovala o setkání v Karolinu, kterého se mj. zúčastnili František Pitra, Vasil Mohorita nebo Jana Synková, a také o dílčích akcích souvisejících se 17. listopadem 1939 (např. odhalení pomníku na „Kolonce“, zahájení výstavy v Památníku Tereziín ad.). Podstatnou část textu vyplnil projev F. Pitry.

KVAČKOVÁ, Radka: **Vzrušeně, ale společně. Jak jsme viděli manifestaci pražských vysokoškoláků.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 272, ze dne 18. 11. 1989, s. 3.

Krátká reportáž ze setkání na Albertově. Subjektivní líčení atmosféry i reakce studentů na jednotlivé projevy. Vyjádření vlastního názoru. V závěru odkaz na oficiální informace ČTK a následný popis manifestace na Národní třídě.

VANĚRKA, Michael: **Nejmladší z devíti. Příběh čtyř ranních hodin dne 17. 11. 1939.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 272, ze dne 18. 11. 1989, *Slovo na sobotu*, s. 1.

Sugestivní rekonstrukce 17. listopadu 1939. Hlavním pilířem se stal příběh nejmladšího popraveného studenta Václava Šaffránka.

kk: **Úder proti národu. V zrcadle dějin.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 272, ze dne 18. 11. 1989, *Slovo na sobotu*, s. 1.

Komentář, který popisoval události kolem 17. listopadu 1939 a dával je do širších souvislostí. Vysvětlení příčin perzekuce českých studentů a zavření vysokých škol.

20. listopad 1989

r: **Naše prohlášení k 17. listopadu 1989.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 1.

Předsednictvo ÚV ČSS, Sekretariát ÚV ČSS, Kluby poslanců ČSS ve FS a ČNR, redakce Svobodného slova a redakce Ahoje na sobotu rázně odsoudily zákrok na Národní třídě a požadovaly okamžité prošetření zásahu bezpečnostních sil. Zároveň vládu vyzvaly, aby urychleně přijala nový shromažďovací, spolčovací i petiční zákon.

r: **Ohlasy pátečního večera.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 1 a 3.

Výběr reakcí – prohlášení Výboru československé veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci, předsednictva MV SSM a Městské vysokoškolské rady SSM, literárního sdružení PEN – všechny zákrok odsoudily.

red: **K aktuálním otázkám. Televizní projev předsedy vlády ČSR F. Pitry.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 1 a 3.

Plné znění, ve kterém František Pitra studentskou manifestaci označil za zmanipulovanou akci vyprovokovanou skupinou disidentů. Rázně odsoudil fámu o zabitém studentovi a vyzval k uklidnění situace.

čtk: **Informace ČTK.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 1 a 3.

V rozsáhlé zprávě agentura dementovala informaci o zabití studenta Martina Šmída. Použila k tomu výpovědi ministryně školství Jany Synkové nebo ministra zdravotnictví a sociálních věcí Jaroslava Prokopce. Studentskou manifestaci označila za akci režírovanou ze zahraničí.

ŠVAGROVÁ, Marta a GEROVÁ, Irena a spa a lík: **Koncert, který jen začal. Proč v sobotu přestala hrát všechna pražská divadla.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 1 a 3.

Reportáž z různých divadel (Realistické divadlo Zdeňka Nejedlého v Praze, Národní divadlo v Praze, Státní divadlo v Brně ad.) – popis situace, jednotlivých projevů, hlavních myšlenek, atmosféry setkání.

spa: **Vlastníma očima.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 1.

Svědectví Alfréda Tutka (studenta Fakulty všeobecného lékařství UK) o zásahu bezpečnostních jednotek na Národní třídě.

fer: **Je to naše zem.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 3.

Subjektivní líčení atmosféry na Národní třídě a Václavském náměstí. Vyjádření jednoty národa.

čtk: **Obvinění proti P. Uhlovi.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 3.

Krátká informace o zadržení Petra Uhla a jeho obvinění z trestného činu poškození zájmů republiky v cizině plus šíření poplašné zprávy.

yst: **Mluví Martin Šmíd.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 273, ze dne 20. 11. 1989, s. 3.

Vlastní popis situace na Národní třídě.

21. listopad 1989

čtk: **Z předsednictva ÚV KSČ.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 1.

Krátká zpráva ze zasedání, na kterém předsednictvo odsoudilo situaci v zemi a vyzvalo veřejnost, studenty i učitele k obnově výuky na školách.

čtk: **Mimořádná schůze vlád ČSSR, ČSR a SSR.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 1 a 3.

Rozsáhlé prohlášení, ve kterém vláda obhajovala proces přestavby a demokratizace. Zároveň studenty požádala o uklidnění atmosféry v Praze. Masové demonstrace označila za protisocialistickou činnost uspořádanou provokatéry a osobami ze zahraničí. Vyjádřila souhlas se zákrokem na Národní třídě.

bez podpisu: **G. Gerasimov o Praze.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 1.

Krátká informace o tom, že mluvčí sovětského ministerstva zahraničí Gerasimov odmítl komentovat situaci v Praze, protože ji SSSR považuje za vnitřní záležitost, do které se nebude vměšovat.

zčt: **Diskuse s M. Štěpánem.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 1 a 3.

Setkání M. Štěpána s předsedy celozávodních a základních organizací KSČ z rozhodujících pražských podniků. Debata o situaci v zemi, kterou Štěpán rázně odsoudil. Funkcionáře vyzval, aby pro komunistickou politiku získali všechny své pracovníky.

bez podpisu: **Prohlášení Melantricha.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 1.

Pracovníci nakladatelství se krátkým textem připojili k prohlášení ČSS, redakcí Svobodného slova a Ahoje na sobotu.

TŮMA, Ladislav a DENEMARK, Martin a ŽITNÝ, Zbyněk a ŠMÍDOVÁ, Jana a KNĚŽÍNKOVÁ, Ivana: **Včerejší den v Praze. Spontánní demonstrace na Václavském náměstí.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 1 a 4.

Rozsáhlá reportáž z manifestace na Václavském náměstí a z následného průvodu centrem města. Subjektivní líčení atmosféry, vyjádření vlastních názorů. Za společnou myšlenku označeny: demokracie, svoboda, humanismus a nesouhlas se zásahem pořádkových sil.

rs: **Jsme pro dialog. Stanoviska členů Čs. strany socialistické. Rezoluce pracovních kolektivů a prohlášení občanů.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 1 a 4.

Stanoviska regionálních organizací ČSS, ale i pracovníků různých závodů, soudců, zdravotníků ad. Všichni odsoudili zákrok na Národní třídě.

kolektiv zpravodajů: **Školy se mění v diskusní kluby.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 1 a 4.

Do rozsáhlé zprávy byly zařazeny dílčí informace z jednotlivých vysokých i středních škol (všechny odsoudily zákrok na Národní třídě a vstoupily do stávk), prohlášení pražských vysokoškoláků.

rs: **Sdělení čtenářům.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 1.

Stručná zpráva, ve které redakce mimopražské čtenáře informovala, že *Svobodné slovo* vyšlo v obvyklém nákladu. Zároveň se distancovala od problémů s jeho distribucí.

r/zč: **V centru pozornosti. Zahraniční ohlasy na události v Praze.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 2.

Rozsáhlá zpráva shrnuje reakce zahraničního tisku na situaci v Československu. Výtah z agenturního zpravodajství ADN, TASS, DPA, APA, Reuter a AFP. Vyjádření polských deníků.

čt: **Z prohlášení ÚV ČSSŘ.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 3.

Československý svaz žen vyjádřil nesouhlas se studentskými manifestacemi a vyzval veřejnost k uklidnění situace.

bez podpisu: **To jsem si uvědomil.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 3.

Krátký postřeh předsedy OV ČSS Ladislava Bátory, ve kterém upozornil na skutečnost, že v televizních Aktualitách bylo zveřejněno několik různých prohlášení, jednoznačné stanovisko ČSS však ne.

zč: **Z předsednictva ČNR.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 3.

Stručný záznam z prohlášení České národní rady. Ta plně stojí za politikou KSČ a demonstraci ze 17. listopadu 1989 považuje za akci zneužitou protisocialistickými živly.

ač: **Mínění novinářů.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 4.

Výtah z prohlášení, ve kterém se novináři ztotožňují s názory a požadavky studentů. Navíc žádají možnost pravdivého informování veřejnosti a chtějí, aby vláda projednala nový tiskový a vydavatelský zákon, který by dala k posouzení celé společnosti. Také prosazují okamžité propuštění uvězněných novinářů.

ahk: **Shromáždění v Brně.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 4.

Krátká reportáž z manifestace na brněnském náměstí Svobody. Popis atmosféry, průběhu shromáždění i drobného konfliktu s pořádkovými silami.

šv: **Hlasy umělců.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 4.

Prohlášení České filharmonie a pracovníků Národního divadla – shodně odsuzují zákrok na Národní třídě a přidávají se k požadavkům studentů. Soubory Národního divadla se návštěvníkům omlouvají, že nemohly vysvětlit důvod zrušených představení – ředitel přikázal nechat budovu divadla až do pondělí uzavřenou.

bez podpisu: **Provolání vysokoškoláků.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 4.

Výtah z Provolání vysokoškolských studentů k dělníkům a rolníkům Československa. Požadavek, aby podpořili generální stávkou.

ŠOLÍN, Vladimír: **Tři kantáty, symfonie a piano. Odmítnutí spolupráce s televizí a rozhlasem.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 5. Recenze z několika koncertů vážné hudby, ve které se mj. objevila informace, že členové České filharmonie přerušili až do odvolání veškerou spolupráci s Československou televizí a Československým rozhlasem.

íra: **Solidarita umělců.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 5.

Zpráva poskládaná ze stanovisek a prohlášení různých uměleckých spolků i jednotlivců. Informace o setkání M. Štěpána a dalších funkcionářů KSČ s představiteli pražských divadel. Krátké shrnutí následné diskuse.

spa: **Návštěva bez hostitelů.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 5.

Informace o přímém přenosu z Národního divadla, ve kterém neúčinkovali členové činoherního souboru (na protest proti zákroku pořádkových sil). Ani zmínka o vnitropolitické situaci v zemi – spekulace, zda nešlo o záznam.

čtk: **Sekretariát ÚV ČSTV: Cesta vede přes dialog.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 274, ze dne 21. 11. 1989, s. 8.

Stanovisko vyjadřující nesouhlas s protisocialistickými provokacemi. Zákrok na Národní třídě označen za neuvážený.

22. listopad 1989

čtk: **Na adresu všech. Miloš Jakeš promluvil v Čs. televizi.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1 a 3.

Přepis televizního projevu Miloše Jakeše, ve kterém generální tajemník ÚV KSČ obhajoval a prosazoval přestavbu. Studenty označil za zmanipulovanou mládež, situaci v Praze potom jako akci předem naplánovanou protisocialistickými živly. Argumentoval fámou o zabitém studentovi.

čtk: **Šetření příčin k zásahu bezpečnostních jednotek.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1.

Krátké sdělení ředitele tiskového odboru úřadu vlády ČSR Milana Kašíka, že generální prokurátor vyšetřuje příčiny k zásahu bezpečnostních jednotek 17. listopadu 1989 a také jeho úměrnost.

čtk: **Mimořádné zasedání vlády ČSR.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1 a 4.

Stručná zpráva ze schůze, na které vláda ČSR nařídila, aby Veřejná bezpečnost zasahovala jen v případě ohrožení života nebo majetku občanů. Současně vyzvala k ukončení demonstrací.

čtk: **Přijetí u M. Jakeše.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1.

Krátká informace o tom, že Miloš Jakeš přijal delegaci závodů okresu Kladno. Dělníci vyjádřili podporu politice KSČ a požadovali přijmout rázná opatření k řešení situace.

čtk: **Dialog - ano. L. Adamec k představitelům občanských kruhů.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1.

Záznam ze setkání předsedy vlády ČSSR Ladislava Adamce se zástupci veřejnosti. Adamec obhajoval přestavbu a dosavadní kroky vlády. Přislíbil určité změny (např. návrh nové ústavy a několika dalších zákonů), ale zároveň vyzval k ukončení protestních stávek a demonstrací.

zč: **Zavedeme pořádek. Prohlášení MV KSČ v Praze.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1 a 3.

Záznam z mimořádného zasedání MV KSČ, na kterém promluvil M. Štěpán. Požadoval jednotný postup komunistů. Zveřejnění prohlášení MV KSČ. Za hlavní příčinu současné situace označuje snahu protisocialistických sil a odbojových skupin převzít moc v zemi.

ich: **K současné situaci. V pátek zasedá ÚV Čs. strany socialistické.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1 a 3.

Jednotlivá stanoviska krajských a okresních organizací ČSS – všechna se připojila k prohlášení ČSS z 20. listopadu 1989.

is/bu: **Prohlášení pracovníků nakladatelství.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1 a 3.

Plné znění. Zástupci pracovníků pražských nakladatelství odsoudili brutální zákrok na Národní třídě a připojili se k požadavkům studentů i Občanského fóra. Mj. nesouhlasili se způsobem informování veřejnosti o událostech 17. listopadu 1989 v některých médiích, zejména v Československé televizi a Rudém právu.

pak: **Dopis K. Gotta.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1.

Plné znění. Karel Gott v něm odsoudil zákrok na Národní třídě a požádal předsedu vlády ČSSR o podniknutí takových kroků, které by podobné situaci do budoucna zabránily.

ks: **Slovo prognostiků.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1 a 3.

Stanovisko prognostické sekce ČSVTS se shodovalo s požadavky Občanského fóra. Podobně prohlášení Prognostického ústavu ČSAV.

dk + T: **Demokracii a humanismus! Statisíkové shromáždění občanů na Václavském náměstí v Praze. Zástupce naší redakce přečetl Prohlášení k 17. listopadu 1989. Vystoupení spisovatele Václava Havla.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1 a 3.

Rozsáhlá reportáž z Václavského náměstí. Popis shromáždění, hlavních myšlenek jednotlivých řečníků, záznamy promluv, představení Občanského fóra.

r: **Je čas rozumu.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 1.

Redakční komentář k situaci. Požadavek sjednocení společnosti a rozumného jednání bez ukvapených závěrů, řádného prošetření zásahu bezpečnostních sil.

čtk: **O vývoji v Praze. Prolomena bariéra strachu z veřejného projevu nesouhlasu.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 2.

Souhrn informací ze zahraničního tisku. Do zprávy byly začleněny americké deníky.

bez podpisu: **Dopis z Varšavy.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 2.

Polská Demokratická strana vyjádřila podporu ČSS, všem Čechům a Slovákům.

rs: **Spojit demokratické síly.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 2.

Moskevští zpravodajové Čs. televize M. Bouda, V. Nestrta, J. Paška, J. Pospíšil a V. Labuda vyjádřili podporu manifestujícím a odsoudili zákrok na Národní třídě.

čtk: **Výzva rodičům!** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 3.

Pražští pedagogové požádali rodiče středoškoláků o podporu a spolupráci.

bez podpisu: **Prohlášení MSS.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 3.

Sekretariát Mezinárodního svazu studentstva vyjádřil politování nad násilím 17. listopadu 1989.

bez podpisu: **Hlas z Čs. rozhlasu.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 3.

Prohlášení, ve kterém pracovníci Československého rozhlasu odsoudili zásah na Národní třídě, ztotožnili se s požadavky studentů a vyjádřili podporu Občanskému fóru.

rs: **Stanovisko odborářů ČTK.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 3.

Rezoluce Závodního výboru ROH v Československé tiskové kanceláři – vyjádření nesouhlasu se zákrokem na Národní třídě a následnými stanovisky předsednictva ÚV KSČ, vlád ČSSR, ČSR a SSR.

zč a iv: **Osm hospitalizovaných.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 3.

Stručná informace o počtu hospitalizovaných osob ze zásahu bezpečnostních sil, vyjmenování jednotlivých druhů zranění z nemocnice na Františku.

íra: **Minutu poté.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 3.

Krátký výsek z projevu Václava Havla k davu na Václavském náměstí.

T: **Jedna otázka.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 3.

Místopředseda ČNR O. Burský informoval o mimořádném zasedání předsednictva České národní rady.

kva/čt: **Šli jsme za studenty.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 4.

Reportáž ze škol a fakult. Subjektivní líčení atmosféry, popis studentského jednání.

DENEMARK, Martin a ŽITNÝ, Zbyněk: **Lidé znovu v ulicích. Demonstrace pokračovaly v Praze i včera.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 4.

Reportáž z pražských ulic, popis různých shromáždění.

čt: **Z předsednictva ÚRO.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 4.

Stanovisko vyjadřující znepokojení nad současnou situací v zemi, obhajoba přestavby.

r: **Rozhodný hlas našich dělníků.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 4.

Rezoluce vybraných podniků, organizací, pracovních kolektivů – všechny souhlasily s prohlášením ČSS.

šv + pak a spa: **Solidarita umělců.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 5.

Stanoviska uměleckých souborů a kolektivů, např. filmového studia Barrandov, Hlavní redakce pořadů pro děti a mládež Československé televize, Národní galerie v Praze nebo Supraphonu. Všechna sympatizovala se stávkujícími studenty a divadelníky.

GEROVÁ, Irena: **Tribuna národa v divadlech (prozatím bez Národního).** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 5.

Reportáž z divadel, ve kterých místo představení probíhají bouřlivé diskuse s veřejností. Ředitel Národního divadla J. Pauer rozhodl, že budovy ND zůstanou nadále uzavřené. Důvodem je obava z poškození majetku.

SPÁČILOVÁ, Mirka: **S kamerou v pražských ulicích.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 5.

Zpráva o situaci v Československé televizi – veřejná schůze ROH na technickém nádvoří Kavčích hor, kde zástupci přednesli rezoluci, kterou Televizní noviny odmítly odvysílat. Štáb se rozhodl zařadit přímý přenos z Václavského náměstí, svůj slib ale nedodržel. Důvodem prý byly technické a provozní překážky.

bez podpisu: **Svoboda je nedělitelná.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 5.

Prohlášení kardinála Františka Tomáška, ve kterém apeloval na řešení vzniklé situace nenásilím.

ska: **Vinohradské pódium.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 5.

Stručná zpráva z veřejného zasedání ve Vinohradském divadle – zachycení průběhu diskuse a hlavních myšlenek jednotlivých řečníků.

čt: **Aktiv v Bratislavě.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 5.

Slovenské národní divadlo přijalo prohlášení k 17. listopadu 1989 a připojilo se k týdenní stávce pražských divadelníků.

pak: **O pořadu Pět přání.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 5.

Stanovisko realizačního štábu televizního pořadu Pět přání (nesouhlas se zákrokem na Národní třídě), odklad natáčení dalších dílů.

šv: **bez titulku.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 5. Na protest proti zásahu bezpečnostních sil Jaroslav Šerých neotevře plánovanou výstavu.

stk: **Fotbal se odkládá! Fotbalisté Sparty a Dukly na podporu studentů. J. Poledník k současné situaci.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 8.

Předseda ÚV ČSTV Poledník hovořil s novináři o vnitropolitické situaci, vyslovil se proti zásahu na Národní třídě. Uvedl, že by se všechny prvoligové zápasy měly odehrát. Po skončení tiskové konference fotbalisté Sparty a Dukly Praha oznámili, že připravovaný zápas ruší.

bez podpisu: **Výzva k čs. sportovcům.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 275, ze dne 22. 11. 1989, s. 8.

Stanovisko Josefa Odložila, ve kterém se obrací na všechny sportovce ČSSR a žádá je o vyjádření podpory studentům. Prohlášení Slavie, Sparty, Klubu fair-play a ČSTV. Jednoznačné odsouzení zákroku na Národní třídě.

23. listopad 1989

bez podpisu: **Rozhovor B. Kučery pro Čs. televizi.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1.

Přepis z televizního pořadu Aktuality, ve kterém předseda ČSS pozitivně hodnotil prohlášení předsednictva ústředního výboru Národní fronty.

čtk: **Prohlášení k občanům. V Praze jednalo včera předsednictvo ÚV NF ČSSR.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1 a 4.

Plné znění. Předsednictvo přiznalo, že přestavba probíhá pomalu. Doporučilo urychlit přípravu nových zákonů (zejména shromažďovacího a tiskového). Obrátilo se na média, aby pomohla uklidnit situaci.

čtk: **Předběžná zpráva Generální prokuratury.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1 a 4.

Výsledky šetření. Generální prokuratura uvedla, že při zásahu nezemřel žádný člověk, 38 osob bylo zraněno (z nich 10 hospitalizováno). Trestně stíhán je pouze Petr Uhl. Adekvátnost zákroku bezpečnostních sil se bude nadále přezkoumávat.

r: **Studenti, jsme s vámi. Další stovky rezolucí od dělníků i inteligence.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1 a 4.

Rozsáhlá zpráva složená ze stanovisek různých pracovních kolektivů – vyjádření podpory stávkujícím studentům, divadelníkům a Občanskému fóru.

čtk: **Svolání ÚV KSČ.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1.

Krátká informace o zasedání ÚV KSČ v pátek 24. listopadu 1989.

čtk: **V. Lomakin u M. Jakeše.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1.

Miloš Jakeš přijal mimořádného velvyslance SSSR Viktora Lomakina. Vzájemně se informovali o situaci v obou zemích.

čtk: **M. Štěpán se setkal s kardinálem Tomáškem.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1 a 4.

Zpráva uvedla, že diskuse proběhla ve vzájemném porozumění. Tomášek souhlasil s některými stanovisky komunistického představitele a ocenil prohlubující se spolupráci.

čtk: **Setkání představitelů KSČ a předsednictva ČSS.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1.

Shrnutí ze zasedání obou politických stran. Podpora prohlášení předsednictva ÚV NF ČSSR.

od: **Ze zasedání MV ČSS. Plná podpora Prohlášení.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1.

Městský výbor ČSS podpořil Prohlášení ČSS k 17. listopadu 1989. Informoval, že se KSČ na společném zasedání s ČSS zavázala nepoužít při řešení situace násilí, poděkoval redakci Svobodného slova i zaměstnancům Melantrichu za obětavou práci.

čtk: **Z předsednictva ÚV ČSSN.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1 a 3.

Prohlášení předsednictva ÚV Československého svazu novinářů. Odsouzení postupu některých „západních“ žurnalistů, kteří přispěli k šíření falešných zpráv, požadavek pravdivého a včasného informování veřejnosti i zcela nového tiskového zákona.

od: **K činnosti poslanců.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1.

Prohlášení předsednictva KV ČSS a účastníků krajského aktivu poslanců zastupitelských sborů všech stupňů – plná podpora politice ČSS.

r: **Redakční kolektivy ČTK.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1.

Všechny redakce ČTK odsoudily zákrok na Národní třídě a uvedly, že chtějí poskytovat objektivní a nezkreslené informace.

DENEMARK, Martin a TŮMA, Ladislav. **Tady jsme doma! Na hlavní náměstí naší republiky přišlo ještě více lidí než v úterý.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 1 a 3.

Rozsáhlá reportáž z manifestace na Václavském náměstí. Projevy jednotlivých řečníků, hlavní myšlenky setkání. Pozvánka na další mítink.

čtk: **Jedno veliké shromáždění. Zahraniční tiskové ohlasy na současný vývoj událostí v ČSSR.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 2.

Výběr ze zahraničních témat. Nejvíce se psalo o masových demonstracích v Praze, televizním projevu Miloše Jakeše a setkání Ladislava Adamce se zástupci občanských kruhů.

kva: **Politik nesmí říci „nikdy“.** Zástupci ČSS přišli diskutovat se studenty. In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 3.

Záznam z diskuse politiků ČSS na středních i vysokých školách. Nejzajímavější otázky a odpovědi.

kolektiv zpravodajů: **Praha dala příklad.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 3.

Stručný popis dílčích manifestací v dalších městech Československa – např. Liberec, Litoměřice, Olomouc nebo Hradec Králové.

DENEMARK, M. a SKALKOVÁ, O. a KNĚŽÍNKOVÁ, I. a RŮŽIČKA, F.: **Praha opět v pohybu. Studenti nezůstali sami, přišli i dělníci.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 3.

Rozsáhlá reportáž z ulice. Popis atmosféry, jednotlivých průvodů a situace na Václavském náměstí až do odpolední manifestace.

r: **Hlas z rozhlasu.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 3.

Stanovisko mladých pracovníků Československého rozhlasu, svazáků. Plně podpořili Stanovisko předsednictva a sekretariátu MV SSM Praha a požádali Čs. rozhlas o pravdivé informování veřejnosti.

jaš: **O jednáních fóra.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 3.

Výtah z tiskové konference Občanského fóra. Shrnutí nejdůležitějších informací, myšlenek a projevů.

dk: **Středisko v redakci.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 3.

Krátká informace o situaci ve Svobodném slově – zřízení tiskového střediska, kde pracovníce přijímají prohlášení jednotlivých občanů i organizací.

bez podpisu: **Novin je málo.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 3.

Stížnost čtenářů na nedostatek výtisků. Administrativní oddělení informovalo, že Svobodné slovo vychází v obvyklém nákladu. Problémy s distribucí mají občané hlásit okresním sekretariátům ČSS.

čtk: **Výbor k dnešku. Rozhovor s tajemníkem Výboru čs. veřejnosti pro lidská práva Zbyňkem Vokrouhlickým.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 3.

Povídání o situaci v zemi, vzniku a činnosti Občanského fóra.

čtk: **Mimořádné zasedání VSP.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 4.

Stanovisko Výboru pro stranickou práci v ČSR, které plně podpořilo projev Miloše Jakeše.

kolektiv zpravodajů: **Školy se politizují.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 4.

Popis situace na školách. Otisknutí některých prohlášení a stanovisek, rozhovor s rektorem Univerzity Karlovy Z. Češkou – ten slíbil, že za účast ve stávkovém výboru studenti nebudou postiženi.

bez podpisu: **Od strojvedoucích metra.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 4.

Prohlášení, ve kterém strojvedoucí vyjadřují podporu studentům a stávkujícím divadelníkům. Upozorňují, že se přidají ke generální stávce a že metro od 12 do 14 hodin 27. 11. 1989 nepojede.

ŠMÍDOVÁ, Jana: **Dvě svědectví z Národní.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 4.

Výpovědi dvou hospitalizovaných demonstrantů – geodeta Petra Náhlíka a technika M. Housera. Obě se shodly na nepřiměřené brutalitě zásahových jednotek a ponižujícím jednání policistů při následných výsleších.

iv: **Provolání MV SSM.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 4.

Stručná zpráva z mimořádného zasedání MV SSM. Provolání, ve kterém se mj. požaduje dodržování mezinárodních závazků týkajících se lidských práv.

GEROVÁ, Irena: **Z očí do očí.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 5.

Herci popisují situace v jednotlivých divadlech, chválí atmosféru diskusí. Marek Vašut konstatuje, že v Národním divadle se pořád diskutuje akorát o klíči od budovy.

šv + yst: **Pomohli mi lidé. Chvilka s Martou Kubišovou.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 5.

Krátký rozhovor s protirežimní zpěvačkou. Povídání o její minulosti, atmosféře na Václavském náměstí.

SPÁČILOVÁ, Mirka: **Informovat obrazem.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 5.

Prohlášení Filmového studia Barrandov – podpora Občanského fóra a vstup do generální stávkový. Popis situace v Československé televizi – další mítink na technickém nádvoří, vyjednávání o přímém přenosu a zveřejnění záznamů ze 17. listopadu 1989. Vedení požadavky zaměstnanců nesplnilo.

pak: **Solidarita umělců.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 5.

Výběr z prohlášení uměleckých souborů, kolektivů i jednotlivců – všechny podpořily stávkující studenty a divadelníky.

šv: **Co viděli umělci.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 5.

Subjektivní líčení situace očima umělců – Ladislava Smoljaka, Alexandry Berkové a Petra Hájka. Hájek vyjádřil zásadní nesouhlas se svědectvím Miloslava Weisse o zásahu na Národní třídě, které bylo otištěno v Rudém právu.

r: **Svolat společné zasedání.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 5.

Výbor klubu kulturně politických redaktorů požaduje svolat zasedání ústředních výborů ČSSN, ČSN, SZN, předsedů novinářských klubů, zástupců redakčních kolektivů a zástupců nezávislých sdružení novinářů. Společně by měli zaujmout stanovisko k současné situaci a vymezit roli novináře ve společnosti.

zč: **Spisovatelé k situaci.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 5.

Prohlášení výboru Svazu českých spisovatelů – odsouzení zákroku na Národní třídě a požadavek potrestání viníků.

bez podpisu: **Proč nehrajeme.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 5.

Státní divadlo v Ostravě se přidalo ke stávkujícím souborům a přestalo až do 27. 11. hrát.

Kult: **Diváci byli v divadle. Z besedy diváků v Divadle J. Průchy.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 5.

Přepis vystoupení několika účastníků besedy – dělníků. Všichni vyjádřili podporu studentům.

rs: **V upřímné pospolitosti. Sportovci, trenéři, zaměstnanci - všichni se studenty.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 8.

Prohlášení sportovců, pracovníků tělovýchovných jednot, kolektivů – všichni podpořili požadavky studentů.

stk: **Otevřeně, bez obav.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 8.

Pozitivní reakce na výzvu Josefa Odložila – stanoviska dalších sportovců.

r: **To jsou naše děti!** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 276, ze dne 23. 11. 1989, s. 8.

Prohlášení Věry Čáslavské. Podpora studentů – prosba, aby situaci i nadále řešili v klidu a nenechali se vyprovokovat.

24. listopad 1989

TŮMA, Ladislav: **Šance pro 15 miliónů. Václavské náměstí opět srdcem naší republiky. Členové ČSS považují svoji stranu za nezávislou a svobodnou – prohlásil její ústřední tajemník bratr J. Škoda. Před mikrofonem se vystříдалo dvacet řečníků, mezi nimi V. Havel.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1 a 3.

Reportáž ze shromáždění na Václavském náměstí. Popis jednotlivých řečníků a hlavních myšlenek, přepis projevu Václava Havla, který představoval Občanské fórum a vyzval veřejnost k účasti na generální stávce. V závěru textu krátké shrnutí z obdobného mítinku v Bratislavě.

bez podpisu: **Národní shodu! Projev ústředního tajemníka ČSS J. Škody včera na Václavském náměstí v Praze.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1 a 3.

Plné znění. Škoda mj. informoval o schůzce s vedoucími představiteli KSČ, kteří se zavázali, že situaci nebudou řešit násilím.

kž/zný/zč: **Připojují se podniky. Podpora manifestačnímu přerušení práce 27. 11. '89.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1 a 4.

Prohlášení několika závodů – vyjádření podpory studentům. Popis mítinku v ČKD Tatra.

čtk a iv a yst: **Odešel z mítinku.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1 a 4.

Účast M. Štěpána na mítinku v ČKD Lokomotiva-Sokolovo. Poté, co dělníci nesouhlasili s jeho projevem, ze setkání odešel. Podobně neuspěl na VŠE.

r: **Sdělení mluvčího vlády.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1.

Krátké vyvrácení spekulace o tom, že by Ladislav Adamec odjel na návštěvu do Moskvy.

T: **Generálnímu prokurátoru.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1.

Výňatek z dopisu ZV ROH, ZO KSČ a ředitele Ústavu státu a práva. Nesouhlas s výsledky dosavadního šetření, které probíhá příliš pomalu, ačkoliv existují autentické záznamy ze zásahu na Národní třídě.

r: **Pro obrodu společnosti. Vzrůstá počet rezolucí z mimopražských závodů.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1 a 4.

Výběr stanovisek a prohlášení pracovních kolektivů. Omluva všem, kteří se do výčtu nevešli.

čtk: **Přijetí u M. Jakeše.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 1.

Setkání M. Jakeše s komunisty z ČVUT a se stranickými představiteli státního podniku Severočeské uhelné doly. Obě delegace vyjádřily podporu socialismu a ztotožnily se s oficiálním prohlášením vlády.

čtk: **Nyní jde o lidové hnutí. Z ohlasů světového tisku na současné události v Československu.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 2.

Výběr témat ze zahraničí. Nejvýznamnější deníky a jejich popis situace v Československu.

bez podpisu: **Ministr o pobytu v ČSSR.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 2.

Ministr obrany Maďarské republiky Ferenc Kárpáti po návratu domů uvedl, že byl svědkem klidu a uváženosti, zároveň ale cítil napětí. Vyvrátil, že by v ČSSR vyjednával materiální a vojenskou pomoc.

bez podpisu: **Poláci nám fandí.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 2.

Zástupce šéfredaktora listu Kurier Polski Pawel Deresz řekl, že drtivá většina Poláků Československu fandí. Navíc ocenil disciplínu, která panuje na Václavském náměstí.

bez signatury: **Prohlášení G. Gerasimova.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 2.

Mluvčí sovětského ministerstva zahraničních věcí vyvrátil spekulaci, že by existovalo poselství, které SSSR poslal do ČSSR a vyzval v něm československou vládu ke zmírnění postojů vůči opozici. Připomněl, že se SSSR nevměšuje do záležitostí spřátelených socialistických zemí.

čtk: **Z jednání vlády ČSR.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 3.

Výtah z mimořádného zasedání. Vláda požádala generálního prokurátora o urychlení šetření zásahu na Národní třídě a vyzvala veřejnost k předložení veškerých podkladů. Dále ocenila podporu národních výborů i pracovních kolektivů, které žádají zajištění klidu a pořádku v zemi.

čtk: **Výzva NVP Pražanům.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 3.

Rada Národního výboru hlavního města Prahy vyzvala všechny Pražany k návratu do škol a na svá pracoviště.

kolektiv zpravodajů: **Dělnické slovo platí. Pracovníci z ČKD Praha se připojují k manifestaci.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 3.

Krátký rozhovor s dělníkem z ČKD Praha Přemyslem Votavou. Stanoviska dalších pracovníků, ale i kolektivů (např. JZD AK Slušovice). Podpora studentů a generální stávkou.

zč: **Stanovisko odborů.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 3.

Stručný záznam ze schůze předsednictva ÚRO České odborové rady, Slovenské odborové rady a dalších odborářů. Předseda M. Zavadil označil generální stávkou za nepřijatelnou.

bez podpisu: **Viděl jsem na vlastní oči.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 3.

Svědectví filmového režiséra Jana Vaculíka o vyhazování denního tisku z projíždějího vlaku, po kterém následoval sběr a odvoz novinových balíků neznámo kam.

r: **Akreditace SE.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 3.

Krátká informace o akreditaci zpravodaje Svobodné Evropy Pavla Pecháčka.

dk: **Znovu Svatý Václave!** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 3.

Postřeh z Václavského náměstí. Hlavní myšlenky projevu sester svatého Kříže z Choryně u Valašského Meziříčí.

DENEMARK, Martin: **Těžce nemocný pacient. Rozvrátí generální stávka národní hospodářství?** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 3.

Rozhovor o stavu československého hospodářství s pracovníky Ekonomického ústavu ČSAV v Praze Evou Tošovskou, Alenou Černou, Janem Klackem a Zdeňkem Lamserem. Vyjádření, že generální stávka v žádném případě neohrozí ekonomiku země. Nepřetržité provozy jako zdravotnictví by se ke stávce měly připojit pouze symbolicky.

šv + jaš: **Fórum pro všechny lidi.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 3.

Záznam z druhé tiskové konference Občanského fóra. Shrnutí hlavních myšlenek a informací. Václav Havel odmítl komentovat jednání s Ladislavem Adamcem, vyjádřil přesvědčení, že generální stávka proběhne za všech okolností.

zný: **Z Vysočan na Václavák.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 3.

Popis odpoledního průvodu dělníků – před budovou Rudého práva vyjádření nesouhlasu se způsobem informování.

zný: **Studenti darují krev.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 4.

Sedmnáct studentů dětského lékařství UK darovalo krev Fakultní nemocnici v Praze 10. Doktor Hájek doufá, že tuto krev nebudou potřebovat právě studenti.

kva a yst: **Příznejme jim úroveň. Tisková konference s koordinačním výborem VŠ.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 4.

Záznam z tiskové konference koordinačního výboru vysokých škol. Nejzajímavější otázky a odpovědi. Studenti vyvrátili, že by byli manipulováni ze zahraničí. Záznam z besedy na Vysoké škole zemědělské v Praze. Vyvrácení klamných informací.

kolektiv zpravodajů: **Demonstrace také v Brně.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 4.

Reportáž z dalších manifestací – v Brně, Plzni a Olomouci. Shrnutí hlavních myšlenek některých řečníků.

čt: **Co je Občanské fórum?** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 4.

Představení Občanského fóra. Nastínění hlavních cílů, popis činnosti.

iv: **Studenti nabízejí pomoc.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 4.

Krátká informace o tom, že studenti nabízí svou pomoc všem oborům lidské činnosti – výrobě, zdravotnictví.

fer: **Žádné strachy o Anežku.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 4.

Pozvánka na pontifikaci sv. Anežky.

bez podpisu: **Stanovisko ČSAV.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 4.

Prohlášení, ve kterém všichni pracovníci, členové i vedení Československé akademie věd jednomyslně odsoudili zákrok na Národní třídě. Příslušníci KSČ zásadně nesouhlasili se stanovisky vedení KSČ a ÚRO.

čtk: **Shromáždění ČSLA.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 4.

Prohlášení Československé lidové armády, ve kterém příslušníci vyjádřili podporu KSČ a přestavbě. Rozhořčení nad lživými informacemi.

GEROVÁ, Irena: **Setkání v závodech i divadlech.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 5.

Zpráva o tom, že pražští divadelníci dojíždějí do mimopražských divadel i závodů, kde informují o situaci v Praze a snaží se získat občany pro generální stávkou – záznamy z některých setkání.

bez podpisu: **Slovo k rodičům.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 5.

Výzva hudebního skladatele Jana Hanuše rodičům, aby podpořili své děti a přidali se ke generální stávce.

ira: **Pozdrav z Milána. Hovoří herec Boleslav Polívka.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 5.

Krátká podpora všem studentům, divadelníkům a Občanskému fóru.

pak: **Co viděli umělci.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 5.

Písničkář Jan Burian vylíčil zážitky z celozávodního mítinku v Tatře Smíchov, literární kritik Vladimír Novotný vyjádřil svůj názor na situaci v zemi.

yst: **1600 pracovníků ND.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 5.

Stručná informace o protestním pochodu zaměstnanců Národního divadla, kteří transparenty upozorňovali na fakt, že ředitel Pauer nechal budovu uzavřenou.

bez podpisu: **Pišme historii.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 5.

Skupina nezávislých historiků vyzvala všechny občany a instituce k odevzdání materiálů souvisejících s událostmi posledních dnů, aby později nemohlo dojít k jejich překroucení.

SPÁČILOVÁ, Mirka: **Televize v rukou vlády?** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 5.

Popis situace v Československé televizi. Průběh mítinku na nádvoří Kavčích hor, vyjednávání zaměstnanců s vedením televize. Z uzavřeného areálu ČSTV vypuštěna informace o přítomnosti Lidových milicí na televizních pracovištích. Ústřední ředitel L. Batrla oznámil, že vysílání začíná řídit vláda. Byly zakázány přímé přenosy.

bez podpisu: **Solidarita umělců.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 5.

Stanoviska jednotlivců (např. Kamila Moučková, Hana a Petr Ulrichovi) i uměleckých kolektivů (odsoudili např. prohlášení Ústředního výboru Československého svazu žen).

bez podpisu: **Prohlášení spisovatelů.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 5.

Členové Svazu českých spisovatelů se distancovali od dokumentu *K aktuální úloze spisovatele v současné situaci*, který na svém mimořádném zasedání přijal Výbor Svazu českých spisovatelů a otisklo ho Rudé právo.

pak: **Ve stručnosti.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 6.

Krátká informace o tom, že na trase Praha-Teplice kontrolovaly silniční hlídky VB soukromá vozidla a zabavovaly výtisky Svobodného slova.

rs: **Sportovci nestojí stranou. Volání po demokracii a pravdivých informacích sílí.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 8.

Prohlášení sportovních kolektivů i jednotlivců (např. hokejová reprezentace, fotbalisté Bohemians, bývalý reprezentant ve vodním slalomu a sjezdu Milan Svoboda) – podpora studentům.

bez podpisu: **Stručně z domova.** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 8.

Předsednictvo ÚV ČSTV potvrdilo stanovisko sekretariátu ÚV ČSTV k událostem 17. 11. 1989 a vyjádřilo přesvědčení, že páteční zasedání ÚV KSČ přijme účinná opatření k řešení situace.

stk: **Výzva olympioniků. Dva muži se zříkají titulů mistra sportu!** In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 8.

Jména dalších sportovců, kteří podepsali výzvu J. Odložila. Cyklista Josef Lachman a reprezentant v chůzi Ivo Piták se na protest proti současné situaci vzdali titulů mistra sportu.

Příloha č. 3: Kresba Vladimíra Jiráňky (obrázek)

In *Svobodné slovo*. Ročník 45, číslo 277, ze dne 24. 11. 1989, s. 3.